

గౌరీ రామా యజ్ఞము

కంకె 2

చాగుంటి గౌరీశేరి

గౌరీరామాయణము

THIS BOOK IS PUBLISHED
WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
NIRUMALA TIRUPATHI DEVASTHANAMS
UNDER THEIR SCHEME AID TO PUBLISH
RELIGIOUS BOOKS

డా. గంటి గోరేదేవి
ప్రగతి పబ్లికేషన్స్ (రిటైల్)
ఆర్. సి. యమ్. ప్రెస్, హైదరాబాద్
పెదవోళ్ళపల్లి, శ్రీరామ కర్పూరమ్
విజయవాడ

చాగంటి గారీదేవి

PLACED ON THE SHELF

Date.....

పుటలు : 1000

ప్రథమ ముద్రణ ; మార్చి 1992

పర్యవేక్షకులు : రచయిత్రివి

వెల : 15.00 రూ.

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE

Acc. No...505.12.....

Date.....

TIRUPATI.

PRINTED AT
SRINIVASA TYPESETTERS
(Computerised Composing)
1-18-12 Post office Street,
Sriramnagar,
Kakinada 533 003
Phone : (0884) 71839

గౌరీరామాయణము

రెండవ భాగము

సుందరకాండ మండి ఉత్తరకాండ వరకు

❖ విషయ సూచిక ❖

సుందరకాండము

1. అంజనేయుడు లంకావగరము వ్రవేళించుట	197
2. హనుమంతుడు సీతను జూచుట	201
3. తమ్ము వరించుమని రావణుడు సీతను గోరుట	204
4. హనుమంతుడు శ్రీరామ ముద్రికను సీతకిచ్చుట	209
5. హనుమంతుడు రావణునికి సీతి గరపుట	214
6. హనుమంతుడు లంకను గాల్చుట	215

యుద్ధ కాండము

7. రామునకు సీత నప్పగించుమని విభీషణుడు రావణునకు బోధించుట	222
8. విభీషణుడు రాముని శరణు బొచ్చుట	225
9. రావణుడు మంపున కుశసారణులను గూఢచారులు వావర సైన్యమునకు వచ్చుట	230
10. మూల్యపంతుడు రావణునకు రాజసీతి గరపుట	232
11. అంగద రాయవారము	236
12. వావర రాక్షసుల యుద్ధము	238
13. ఇంద్రజిత్తుని మాయా యుద్ధము	240
14. కుంభకర్ణుని గురించి విభీషణుడు రామునకు తెప్పట	248
15. కుంభకర్ణుని యుద్ధము	250
16. మేఘ వాఝుని యుద్ధము	253

17. రావణుని అష్టమ వరణ లక్ష్మణుడు మూర్ఛిల్లుట	256
18. రావణుడు పోతాళ భోజనము జేయుట	264
19. రామ రావణ యుద్ధము	269
20. రావణ శంఖాటము	273
21. సీత అగ్నిప్రవేశము	277
22. శ్రీరాముడు సేతువు దరిని కామర్జునిని స్థాపించుట	284
23. శ్రీరామ వట్టారివేశము	287

ఉత్తర కాండము

24. వనంశ యుతువు వర్ణన	293
25. సీతాదేవికి సమంతము జేయుట	297
26. సీతా పరిత్యాగము	305
27. కుశలపురి వివరము	313
28. శ్రీరామభక్త్యుపేతి యజ్ఞము జేయుట	318
29. లవకుమారుడు క్రతుమ్నునితో యుద్ధము జేయుట	320
30. శ్రీరాముడు యుద్ధ భూమిలో కుశలపురిను జూడుట	326
31. సీతాదేవి భూమియందు ప్రవేశించుట	331
32. శ్రీరామ విరూపము	333
33. శ్రీరాముడు శ్రీమహావిష్ణునై నైకుంఠమున కరుగుట	336

శ్రీ గౌరీరామాయణము

సుందరకాండము

కుం:- శ్రీరామ రామయని మది

కోరి భజించెదను నతము కోసలవతికిన్

నీరాజనముల నిడిభవ

భారము దొలగించి వేగ పొందుచున్ ॥

1

వచనము:- ఆ సముద్రము జూచి కపివరులందరును తమతమ బలంబులు

తెప్పుకొని శతయోజన పరిమితిగల సాగరమును దాట జాలక

జాంబవంతుని బురస్కరించుకొని హనుమంతుని కొనియాడి, నీవు

దేవాశనుభూతుడవు. వరాకమకాలిని, నీవు దక్క ఈశ్వరమును

సాధింపగల వారు లేరని, బ్రాహ్మహవరచిన - వాయునందనుడు తన

భీమ ఎకమమును దలచుకొని విజృంభించి ఒక్క యుదుతున నా

సముద్రమును దాటుకై పైకెగిరెను. ఆ ఉరుకునకా వర్షతమదరి

దద్దరిలైను. అతని పూనిక కతని పాదముల వద్దనున్న బండరాళ్లన్నియు

క్రిందకణచటదెను. మిగిలిన వానరులొక్కసారి తమతమ

స్థానములనుండి కదలిపోయిరి.

2

కుం:- శ్రీ రామదూతగానా

ధీరోదాత్తుండు హనుమ తేజముతోడన్,

జేరుట కొఱకాలంకను

వారిధి లంఘించి యెగిరె వాయుబలమునన్ ॥

3

కుం:- శతయోజన పరిమితిగల

అతి దుర్లభమైన జలధినతి పాహునియై

చతురత తోడెగిరెదీయా

యతులిత బలకాలి జూచి యుబుధివేగన్ ॥

4

తే.గీ:- తావు నిమ్మనియడుగఁ దరలిరావు

వాయునందనుగముగని వారి ఎఱుకు

వాని పత్నము దెలియంగ వానితెదురు
నిలువ తెరటాలు పొంగెను నింగి వరకు ||

5

శం:- మునుదేవత లందరు నను
వనియని ప్రార్థించ నుధను బడయుట కొఱకున్
వినయుంబున నణగితనే
ఘనుడగు నామానివరుడగన్ముడు ద్రావన్ ||

6

తే.గీ:- ఒక్క కోతికి భయపడి యుండనేల
ఏని గర్వమునిప్పుడే వేనరింతు
ననుచు లేచెను అంబుధి యాకసమున
యాజనేయుని గమనమునద్దగింప ||

7

వచనము:- హనుమంతుడును ఉత్తుంగ తరుంగములతో నెగురు జలరాశిని
జూచి, ఈ సాగరము నావయనమున కాటంకము గలిగింపుచున్నది.
వేసిట్టులైనను లంకాపురముజేరవలసియున్నది. అకాశమార్గమున
బోవలెనని యోచించి, అయినను పెద్దలయెడ వినయమున
ప్రవర్తించవలయును కార్యసాధనకు గర్వము బనికిరాదని భావించి,
సాగరునకును, వరుణ, వాయువులకును మనమ్మనందే
అంజలిఘటించి, శ్రీరాముని కార్యార్థమై బోవు నన్ను దీవించుడని
వినయముప్రకటించి నూళ్ళదేహుడై రామనామము స్మరించి మరల
నెగిరెను. అంతట సాగరుడు కాంతించి అతని శ్రమనివారించుటకై
తనలోనున్న మైనాకపర్యతమును బంపెను. ఆ పర్యతము
మహావేగమున నముద్రమునుండి పైకిలేచెను. హనుమంతడది జూచి
యిది యేదేరక్కని గాబోలు, నాదారి కాటంకము గలిగించుచున్నదని
భీమరూపమున తన ముష్టితో నెట్లైన నాగిరియొక దివ్య రూపముతో
నిలచి, వాయునందనా! నీవు శ్రీరాముని కార్యార్థమై బోవుచున్నావు
యిటు ఒక క్షణమాగి అలనట దీర్చుకొనుము. అందలి
ఫలమూలములనారగించి యొక్కింత వ్యక్తిమింపుము. ఇప్పుడు తన
వజ్రాయుధముతో పర్యతముల రెక్కలు ఖండించెను. అప్పుడు నీ
తండ్రి నన్ను రక్షించి ఈ సాగరమున ముంచెను. అప్పుడే ముండియు
నిండుమునిగియుంటిని. నీవు వాయువుతుకనని రెలిసి, నీకు

మాళ్ళాయానము నివారించవచ్చుతినన, హనుమంతుడు సంకోషించి, వీ
యువకారమునకు మెచ్చితివి, కాని ఈ సాయుకాలమునకీ నేను
లంకానగరమున తరుగవలయును. అయినను నీవు వచ్చితివిగాన
నొక్కటమందుండెదనని, తనకాలావర్యతముపై దొని, మరల
వాయువేగుమున ముందుకు పోగెను. 9

కుం:- అమరాధిపుడంతట తన

అమరుల దిలిపించి యుప్పుడు హనుమయొకడే

తమకమున నేగుచుండెను

అమరాధిపురుము తొచ్చియవనిజ జాడన్ ॥

9

తే.గీ:-ఉక్కు మగిలిన రక్కసులే బెక్కుమంది

గా చుచున్నారు లంకని తపిచి జారి

జేరనిత్తురే ఏనినా నీతి కడకు

అంతనేయుండు వారిని డంచగలడె ॥

10

కుం:- వన్నగ జననిని సురనన్

దిన్నగ జనివాని బలముదెలియుట కొఱకున్,

ఎన్నిక జేసితి విపుడే

మన్నన యేయనిన వారు మందిరియనగన్ ॥

11

వచనము:- దేవతల పంపున నాసురనయుభీకరముగా నేరుడైరది
హనుమంతుని యెదురవిలది మ్రొంగబోయెను. హనుమంతుడు
వానియాకారము జూచి ఓనీ రక్కసి! నేను శ్రీరాముని కార్యార్థమై
బోవుచుంటిని దారి తొలగు మన. ఆ సురన నేరుడైరది వానిని
బట్టుకొన, వాయుసందమడు, నేను రామకార్యము సాధించి మరల
వచ్చిని కాహరకుయ్యెద విశువుమన నాసురన, ఓయీ వాసరా
నీమాట నేను నమ్మును విన్నిపుడే మ్రొంగెదనని ధి
నేరుడైరచెను. హనుమంతుడు తన కాయమును పెంచి
బోయెను. ఆ సురనయు నింకను తన ఆకారమును తెంచెను. అంత
వాయుసందమడు మాట్టరాపుడై వాని యుదరమున బ్రవేశించెను.
వాని పాపానమునకు మెచ్చి సురన విజరూపమున విలది

భాయముదరా! ఏ బలమును పరీక్షించుటకే దేవతల పంపున
 వచ్చితివి. వీరద్యుతీయ బలసంపన్నుడవు. యౌరము. నీకు
 విజయముకలుగునని బలికి యదృక్పమయ్యెను. హనుమంతుడును
 ముందునకు వాగెను. ఇంతలోతప్పెవరో క్రిందికి లాగుచున్నట్లుగా
 లేచి బరికించి జాడ భయగ్రహియైన సింహకయగు నత
 థయంకరమైన జలచరము అంజనేయుని వీక్షమ గ్రహించి వానిని
 క్రిందికిలాగుచుండెను. దక్షిణసాగరమున భయగ్రహియను రక్తసి
 గలదని తాను మున్ను ముగ్ధివుని వలన వినియున్నందున తన
 జాయమును పెంచి దానితో తలవడెను. అట్లు కొంతసేపా సింహకతో
 పోరాడిదానిని బరిమార్చి దాని రక్తముతో దడిసిప కరీరము గలవారై
 అస్తమించు సూర్యదింబముతో వహానముగా కతయోజనవరిమితమైన
 ఆ నముద్రమున కవ్వల తీరమున గల త్రికూట పర్వతముపై
 దుమికెను. వాని యురుకునకా పర్వతముదర్శరిల్లి అందరి
 వృక్షములనున్న పుష్పములన్నియురాలెను. వాయునందనునిపై
 దేవతలు కుసుమ వృద్ధి గురిపించిరోయనునట్లుండెను. ఆ పర్వత
 శిఖరమునెక్కి జాడనా పర్వతము వాసుకొని యున్న భూ భాగమున
 కవ్వల లాజానగరము గోచరించెను. ఆ పనమంతయు కోభాయమానమై
 కన్నులకు విందొనర్చెను. ఆ పనసౌందర్యమున కలరె యందునిలచెను.
 సాయం నమయమున మలయ మారుతములు వీర తన క్రమ
 యంతయు మిరిచి సూతదేవ్వాహంబు విండి మనసంతయు
 సంతోషమున పొంగి పోయెను.

12

అంజనేయుడు లంకావనగరమును ప్రవేశించుట

పీ:- మారీతునేరేడు మారుచి వృక్షముల్
 కడవీర భర్తూర మనరపాల
 జారకీశవనన. వాగపుష్పాగముల్
 యందన వృక్షముల్ జాలగలిగి

సింధూర యశ్శతశిఖసాకోకముల్

వకుళ దిల్యకపితృ వనములన్ని

నిమ్మ కదంబముల్ నింగినంటుచు నుండె

విరియ బాసిలతలు విస్తరింప.

13

తే.గీ.-మాలతి మాధవీలతల్ మధువునింప

తనివిడిరంగ భ్రమరముల్ ద్రాక్షద్రావి

భ్రమరకన్నెల దరుముచు బడియె వెంట

మధుకరంబులు అన్నియు మత్తుజెంది ||

14

వచనం:- నాయం సమయమగుచున్నదిగాన, వట్టణము బ్రవేశింప
వలయును. అని ఆ పర్యతమునుండి క్రిందికి దిగెను. అదిగువనన్నియో
కాసారములు జలపూరంబులై, కలహంస, క్రౌంచ, చక్రవాక, చకోర
పక్షి సంకులంబులతో, అల్లివిల్లిగ విరియబాసిన తామరపద్మములతో,
నా పద్మములపై వ్రాలి మధువును గ్రోలిగ్రోలి మత్తులైన
భ్రమరములతోడను, తామరలకాంతులు తగ్గించుచు తమ
సోయగమును వెల్లివిరియ విచ్చుకొనిన కలువలతోడను, కన్నుల
కాసిందిము గూర్చు నానరోపర తీరమున గల చంద్రకాంత శివా
విర్మితములైన సోపానములును, నానికిరుప్రక్కల విలువబడిన
సాలభంజకలును, నందనవనమునే ధిక్కరించుచున్నట్లున్నది.
దూరమునుండి యేగానవచ్చు పెద్దపెద్దగోపురములును, పెద్దపెద్ద
మరుజాలు గలిగిన కోటయు, గమింపశక్యముగాకయున్నంతమై
యొప్పుచుండెను. కోటచుట్టునుగల అగర్వలు మత్స్య, మకర,
కూర్మంబుల తోనొడి యుండ, యందు మదగణంబులు జలక్రీడలలో
విత్యము మొనిగిదేలు చుండును. భయంకరాకారులగు రాక్షస
వీరులాపురము చుట్టును కూల, పట్టిన, భగ్గహస్తలై దిరుగు చుండురు.
తాల్మెలుకానగరమునకుత్తర ద్వారదేశమున నిలచిచూచి హామమంతుడు
అశ్చర్యముతో నట్టివిలువబడెను.

15

తం:- మురలైనకుగనజాలని

పురమిది గమయింపవలయు, కొందుగకప్పులదె

దరి జేర్చుచు రామపు దీ

పురసాధుని దునిమయెట్లు బొందును సీతకె!

15

కుం:- వారచతురాననులిద్దిరి

సురవైరికి వరములన్ని, శోభలెదానన్

వరునకు వశమా వీచిని

దురమునగెలువంగ జాత దున్నాహానమే ||

17

కుం:- నేనెటు జొచ్చెదనిపురి,

జానకీనెటు గుండునిందు, నంగతి ఎనియున్

మానిని జాడలుజెప్పక

భూ సాయకు పెద్దకెట్లు బోయెదమరలన్ ||

19

కుం:- నాయువు గూడను జొరదీ

నాయకులకు గానబడక నానెటు జెల్లున్,

బోయినచో బ్రాణములు

దీయక ఎదునంగబోరు తెరవేదియికన్ ||

19

పచనము:- అని దింతించి, శ్రీరామచంద్రుని కార్యార్థమై వచ్చితిని గాన, ఆ రామచంద్రుడే నాకు సహాయులుగుగాకయుని, మరలదైర్యము దెచ్చుకొని, భక్తితో రామునకు మనోహరము జూచుచు, ఉత్సాహమును తెంచుకొని, సూక్ష్మరూపముతో అంగుష్ఠ మ్రతదేహులై ద్వారవ్రవేశము జేయబోయెను. అంతనా పుర ద్వారము వాసుకొని యొక రక్కసి భీకరాకారముతో పెద్దగా వచ్చి, యోరీ! మర్కటాధమా! ఎందుకువాడవు! నీబండల వచ్చితివి? నమ్ముగమించిపోగలవే? యని యధ్దగించిన నాయుచందముడు మెల్లగవినయము దీపించి ఈ పురసౌందర్యమును జూడవచ్చితి నంతియేకాని వేరుకాదు. అంతకును వీరెవరు? దారిచిడుపుమను, నారక్కసి, వేచిఅంకితుగాయు గ్రామదేశతను. అంకితుని అల్లమేరకు నిందుగావుండును. నమ్మరాతీ యుండెవరును బ్రవేశించజాలరు. నీవు వానరుకవయును నుపేక్షావాషణము లాడుచున్నావు. నీవీ పురికి గ్రోత్త వాడవు అగవాడవుగానె నిన్నిపుడే హతమార్చిదనని వేరులేరని ముందుకు యునుకన హామముతుడు

తనకాయమును బెంచి, యొక్క ముష్టిమాతమున నామెయురముని
 బోడిచెను. వాని దిబ్బకా రాక్షసి రాశజాలక గిరిగిలదన్ను కొన్నిపాఠములు
 విదచె. లంకిణిని బరిమార్చి అంజనేయుడా నగరముబ్రవేశించి,
 సోధములపైనుండి దాటుచు, బోవుచుండ, సోధ ద్వారములకు
 గట్టినతోరణములందలి ముక్తామణులును, రత్నమాణిక్యములును
 తమతమ కాతులు వెదజల్లుచు, చీకట్లను దరుముచుండ, ఆ
 వెలుగులలో సోధ ద్వారముల శిల్పసౌందర్యముల నిక్షిప్తముబోయిన,
 రాజమందిరముదలి ద్వారములన్నియు నువర్ణమయములై వాని
 మధ్యలో స్థాపించ బడిన వజ్రముల కాతులు ధగధగ యమానములై,
 అంధకారమును బార్చిదోలుచుండెను. వాయు నందనుడా వెలుగు
 నాధారము జేసికొని తిన్నగా రాజమందిరము బ్రవేశించెను. అకాశము
 నల్లని ఛత్రము వగిదినుండ లంకానగరమంతయు నవరత్నకాతుల
 ప్రభులను రత్నకిరీటము వలె రావణుని శిరసున కోధిల్లు
 చున్నట్లుగవడెను. అంజనేయుడు అనందాతిశయమున గొంత తడవు
 వచ్చినవని మరచె తన్మయత్వమందెను. బంగారు పట్టెలు, దంతపు
 నగిషీలు గల వవదపు కోళ్లు గలిగి, వజ్రవైడూర్య, గోమేధిక, పుష్కరాగ,
 మరకత, మాణిక్యములతో ప్రకాశించు హంసతూలికా తల్పమున
 శయనించియున్న రావణుని గాంచెను నల్లని శరీరముగల్గి, ఎనుగు
 తొందంబులవంటి బాహువులు త్రియుర్రాళ్ల పక్షమునవిడి, రతి
 క్రిడల వలన అలసిపోలసి, మధుపాన మిక్కుడ నిద్రించు రావణుని
 నైభవమున కాశ్చర్యము నొందెను. పాన పాత్రల సుదించు స్త్రీ ఆ పాత్ర
 బట్టయే నిద్రించె. కామాల మందించు పూబోడి పేతియందలి
 ఏడెము ప్రభువునోటి కుదించుచువే నిద్రించెను. ఒకతె రావణుని
 పక్షమున శిరసిడి నిద్రించె, మరియొకతె, యతని తోడమీదనే
 నిద్రించె, యొకొకతె పాదములచొంతను, వేరొకతె హస్తముల మీదను
 బడినిద్రించెను. యిట్లా మందరులందరును, అలంకారములు జేదరి,
 ముడిచిన పూలునలిగిరాలివడ, మేనియందలి యాభరణములన్న
 వ్యస్తములై చెదరి, కట్టిన పుట్టుములుదొలగి, యవ్వనపు దంకములు
 రొడమాన కదళితరువులబోలు, మారువులును, కనక కలశముల
 బోలు స్తనములును, బయలుపడ కుచుకుంబులు విడువడి, వారు

అర్ధవగ్గుంబుగ దీపకళికలవేలె బ్రహ్మశివుచుచుండిరి. రావణుని హత్యకొని
 నిద్రించు ముండేదరిని జూచి, ఈమె నీతయేగానోపునని, వమేషహృతము
 ఐరికించి, సంతసంబున గుంతువైది పీతను జూచితివని అనందముచే
 వరవశించి మరల యొక్కింత అలోచించి, నీకాదేని రావణుని
 కయ్యాగరమున సంతనిశ్చింతగా నిద్రించునా? భర్తయనురాగమున
 దృష్టి జేసి రతి క్రితల నలసి నిలసి నిద్రించిన ఈతరుణి రావణుని
 దేవేరిగా నేపు. ఇంతయేగాని జానకీదేవి కాదని విశ్వయించి, అర్ధరాత్రి
 సమయమున రహస్యమందిరములలో వారల నగ్న శరీరముల
 గమని పాపహేతువని అటసుండి గదలి, నగరము వెలువల
 నుద్యానవనముల వెదకుచుబోవుచుండ, అష్టమి చంద్రుడు దయించి
 తన కాంతులతో అంజనేయునకు దారిగమనింప వచ్చెనేయన
 చిరువెన్నెల దేచెను.

అకోక వనముబ్రవేశించి యొక చెట్టుపైనుండి మరియొక
 చెట్టుమీదకు నెగురుచు కింద ఐరికిలించు చుండ అటసెట కొన్ని
 మండపములును, అందు బడి నిద్రించు రాక్షస వీరులను జూచుచుండ
 చెల్లనిదల వలన నేమియుగానునింపక నందేదిరుగుచుండెను. ఇంతలో
 తెల్లవార బోవుచున్నదని నూదించుటకై వేగుచుక్క బొడనూపె. ■
 వేగుచుక్క కాంతి తనకు దేర్పడనొక శిశుపావృక్షమగువడెను.
 దానినధిరోహించి చుట్టును ఐరికించి, తన వేరక్కనులైన జూచిన
 మోసమువాటిల్లునని, అంగుష్ఠహస్తములై ■ చెట్టు యోతుల నందున
 నిదిగి యుండెను. తెల్లవారిన, తరువాత పీతను వెదుక వచ్చునని
 అచటనే యుండెను. 20

హనుమంతుడు పీతను జూచుట

తే.గీ.-జనకముత జాడచెప్పుంగ జలజ ముక్తు
 కుదయవర్జిత మందున మద్భుతచె
 నరుతి కాంతుల తోడనా యాకసంబు
 రిచ్చ నయ్యెను దిశుచ్చి తేజమొందె ||

తే.గీ.-ఒడలువిరుచుకు బిరలులు మిరివలెల్ల
దిరుర మేల్కొని జూచిన నిమిషమును
గాతలందరు లేచిన గదలికలకు

చెట్టు లన్నియు బెకవరి వట్టునడలె ||

22

పతనము:- తానున్న చెట్టుతయు విక్ర వారి గదలి ఆ కులురాల్ని వట్టి
చేయ. అప్పుడే దిన్నవిద్రకు జూచిన హనుమంతుడు త్రుళ్లివడి లేచి
క్రిందకు చూడగా, క్రింద సున్నరక్కన పనితలందరును లేచి ఒళ్లు
విరుచుకు విలపడ వారికడలిక గారి పలన చెట్ల ఆకులురావిన
ద్యవియే తానుమేల్కొనుకు తారణమయ్యెనని క్రిందకు పరికించి
జూచిన, ఆ వృక్షమూలమున గూర్చున్న కోకమూర్తిగనవడియి. అంత
హనుమంతుడా మూర్తి వీతాచేరియని నిశ్చయించి ధ్యానముగా
గమనించెను. ఆ అభరణముగట్టిన వీర చెరగు వరిగా తమెగట్టిన
వీర చెరగే, నందియములేదు. అని మహాదానందమునొంది, తాను
వచ్చినవని ఫలితచెనని యుర్పొంగెను.

23

నీ:- కట్టిన చేలంబు కడుమాసి పోయెను.

ఒడలు గట్టెను శిరోజంబులెల్ల
విన్ననై నదనుంబు వెలవెల జూరెనా
వెలవంక పై ముప్పు నిండినటుల
చెక్కిట తెయితేర్చి జంతుచే కనుగవల్
నిండిన న్నకుపుల్ నేలజార
దిక్కుమాలిమదతి దీనత తెందెను
వానలేకలతలు వాదినట్లు.

24

అ.బె.-రాజమంబువెదరి రాకానిమాకల్
పనిత భయముచేత వజ్రకుడుండ
పులుల ముద్దగోపు పొలిక వత్తుచు
గాన నయ్యి హనుమ కన్నులకును.

25

తే.గీ.-కట్టెనులచేత చక్కియో కనుచి యాచలు
యిందరానల వెలియత యెక్కియంద

యిట్టి యిల్లాలి నెడబాసి యెట్టులుండె
రామ చంద్రుండు దూత భారముతోడ ॥

26

ఉ:- అక్కట జానకి వతికి నల్లభ వుండెను వ్రాసెని గతిన్
అక్కగ జేసె, రాక్షసుని జేతికి దీనతతోడ వేడ్చుచున్
రక్కసి మూకలోన బడి రాముని నామమునే వృరింపుచున్
మిక్కువకోపలాధిపతి నూనిచె యెక్కడ లంకయెక్కడో! 27

కు:- ఈ దవితకు నీకోకము
నే విధిరదియించె రైవ మేమనదగు, నా
భూవిభుని జానియిట్టుల
దీ వివీసమునుదు నొబ్ నేడ్యగ వలసెన్ ॥ 28

వచనం:- అని నీకాదీవిని జూచి దూఖించిన వాడై, యివ్వుదీమె తో
తనరాకనెరింగించిన, యీ రక్కసాంగనలు బసిగొట్టెదరు. గమక
రాతిదనుక యిందుదాగి, తరువాత బలుకరింపవలయును.
సంతవిరకును దొందరపడరాదు. అని యింకను నూళ్ళురూపియై
అటులనెడుచు పలుగియుండెను 29

కు:- వగలదుదొంచెను పడిగా
దిగులొదిగమించె రాతి దీనకరుతోడన్ ॥
బగ్గెరి దాగి యుండెను
గగనము వెలుగొరె నరుణాకాశముల తోడన్ ॥ 30

తే.గీ:- పల్లవంబంత నెంతయో ప్రభలు జమ్మి
రాజరాధంబులన్నియు తేజరిల్లె
ప్రజలు మునిగిరి తమతమ పనులయందు
లకముతయు వైతన్యలోకమనగ ॥

వచనము: తెల్లవారిన తోడనే రాజనగరులో భేరి వృదంగములు మిమ్ము
ముప్పెను. రాజోద్యోగులు, కార్మిక, కర్షక ప్రజలెల్లమును, తమతమ
పనులయందు విమగ్నులయ్యరి. అలోకపసంబులోనున్న రాక్షసాంగనల
దూకుటలు జూడ నిహునికాదములుగను భయంకరముగను
గనులించెను. ఒకత పెద్దవారునుతో రాళ్ళతోను యింకొకడై పకవిమైన

నేతములతోను, వేరొకట పెద్దశరముతోను, ఒకటి దీర్ఘబాహువులు,
 కురవకాళ్ళను గలిగి గుహవలెనున్న వడనగవ్యారముతో
 భయంకరముగా నుండెను. మరియొక రక్కసి దీర్ఘమైన నాసికను
 ఏనుగు చెవుల వంటి పెద్ద చెవులును గలిగియుండెను. అంతమంది
 మందలాగపలుండ రావణుడేలనే ఇట్టి వికృతరూపులను,
 భయంకరాకారులను సీతాదేవికి గావించెను. ఆ స్త్రీలందరు సీతాదేవిని,
 దిట్టుచు, బెదిరించుచు, మానవదర్శములను దినుమనియు మధువును
 ద్రాగుమనియు బలవంతము జేయుచుండ, సీతాదేవి చెవులుమూసికొని
 వారి మాటలు విననొల్లక వారికి నమన్నరించి తల్లి! నాశేమియు
 వలదు. నన్ను మన్నించి నా జోలికి రావలదని మ్రొక్కుచు,
 వాయుపానముననే, ఆ వృక్షమున జేరబడి దూఱించుచుండెను.
 వాయుసందమదామె వరిస్థితికి బాధపడి వెంటనే క్రిందికి దూకి అమె
 దూఱమును బార్ద్రదరి, రాముని వార్తను తెలియజేయవలెనని తొందర
 జెందెను. కాని సమయముగాదని అతి కష్టమున ఆ చెట్టుమీదనే
 యుండి కన్నీరు గార్చెను. ఈ విధముగా దినముగడచి
 సాయంసమయమాసన్నమయ్యెను. ప్రజలందరును తమతమ విద్యుత్త
 ధర్మములాచరించి గృహాస్సుఖులైరి. వజ్రులును తమ తమ గూళ్ళను
 జేరి పిల్లలతో కింతలా రావణముల కుశలప్రశ్నలు వేసుకొనుచుండెను.
 అప్పుడు పద్మజమునుండి ఏదియో! కోలాహలము అళిగపసిమ
 దరికి వచ్చుట గమనించి, అంజనేయుడతి జాగరూకుడై అకులనదును
 సాగి యుండెను.

32

తన్ను వరించుమని రావణుడు సీతను గోరుట

పీ.- ఇంగారు రథమెక్కి భటులెల్లగొల్పగా
 పందిమాగధులెల్ల వరుస నడువ
 మంగళ తూర్వముల్ మరి మరి మ్రోయుంగ
 గంధర్వ కన్యల గానములను

వరిమళ ద్రవ్యముల్ జాగ్రుగ నేర్పరిన
 పట్టు పుట్టంబులు ప్రభలుజమ్ము
 మ్రజిరికిము నైధూర్యవశకముల్
 కుశలములు లాల కాంచున

33

తె.గి.- దీపకాంతలు నేరింప దీపరైరి
 యుద్రభోగంబులందును నింతజూర
 నైథవసేతురైవర్చి పనికనెడుర
 మున్నతాననమందున ముంతి బలికె ||

34

నీ.- భామరననుజూచి బలుకరింపవరేల
 ముప్పించి వాళోత మూలవాడు,
 మెత్తవిచేలముల్ మేనధరింపక
 మూసిన పిరేల ముగుపివీకు,
 వరిమళ ద్రవ్యముల్ పట్టుబట్టులుపడి
 నేలపై తొరలుగ నేల పీకు
 వంశభక్షంబులు వడతిసి విల్లక
 యువవానములతోడ ముంతనేల

35

అ.తె.- నాతినికు దగడు నరుడు రాముడుజూడు
 లాచి కొలుకు నీవు మగపదేళ
 యుద్రభోగములను మందుమూలాతోడ
 రాతి నగుము లంత రాజ్యమునకు ||

36

నీ.- అన్యదీక్యకులు నా యాజ్ఞలో నడువంగ
 విన్నదుకు నాసేన తెలచునేయె
 వరులుకు నే వెన్న నాకులుగురీయాయు
 నాయులెప్పుడు నయ నాకుమొప్ప,
 నగ్ని నేర్పకునాకు నెన్నులు వదియాయు
 నైర్దుదియే కయ్య నాకు నేయె
 రుద్రకుకు నాకు రుద్రము తెచ్చును
 దీనియ నకు బ్రహ్మ తేజువిచ్చు
 205

37

అ.వె.-మార్కుడు దివిలోలు జూపును జాయంతు

తుక్కురెల్ల నాకు దిక్కుజూపు

యంచేమాడు నాకు యందన మలరుడు

మాకిగమూలు జేయుచుండురెప్పుడు ||

38

వచనము:- ఇట్టి మహాభోగంబులు బొందెడి నారెందు నీకు స్వర్గాధిపత్యము
కుండునుమిన్నగాన, నీ మూర్ఖత్వమును దీడి నన్ను బొందుము. 39

కు:- వనములు దిరుగుచువనజెడి

దినములు గడుపుచును ముంజె దీనుని వలెదా

ననుజూని తోడను రాముం

దవిలోననుగెలిచి నిన్ను నెందునె జెప్పుదా ||

40

కు:- పార్శ్వబహ్మదులు నహితము

దరిజేరగలేరు లంక ధారుణీయుండున్

నరులెము జెనెనె దరిల నను

తరుణి నామాట నన్ను దరిజేరు వదిన్ ||

41

వచనము:- అని వలుకు రావణుని మాటలకు నీకాదేని చెప్పులు మూచికోని,
హరహరా! ఎంతటి మోటులు విసవలసి వచ్చెను? అని దింపించి
యొక తృణమును చేతబట్టి, ఓరీ రావణా! నీదీ తృణముకుండును
నధమువచ్చు. 42

కు:- పావపురింతతోడనను ఇట్టిక విరువ నీరుగర్వమున్

దీనిక కృతోదమి ద్రొంతక మాకుడు రానుచోడుదే

కోపము వెంచి నీపురము గొల్పును నిన్నును నీదు సైన్యమున్

నాచుక వచ్చి యాపునెక నాళము జేయుట నిక్కమే యుకన్. 43

కు:- ఏదీతి నాటి వచ్చెద

నారాయని తోడ రాక్షసాళిన, యెనయే

దీ రాజ్యమునగ నెంతయు

ధీకుడు శ్రీరామచోడు జేయను ముందున్ ||

44

వచనము:- శ్రీరామచోడు నత్వనకుడగు తనరథ మహారాజా ముహూర్తము.

మరి నివేదిక పేద్రాహ్మణుని పుత్రుడవు. ఈ చిన్న లంకారాజ్యమున
 కథివతివి. గాని శ్రీరాముడు కోసల రాజ్యమునకే రాజా. శివధనుర్తు
 వెక్కిరిసిన దీకారి, వరకురాముని గర్వమడందిన వీరాధిపీరుడు. మారీచ
 సుబాహుబాది రక్కసుల సుక్కడిందిన వర్తకమవంతుడు. అహల్య
 కాటాపకమనము జేసిన మహాత్ముడు. తండ్రి సత్యమునడుపుటకై
 రాజ్యమును త్యాగముజేసి పనముల కరుదెందిన త్యాగధనుడు. అట్లే
 శ్రీరామునకు నీవు సోదయా! రామునకును నీకును హస్తమకాంతర
 భేదమున్నది. మాకరమంత బలదీనను గజము కాగలదా! గజా
 మెరసినంత మూతమున కంకణము గాగలదా! నీవు శ్రీరామునకు
 సరియగుదువా! నీవు నీచుడవు. వర్తకమ హీనుడవు. రామునితో
 జాలలేక, దొంగవేషమున వచ్చి, మోసముతో నన్నెత్తుకొని వచ్చితివి.
 సిగ్గుమాలినవాడవు. నీకును శ్రీరామునకును పాఠికయా! వరదారనగు
 నన్ను బంధించి దెచ్చితివి. నీకు చావు దగ్గర పడినది. శేనిచో
 అయోచిజను, జనక చక్రవర్తి కుమార్తెనునగు నన్ను గోరుట, నీవాకమును
 గోరుటయే! అవి పలికిన నీత మాటలకు పొలమ్యుడు మండిపడి,
 యొరమండి ఖడ్గముదీసి - ఏమీ! ఏకింత కావరమా! నాలావు
 దెలియక వదలుచున్నావు. విన్నిదే నాఖడ్గమునకు బలియిత్తునవి,
 ముందు కురక ధ్యానమాలిని యను వనిత రావణానర్థగించి -
 అడుదానిని జంపవేల, నీయందిచ్చుతేని వ్రేని బొందిన నీకేమి సుఖము?
 ఈమెను తలదమ్మ మందరీమణులందరుండ యామెయే గావలయువా!
 వదనడమని యుతని జేయుటల్లే దీసికొని జోయెను. రావణుడును
 అక్కడనున్న రక్కసివనితల జూచి, రెండు నెలలు గడువిచ్చుచున్నాను.
 మీరీమెను నయమునకే భయమునకే నాకనుకూలముగా జేయుడు.
 అప్పుడును దినకరాయన యామెను జూచి తనకుకని ధాన్యమాలిని
 పెంచునుతి పురజేగము.

రాక్షసాంగనలు నీత దరి జేరి తర్జన భర్జనముల పెడరించుచు.
 ఈ రాక్షసుని సాహస్యమున భావించుచును. వినివి జేయల్ల సుఖింపుము.

కుం:- బ్రహ్మవంశమందు వ్రథవిల్లియున్నాడు.

అంశ నేలుచుండు కుకలేశ.

రామరామయమమ రావణుడెదిరింది

మనగజాలవింశ మగువనిమము ||

46

వచనము:- బ్రహ్మవంశ న మృతతడగు మలనాథతనితాత
మహాతపస్వియగు విశ్రవసుదీతని తండ్రి. శివభక్తి దురంధరులగు
తైకసియను యక్షజాత యితని తల్లి. బ్రహ్మకు నాలుగవ తరము
వాడు. మండోదరితో సహసులగు వేయిమంది సుందరీమణులున్నను,
వీయందు మక్కువ గలిగి యున్నవాడు. వీనిని సేవల వరింపవు. వీకు
దగతని దలంచక మామారులువిని వీనిని బొంది సుఖింపుము, లేవిచో
విన్ను జుంపి. నమలి మ్రుంగెదము. అన వీత గోడుగోడున నేడ్పుచు
నేను మనవాళ్ళాయకర్మల శ్రీరామునిదక్క వితరులను దలంచను.

47

కుం:- మానవియై జనియించిన

మానిని తన జాతియైన మనుజుని దక్కన్

మానవభక్షకునెట్టుల

నే నియమముతోడ గోరునెరుగరె మీరున్ ||

48

వచనము:- అనిపి నీతను జూచి యొక రక్కసి మేమెంత బోధించినను
వినకుంటవి. యిన్ని మాటలేల నీవు రావణుని కోరిక దీర్చెదవే లేక
జచ్చెదవే నిర్ణయించుకొనువాని బరికే యామె
నెడంబరువజాలకున్నాము. దీనిం జుంపి తనదము రుదన, మిగిలిన
స్త్రీలందరును రావిని జాట్టునుజేరిరి. అంతవరకును నచ్చటనే
నిద్రించుచున్న త్రిజటయను రాక్షసాంగనలేది. ఓహో! నాకోక వింత
స్వప్నము వచ్చినది. ఎటుడు. దీని వలన మన రాక్షసకులమునకు
కీడు మోచించుచున్నదన అస్త్రీలందరు నీతను విడచి అమె యొద్దజేరి
యేమి కలవచ్చెనెరిగింపుమనిరి. త్రిజటయ - రాముడు తెల్లని
యేనుగనెక్కి వచ్చినట్లును, శ్రీరామరియైన ఈ సీతను దీనుకొని
బోపుచున్నట్లును, రావణుడు నల్లని వస్త్రములు ధరించి

యొకరియొకరిగా నైయు జూచుకొని, వరాహము వెళ్ళి దక్షిణదిశగా
 నేగు చున్నట్లును కలగఁబడినది. లంకాపురము భగ్గుమైన పాళంబులలో
 నమ్ముడమున మునిగిపోవుచున్నట్లు వ్యవస్థయైన జూచితిరి. దీనిని
 బట్టి జూత ని పార్శ్వవలన మనలంకకువృద్ధనము గలుగునని దేవు
 చున్నది. ఈమెను హంసించిన మనకుపోచి వాటిల్లును. ఇప్పుడైనను
 ఈమెను కడలుబొందిన మనకు మేలు కలుగును. నందేహించక
 సమాధి నమ్ముడన, ఆ ప్రియంధరును భయభీతులై నీతకు నమస్కరించి
 రూరముగా బోయిరి. త్రిజను జెప్పిన స్వల్ప పుష్కలంకము దివి నీత
 యూరకు జెందెను. ఇంతలో వాడు భుజంబును నేతమును వదిలి
 కుభము గలుగుటని నూదించెను. 40

హనుమంతుడు శ్రీరామమునియను నీతకీర్తన

తీ.గీ.-చెల్లునైనుండి జూచెను నీత దళను
 అంజనేయుండి దెవమయ ముండుదలది
 నీత వినునట్లు మెల్లగా జెప్పెదకగి,
 రామకుంఠెను వినుతాడ దమిత వినుము ||

50

తీ.గీ.-రఘుకులంబున జాల్మిన రాఘవకు
 తండ్రి నత్యమ్మునీతనగా తమ్ముడైన
 లక్ష్మణునితోడ తనగృహ లక్ష్మితోడ
 వచ్చెనీతని నీతకాల్పు నత్యరములు ||

51

అ.దె.-యచ్చివాతి నలన మెదలిది గోళ్ళయి
 యుదవులు దిరుగుచును నడలుచుండి
 వానరులను గలనీ న్నదిత జాతదెలనీ
 వాయుమకుని జూచె ననిత పొలకు ||

52

అ.దె.-అంజనేయుడును యననితోనగ్గు
 నిచ్చు జూత బంపి నిలము తల్లి
 దత్తమంతు నిచ్చు నిచ్చుమానములతో

యేమి జరుగ మంటే నెరుగ లేక ||

53

కుం:- మంటే రావణు బల్కులు
మంటే యాతిజను నన్నప్పజ్ఞానమున
గంటే నీ దూఖమును

గంటే విను తల్లి నీదు కష్టములెల్లన్

54

కుం:- ఇచ్చుట నీ దూఖమును
నచ్చుట రామునకు దెల్పు నతివేగమునన్.
నిచ్చుటకు దేడి దొచ్చెద.

హెచ్చిన కోపమున నీని నెమరుపరికంపున్ ||

55

వచనము:- తల్లి నీవు దూఖించుము. శ్రీరాముచంద్రుడు. కదినీరులతో
వచ్చి రావణుని సంహరించి నిన్ను గొండావునని బలుక.
అమ్మతోపమానములగునా వలుకులు విని జానకీ దేవి తలయొత్తి
జూచిన అచెట్టుననున్న అంజనేయుడగు వడెను. దానిని జూచి నీత
సంకయమున.

56

తే.గీ:- కలనుగంటేని గాబోలు గాకనిచట

రాముగనియాడుబిదియేమి రక్కసులకు

గలవు యెన్నెన్ని మాయలో గాననిదియు

రావణునిమాయ యిది నమ్మ రాదు నాకు

57

వచనము:- నేను రాముడెడ జూచి నిద్రకు దూరమైతనే! న్యవ్నమెట్లు
వచ్చునని వరికించి జూచెను. హనుంతుడును చెట్టు దిగి అమెయొడుకు
నిలచి, తల్లీ! ఇది న్యవ్నముగాదు. నేను శ్రీరాముని చూతను.
నిన్నటినుండియు ఈ చెట్టు మీదనేయుండి, నీతో జెప్పునవకాశములేక
యుంటివి. ఇప్పుటికి నిన్ను జాలకరింప గలిగితిని. నీ సంకయమును
వీడుము. శ్రీరాముడు తనయానవాలుగా నీ రత్నమునిద్ర నిచ్చె. నిద్ర
స్వీకరింపుమని ఉంగరమిచ్చి నమస్కరించిన. నీతయు
జాయుంగరమును జూచి అనుభావ్యములు జెసుగన కన్నులకడ్డుకొని,
శిరమునెంచుచుకొని, హృదయమునకు హేతుకొను కొంత నమయము
భవ్యయస్థితిగొనెను. అనంతభావ్యములు జాలువారే వారిని జూచి.

౬ వానరోత్తమా! నియత దిన్న వాడవు. ఆ మహాబుధి నెట్లు రాజేతివి?
 ఈ లంక నెట్లు బ్రవేశించితివి? ఇదియును రాక్షస మాయగాదుగదా! ఈ
 ముద్రాక జాడ శ్రీరాముని ముద్రాకయే యనిపించు చున్నదని బలుక.
 హామయింతుడు తల్లి! నేను వరాళామమును బలమును గామరూపమున
 గల వాయునందనుడను. ఈ రాక్షసులకనుమర్చుగై నాక్షరూపమున
 నుంటివి అని తనకాయమును వెంచి జూచిన నీకాదేని పంతపమున,
 అంజనేయా! నీవు నిజముగా రామదూతవే. నన్నుద్ధరింపవచ్చిన
 పరమేశ్వరుడవే. శ్రీరామచంద్రుడు కుళలమేవా! లక్ష్మణుడు శ్రీమమేగదా!
 ఎట్లువ్పారు? వారునన్ను దలంచుచున్నారా? వివరముగా జెప్పి
 పుణ్యముగల్గు కొనుమన, హామయింతుడు. తల్లి ఆ శ్రీరామ వ్రాతువున
 వర్ణింపనేనకత్తుడను. అయినను న్నానవువు.

58

నీ.- శ్రీరామచంద్రుండు కృంగార గ్రాతుండు,
 నిలమేఘంబును బోలువాడు,
 అజానుబాహుండు. యరవిందస్నేతుండు,
 దిరునవ్వుమోమున జుడువాడు,
 కోడుతరామయ్య కోమలదేహంబు,
 తననీ నేషములోన దాగియుండె,
 నీలి ముయిలు తోత. మేలుమెరుపువోలె
 అన్నవెంటను తమ్ముడడుగువేయ ॥

59

తే.గీ.-అమర రాజ్యమునేయేలు నధికులగుచు
 నన్నదమ్ములు హరిహరులనగతిల్లు
 కోనలేంద్రుని ముద్దుల కోడుకులయ్యు
 దిరుగుచున్నారు కానలో దేవి కొఱకు ॥

60

కు.- అని వాయు ముతుడు బలుకగ
 విని జూచితి మందముండు నేతుక భవన్
 మనమున దలచెడి రూపము
 దన కమ్ములబడినయెట్లు తన్నయమందెన్ ॥

61

తే.గీ.-చేతనున్నట్టి ముద్రాకన్ ఇరము జేర్చి

నాడు వరిజయమొనరించి నాపునేనె
నేడు విభునెడబాసి నేనేడుచుండ
వచ్చియున్నావు నావతి వధమండి ॥

62

కుం.- ఏ మూలంబున మరలన్
రామునితో పొందుగలుగ రాదేనాకున్,
యీ మనుజాధముడిటుపై
యేమని రుదించినన్ను హంసించునెకో? ॥

63

వచనము.- అని ముద్రిక తో జెప్పుకొని యేడుచున్న నీతాదేవిని జూచి
అమెమారదించుచు హనుమంతుడు-

64

కుం.- నా నీపుననిను నిడు కొని
ఏ విభుకడ జేర్చగలను నిముషముతోనన్,
ఏ విధి బొగలగ వేటి కి
రావమ్మా యిప్పుడే నిడు రాముని కడకున్ ॥

65

వచనము.- అని నాయునుండనుడు బలుక జానకి దేవి, అతని భక్తికి
మెచ్చి, నివంతవాడనే యగుదువు.

66

కుం.- ఎంతటి ధీకారినిగా
కింతటి జలరాశిదాటి యాపురమునకున్
ఏంతగు రూపముతో, నా
ఏంతను బోదెలవచ్చి జేరితినిగదా!

67

వచనము.- అయినను యాపావకర్ముడు శ్రీరాముడు చెంతలేని నమయమున
నను మోసగించి దెచ్చి బంధించె, గాన శ్రీరాముడే తన వల్లకమమున,
రావణుని సంహరించి, నా చెర విడిచింది, నన్ను చేపట్టును. గాన నీవు
త్యరితగతిని జోయి రామునకు నాయాయనస్థనెరిగించి నా చెర
విడిచింపుమని నా మనవిగా జెప్పుము. మరదియగు బట్టులుని
తొలపాడినందుకు ఫలితమనుభవించుచున్నాను. మన్నింతుమని
కోరితినిని జెప్పుము. అన, హనుమంతుడు తల్లి! నాకళియగుదున్నది
ఈనీకమందలి ఫలముల నారగించ నానతిమ్ముని వేదెను. నీతయు
నాయనా! వదిల ఫలములజేరితినిన పావముండదని పెద్దలు

తెచ్చుదురుగాన అట్లు జేయుమన, హనుమంతుడొమెతునమన్నురించి
 పెలబెసంగుమన, నీత తన శిరోమాణిక్యమువిచ్చి రాముని కానబాలుగా
 దీనివిమ్మని తెప్పి దీనించి మంపెను. హనుమంతుడును తాను వచ్చిన
 పని నెరవేరినయుత్సాహముతో, తనరాక రావణుని తెదిగించుటయే
 మందిరి. ఈగ కూడ తన యాజ్ఞలేవిదే యాలంక జోర జాలదని విజ్ఞ
 పిగు నీతనికి తన పర్యకమము దెలియ జేసెదనని- 68

అ.బె.:- పనములోన జొచ్చి, వనపాలకులఁజంపె

వరుగులెత్తె వ్రజలు వ్రభువు కడకు.

నెక్క వానరంబు సుక్కడించెను మన

రక్కనులను జంపి రణముమొందు ||

69

తే.గీ.:- దేవవరులంపి యున్నట్ల దేవ యాత

రాముడే తెప్పి బంపిన రామ యాత

నీతతోడుత నుద్దులు తెప్పి తెప్పి

వానరులొక్క దుద్యాన వనము తెరిచె ||

70

వచనము.:- రాక్షసవీరుల బంబులు విని రావణుడొక్కర్యముతో మంత్ర
 కుమారుడగు జంబుమాలిని జూచి వినేగి ఆ కోతిని బరిమార్చి రమ్మని
 మంపెను. వాడును కోర్కెదేకమున మండిపడుచు, యంజనేయుని పై
 వాకి ధ్మైన బాణంబులనేయ. మారుతియు దొక పెద్ద శిలను
 జంబుమాలినిపై బడలైచిన వాడు రాచి క్రిందనణగెను. అదివిని
 రావణుడు యువాక్షి విరూపాక్ష దుర్ధర వ్రభున, బానకర్ణులను
 నైదుగురు వీరులంబంపెను. ఆ బదుగురుసేవానాయకులకు దేడుగా
 అక్షయకుమారుడును వెళ్లి అయుధమున హనుమంతుని చేతిలో
 చచ్చెను. అదివిని రావణుడు. 71

తే.:- ఎక్కడి వానరునియో

దిక్కుననుండేగుదొండే దీర్ఘత్వముతో

మెక్కు మిగిలి యాభంగిది

రక్తపీర్షితులను దునిమి రణమున పంపెదెక ||

72

తే.:- వాక్కు నెఱుక నైక్యుల మెక్కుడించి

యెదుత బలాలి నక్షయిన్ హామొనరె

యంత ధీ కక్తి యా కోతి తెల్లు వచ్చె
ననుచు నాశ్చర్యమును బొందె ననురవిభుడు ||

73

హనుమంతుడు రావణునికి పీఠ గతవుట

వచనము:- అప్పుడు రావణకుమారుడైన ఇంద్రజిత్తు మహాకోధంబున
నకోకవనమున కేగి అరివీర భయంకరుడై యొడలు తెంచి గగన
మద్యంబున దిరుగు నాయునందమని జూచి యోరీ! మర్కటాథమా!
విలువెలుమని వాడిజాణముల నాని నెప్పించి, ఏడు సామాన్యుడు
గాడు, ఐదుమూలని, అక్షయుని అందిన ఏరుడు, ఏడలతి
జాణములలోంగడని బ్రహ్మాస్త్రంబు వ్రయోగించిన, నయ్యది
పెనుమంటలతో వచ్చి నాయుమెతుని బంధించెను. హనుమంతుడా
అస్త్రంబునకు లొంగి కట్టుబడియె. రాక్షసులు విజయోత్సాహమున
నానిని రావణుని సభకుగొంపోయిరి. ఆ సభాభవనమున
కాంచనరత్నమయ సింహాసనంబున, అష్టమంత్రి పరివృతుడై యున్న
యారావణుడు, అష్టదిక్పతులలో దేవేంద్రుని వలె దేదీప్యమానుడై
వెలుగొందుచున్న యాదైభవము జూచి హనుమంతుడు తనలో యితడు
వరదారాపహరుడైయుండెగానిచో యా ముల్లకములనే యేలజాలు
తేజోవిరాజితుడని యనుకొని యొక్కసారి తనబంధంబుల
నడచివదిలించెను. రావణుడాతని జూచి, యోరీ, వాడరా! 74

శం:- ఎవ్వరి వాడవు రా! నీ

దెవ్వరు బంసంగ నద్వితీవు? కనగా,

దెవ్వరికి జదిసి ట్టా!

దెవ్వరి పీఠ దెచ్చివావు యెరుగదె నానిక

75

శం:- అరాముని బంధువని కే

నేరావణునిమము, నిన్న నొక నిమిషం!

యారాముని పీఠ దెచ్చిన

జోరావణుగాక ముఖము తొడగయి?

76

తే.గీ.-హనుమయందురు నన్నుని యెవని లోన
 వాయునందనుడను నేను వాయుబలుడ,
 భామతనయుండు ముగ్ధు ఖంబు నేను,
 రామసంధుని దూతను రాక్షసేంద్ర.

77

వచనము.- అ రామ చంద్రుడనమాన వర్మాకమ తేజోవరాజమానుడు. తన
 వాలపాశమువనిస్సు ముప్పు తిప్పలు తెల్లన వానినే యొక్క బాణమున
 గూలదేనిను. నిన్ను చెరబట్టిన కర్త నీర్యార్థునుని నిర్బందిన వరకురాముని
 గర్వమడచిన ధీకారి. ఆ మహాత్మున కెగ్గినరించిన యెడల
 పొర్రుబహ్మదులు సహితము విలువ జాలరు. నీ వనగానెంత?
 ఇప్పుడైనను మించినది లేదు. నీజామాత నీతని కప్పగించి ఆ
 మహాత్ముని కిరణుబొందుము. నీ పుత్ర మిత్ర కళకాది ఖంధువర్గముతో
 నుఖంబున ముందుము. యూరక చెడిరావనేల. అట్లుగాదేని, రాముడే
 రానక్కరలేదు. నేనే నిన్ను నీ సైన్యముతో నీ లంకతో గూడ సముద్రమున
 ముంచి వేయగలను. గావున నామాట విని రాముని కిరణు బొంది
 సుఖింపుమని తెప్ప. రావణుడు క్రోధంబున మండివడి-యోరి
 మర్కటాధమా! నీకావరమడచెడనిదే గామకొమ్మని కరవాలముదీని
 ముందుపడుకుక. అక్కడ నేయున్న విభీషణుడు వానినడ్డుకొని.
 అబ్బా! కాంతింపుము. దూతనుజంపుట ధర్మవిరుద్ధము. శిక్షించి
 జంపుదున, రావణుడు భటులను జూచి కోతికి తోక చాల ప్రియమైనది
 గాన నీకోతితోకను అగ్నిచే గల్పి పురంబునద్రిప్పుడన. ఆ రాక్షసభటులు
 తోకకు గుడ్డలు జాళ్ళ తైలంబు బోసి నివృంబించిరి.

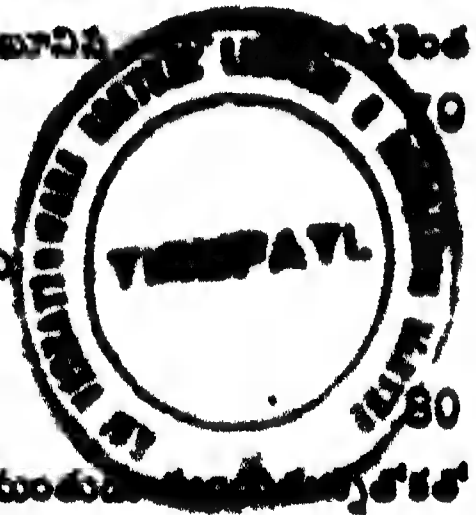
78

హనుమంతుడు అంబు గొల్పుట

వాయునందనుడంత వరకును యూరక చూచుచు ఒక్కవారి
 వారివర్తమంది యిగిరి ముందుకున్న తోకను పొడవుగా బొంది యొక
 పొడమొకటి మరియొక పొడము మీదికి దుముకుచు తన తోకతో
 నా భవనముల నన్నియు గొల్పుచుండ. అగ్ని జ్వాలలు రగిలి అచ్చటి.

తోరణ స్తోత్రములను గవాక్షములను దగ్ధము చేయదొడంగెను. కొందరు రాక్షసస్త్రీలు నీతవద్దకి, నితో మూలలాకిన ఆ కోతి తోకకు నిప్పుబొంది పురమున ద్రిప్పుచున్నారని తెప్పిరి. అది విని జానకీదేవి దూఱించుచు. అయ్యయో! నాకువశారము చేయబానిసి. కష్టముగలిగినది

తే.గీ.-నాదు నాధుండ నద్దర్శ నాధుడేని
మనము నందున రాముని మరుననేని
చెలగి వతిసేవ లేనేను జేతునేని
యాజనేయుని గాపాడు మగ్గిదేని ||

పటనము:- అది ప్రార్థించి, అచ్చట పానుమంతుడగుచున్నప్పుడే తోకతో పురమంతయు గాల్చినను, దానికి ఉష్ణబాధలేకయుండె. నగర మందలి వ్రజలు గోలుగోలున నేడ్చుచు తమతమ పన్నుపులను, దివ్విపిల్లలను, ముదునలులను అగ్నినుండి రక్షించుకొనుచు, పరుగులు పెట్టదొడంగిరి. లంకానగరము దగ్ధముగావించి సముద్రమున తోక చల్లార్చుకొని యా అగ్నిజ్వాలలు సీతామాతకే యావదయుకలిగి లేదుగదయని కొంత తడవు దింతించి, శ్రీరాముని దూతనగుటవలననే అగ్ని నన్ను గాల్చక కరుణించె. నట్టిది సీతామాత కావదలుగలిగించునా! యిది దైర్యము దెచ్చుకొని నాగరములంఘించి, అంగద జానమంతాది కపివీరులగలసి వారలనానందుమున నేలలాడించెను. ఆ వానిరులు అసంఖ్యాకయుమున ఒకరి నొకరు గొగలించుకొనుచు, మధురపలంబులారంగించుచు, పానుమంతుని బ్రతునింపుచు వారములు ద్రిప్పుచు తమ పంతోషమును బ్రకటించిరి. అంగదుడును పానుమంతుని గొగలించుకొని

81

తే.గీ.-దుర్గమంబైన యా జల మార్గమందు,
తోరణ రావణ్ణయాలంక జోర్చినాపు,
రామునతి జూచి, వెరవేర్చి రాజాశ్రయ
మూడు ప్రాజ్ఞులు నిజిపితే మహితతేజ||

82

పటనము:- అవి పొగడెను. నానరులందరును అనంతరాత్మమున గెంతుచు,

ముగ్ధుని మోటుయగు దధిముఖుని రక్షణలోనున్న మందనవనమునే
 ధిక్కరింతు మధువనముజొచ్చి. అంగడుని అల్లతో అందలి
 ఫలవృక్షములన్నియు దుండరవందర జేసి, ఫలములుదివి,
 మధువునుగ్రోలి, ముక్తుజెంది ఒకరిపైనొకరు బడి అడుచు
 జాడుచునుండ, ఆ వనపాలకులు వానరులందరిందీంద్రులగా ఆ
 వనపాలకులను రక్షియు, తిరియు, కాళ్ళను, జేతులును గలిపి కట్టి
 తీర్చిరి. అంత వారందరును నేర్పుచు, రామలక్ష్మణ నహితుడైయున్న
 ముగ్ధుని పాలికితోయి వానరుల దుండగములు జెప్పిన, ముగ్ధుడు
 వారలనేదార్చి భయపడవలడు. హనుమ దుంగదారులు నీతాదేవిజాతలు
 గమగవి వచ్చిరిగానెపు. అందుజేతనే అవందంబున వనమందలి
 ఫలములుదివి మధువును గ్రోలిరి, యని విశ్వయించిన వాడై
 రామునకాకుభవార్త తెలియజేసెను. అంతలో హనుమంతుడు అంగద,
 జాలకమంతారి కపివరులతో విజయోత్సాహమున పెద్ద కోలపాలముగా
 వచ్చిరి. ముందుగా హనుమంతుడు రామునకు ప్రణమిల్లి - 83

తి.గి.-చూచినద్రుతి రామయ్య నుడతి నీత
 విన్నెదలచుచు బ్రాణముల నిలిపెనుమ్మి,
 నేమిమేయవనెనెల్లు తెప్పగలను
 విడుదాసుమునే గ్రోలి విలదయుండే!!

84

తి.గి.-విద్రవవారులు తెరుగజ విన్నె దలచి
 తన్ను బాధించురక్కని తరుణులందు
 సంకాపించు మధ్యగా తేడి చేరినెల్లు
 జాయుభక్తులమేజేసి వనితయుండే!!

85

పితృమూ.- అని విన్నవించిన వాయునందముని గొగ్గరించికొని రాముడు
 అనందభాష్యములు జాబువారి, విష్ణు వా పితను జూచి వచ్చితివా! నా
 దేవి బ్రతికియే యున్నది గదా! యని దుఃఖించు రాముని యారదించి
 నీతాదేవి తనకిచ్చిన శిరోరత్నమును రామునకిచ్చి నమస్కరించెను.
 రాముడా చూడచుచోని జూచి పితను జూచినెల్లుగాభించి దూతము,
 అనందమును ముప్పిరి గిన్న, అంతనేయో! నేనక పితను జూడక

నిలువలేను, వచ్చేస్తేనే వాటితో పోతు గని రాము-

85

తే.గీ.-కనులు మూసినదికదా గాతరూపు

గానబడుచున్నదేవాట గనులమీద

నెల్లునైరింతునిదూఁ జేచి తారీ?

ఎల్లు జేరుడు నాలంక యెరుగ జెప్పుమ ॥

87

తం.- అని తాళియెడి రాముని

యనిల ముతుగు నేదదీర్చి యుజులు మెనుచున్

ననితనుదిచ్చుటశిప్పుడు

కనుగొనవలె విక్కు తారి కడలిని తానన్ ॥

88

నవనము.- అని రామునకు భైరవము జెప్పుచు, లంకలో తాను జూచిన

విశేషములును, అచ్చట జరిగిన పంగతులును జెప్పుచు రామున

కానందము గలిగించెను. అంతట రాముడు లక్ష్మణుని నుగ్రివుని

మరన్నరించుకొని లంకను, జేరుటకై యేమి జేయవలయునోయని,

అలోచనలతో అతనికి ప్రార్థనాచెసెను.

89

గద్యము.- ఇది అత్యంత గ్రోతోద్భవులును అర్చల నియోగిబ్రాహ్మణులును

రాగంటి పంశియులునగు జోగి రాజాగారి ధర్మవత్తియు శివభక్తి

దురంధరురాలును " శ్రీ నామ లింగేశ్వర చరిత్ర " మును శాస్త్రకృతి

శ్లోక్రియునగు గారీదేవి విరచితమునగు

" గారీ రామాయణము " నందలి సుందరాకాండ సంపుటము

శ్రీ గరీరామాయణము

యుద్ధకాండము

- కు:- శ్రీరామా! గుణధామా
శ్రీరఘువంశాధిపాను శ్రీతణువాలా!
వీరాధి వీరదమణివి
ధారా! జగదీశవీర దశరథరామా! ॥ 1
- కు:- అంగదువాచిగా కపూర సందర్శ దీక్షివి యాజనేయుడు
త్తుంగ తరంగమాలికల దుర్దమ పాగరణంధనమ్మునే
భంగి నొసర్చుగావగు సుపాయము జెప్పుమె జాణవంతవి
చెంగునుంటి మీ జలధి తరెడి మార్గము ఏదెరుంగవే? 2
- శ్రీ.గి:- అనుచు వేడిన వారిలో నవియొనిల్లు
తల్పడి యిచ్చిన పరణల తల్పమునను
నిలుచున్నాడు మనశీల నిటి రింత
యాతడే నిటనరి కల్పనధిక జలుచు ! 3
- శ్రీ.గి:- చిన్న వాడును నిలుచు చిన్ని చిన్ని
నన్నువులనెల్ల నిటలో వారవేయ
తనయునే మనజాతక తల్పడి జరిగె
యితనిచే నిటు అడి దేలు వేదియైన ॥ 4
- శ్రీ.గి:- గాన నిలుచు వారధి గల్గగలడు
వర్షతమూలచ్చి వీరదే వల్ల మూడు
నిటి యుండున వేయంగ నిలువగలవు
జాతలచ్చియె గానదేగ మును మీకు ॥ 5
- కు:- అది విని యున్నావోయిన
గడవరి వాగులు వేగ కలకల మొదలకె.

పథ పదమంది తమలోతము

గదలును నలుగులును జూచి తడలివి గట్టున్ ||

6

కుం:- శ్రీరాముడు మృగిస్తుని

జేరి బలికె వేగనిస్తు జేయుము బనులన్,

జోరగ వలయును రక్కసి

ఏరులతో మనము వెడలి వేవేగంబే ||

7

కుం:- అంతట నా కప్పులందరు

వంతులు వారిగను దెచ్చె వర వర్కతముల్,

గుంతులు వేయుచు మండిరి

వంతనమున రాసు కార్య పాపల్యముల్ ||

8

కుం:- పాగరతలువ్వున విలదియు

వేగముతో వెగురుజలధి ఏక్కించుచు ను

దీగతి తొంగితి దీనిని

వేగతి నరికట్ట మార్గమేర్పరువవలెన్ ||

9

వచనము:- అని శ్రీరాముడు కొంత తడవు యొందిరి కప్పుల కార్య దీక్షకు

వంతనంది వారల వసుల జానుకము గరిగించునటులున్న

నమ్ముదమును జూచి చందకోసియై

10

తే.గీ:- అజరదైకును వేసు నియాగదంబు

నెక్కి జాణంబుచే నిమ్మ నారజేసి

కప్పుల బనులకు నులభత గలుగజేకు

ననుచు నందింది జాణమ్ము నప్పుడెబట్టి

11

కుం:- గడగడ వడకుచు పాగరు

దడలుచు వెక పురుష రూపమందుచునపుడే,

తడబడి రాముని నేతముల

బడి వివయముతోడ బలికె తక్కిదతిర్చున్ ||

12

తే.గీ:- నికు నర్థమ్ము నిలకునా నిరజాక్ష

వెరదైగమ్మును నామిత విద్యనగుచు

నిమ్మ నేనుచు జూచుచో నమ్మ బట్టి

నిలది నీ నిరవయము బలికె తలంబు ||

13

పశుపతిః:- అదిమంతరంగములనాగి నరేంద్రులవలె మూలమే: 14

తే.గీ.:- చల్లబడి యుండునప్పుడా సాగరమృ.

యుల్లసంజుత లాసరులారుకుచుండ.

నేలయైన గతిలేక విలదినట్టి.

కోతిమూకలజాదయో కోసలనతి. 15

తే.గీ.:- చూతులక్షణా వీరిని జోడ్యమయ్యె

దైర్య పాపానమందు సుధ్ధండులగుచు

ముల్లగుంబుల యందున్న ముత్యమైన

వల్లగలిగిన వారలే దిల్లలగుట 16

తే.గీ.:- లంకయనవీరికేమైన జంకుగంటె

రక్కనుల పీచమడచగా దిక్కులదర

మక్కు ముక్కులె నీరిలో వెక్కుమంది

కార్యఫలమున కింతేమి గలదు దింత ॥ 17

పశుపతిః:- అని రామచంద్రుడు కవుల కార్యవిర్యహామకు

సంతసించుచుండ - 18

తే.గీ.:- అచటమన్నట్టి చెట్టునై. అందమైన

యుతుత యొందుడై తన దివ్వి జుతుత జోడ.

దివ్వి యుతుతకు నిదియుత జ్ఞతమయ్యె

జూచువారది. రాముని జూచు మరల ॥ 19

అ.ప. ఉరికి పట్టునుండి యుతుత వేగమొన,

నీటముంది తోక నిలచి మరల

యతుత నందుముంది యుపాద రాఘవు

గవ్వలతోడ గవ్వ గవ్వయింటె ॥ 20

అ.దె.:- అని భానుమరసి దశరథరాములు

చేరవీసి అని తేక బట్టి

ముల్లగింటె జాల మురనింపు ప్రేమతో

వీపు మీద వేయి వేసి విమిలె ॥

అ.దె.:- రాము ప్రేమయెడలి మిగులు పట్టుకు

ధన్యమయ్య యుతుత ధరణిలోన

వ్రతువు నీవే తేయు వ్రజలకు భాగ్యములే

గలుగ గలవటన్ని గల్గయగుటె ॥

22

పంచనమ:- రామభక్తి దత్తురులగు నానానరులయితోఁబాఁబున,
వేగలంతయు క్రమించి వేదియొకనముల మేరకు వారధి గట్టి
సార్యావృత్తిన తరువరి రామునిచెంతకు వచ్చి నమస్కరించి, సెలవంది
విక్రమించనేగుచుండిరి. వానరులు తమనిద్రలోఁగూడ కొండలు
తెరలించుచున్నట్లును, తరువులు మోచుకొనినచున్నట్లును
కలలుగనుచు, అపార్పికలు సేవయందె దత్తము లగ్నముజేసికొని
యుండిరి.

23

రామునకు నీతనవృగించుమని రావణునికి విధివ్రాసుడు

బోధించుట

అక్కడ లంకానగరమున రావణుడు మంత్ర నిమంత, వృత
మంత, రాక్షస పరిష్కతులై కొలువు కూలుముననుండ, వేగులవారు
వచ్చి, రాముడు బాకర వాకర నహితులై సముద్రమున మార్గం
జేర్చుచుకొనుచున్న నమావాదము వెరిగిందిన, చది
అభ్యుదయమునకుఁ జొరవడివారించి -

తే.గీ:- నరుని పంపున నిక్కవానరము వచ్చి
దిగ్గముగ జలధి లంఘించి జేరి లంక
గదిసి వానరి వారల గట్టు గట్టి
నగర మంతయు జేసిను నాకనమ్ము ॥

24

కు:- వానరయుతులై రాముడు
రావణులందెనక నన్నె దరిరావులనే
మానవులని వాడకయో
వానర మానవులఁబది నరలగ నలయున్ ॥

25

కు:- నరులన్నదమ్ములిద్దరు

గరుమంబున జలధి తాటగా దలచిరి వా
నరులను కేడుగనితులని
గరిస్తే లంఘించదలచు గవ్వల బోలెనె ||

26

కుం:- అరివీర భయంకరుడే
నువ్వైరిని దెలియ రిక్క జాతగవారలే,
నరులని నుకుమారులు వా
నర మూకలబోత నచ్చినను బట్టుదురే ||

27

నీతనము:- అది పేరేలగమ్మున రావణుడు బలుక, ముల్తులగు
ప్రహస్తుడును, ధూమశ్తుడును, మహాకాయుడును, అతికాయుడును,
మహాకాదరుడును, వజ్రదంష్ట్రుడును, అగ్నికేతుండును,
రశ్మికేతుండును మొదలగు వారు, మహారోషంబు, కరదాంబులబెరచి,
అనరులను వానరులను గూడవిప్పుకే ఖరిమాల్పిడము, మాకానతిండు
వీరాదేకుంబున బలుక, విధిషణుడు వారల కాంతవరది, మనయుండు
తప్పుగలడు, వారలనని ప్రయోజనమేమి? యొక్క వానరుడు,
దైర్యంబుగా నచ్చి నభానదులను, రాజాను ముద్దీకించి, న్యాయ,
ధర్మంబులు దెలియజేసె, నదివారియొప్పత్యంబున మోదించు, గావి
అల్పత్యముగావి, తప్పుగావి కాదు. అ కోతి అకోతననమును
జాతుజేయునప్పుడును, లంకను దగుల జెల్లినప్పుడును, ఏ
వల్లకనుమేమయ్యె? అదియును గాక

28

కుం:- నాకు మీది తొర్చిగతి వా
నాకుదిచ్చి లచ్చ వీతి యెరిగియు వారని
జాతుగదే మోదించునని
గూతవలదనవల వారు కోపించరాకో!

29

కుం:- కాయదిచ్చి బనియెలుకుకే
రావణుని నతి ప్రాణగోపన రక్షనయనుచునే
రావణుని తమ్ముడు రాచిరి
జాతులు జెల్లించును వారి పాపంబుగనా!

30

నీతనము:- అది మాకును విధి వల్లనొక్కటయినను, యొక్కయొక్కంబులును

విచారించితే అర్థమవుతుంది. వారలంగనయే రామలక్ష్మణులు
 వర్ణకమముతో వారల వాతమార్పులు వారిదేవునునా? అటువాని
 మాటలు విని గోరంతలు తొడంతలు జేసి 'మారినారాయణును
 రాముని నతిపెరించి తెచ్చుట ముదిరాజా జేసియుగాలా! అలా
 కూర్చున్నాను మందలించిన, అంతపరును నచ్చెడిది కాదు. అట్లేపాడు
 సత్యమును, న్యాయమును వివరి. అధర్మవనర్థములైన దేవునుననే
 ముప్పువాలెల్లును. యాతముంచి రక్కసవీరుల నిక్క శాప
 ముడియించెనన సామాన్య విషయముగాదు. ధర్మము వారి
 వక్షమందున్నది. యందునఅవనే, రావికా అలము గలిగినది. గమక
 నిప్పులైనను, మన తప్పును దెలిసికొని నీకాదేవిని రాముని కర్పించుట
 తక్కువ కర్తవ్యము. పరనతిని బట్టుట పాపముగాలా! అని
 రావణునుద్దేశించి. అబ్బా! ఏమి మరొక వర్ణకమ సంపన్నుడవు.
 వేదవేదాంగ పాఠంగతుడవు. ధర్మవేత్తవు. శివహా దురంధరుడవు.
 బ్రహ్మ సంశయంజాతుడవు. నియంతటి మహారాష్ట్ర మూర్తికి
 పరదాదాపహారము దగులా! ధర్మమును త్యజించిన కీర్తి నశించును.
 యిప్పుడైనను జానకీదేవిని శ్రీరామునకునిచ్చి. నీ అవరాధమును
 మన్నించుమని, యుతవి కరణు వంచుము. ఏమి నీ స్మృతమృత
 కల్పత్రాదులతో ముఖంబున ముందుము. రాక్షసకులమును కాపాడుము.
 నేను నీకు తెచ్చుదగిన తాతనుగాను. అయిమ నీ క్షేమము గోరి
 తెప్పించి. నామాటలుమన్నించి చూచింపుము. అదియుమీగాక
 తైలాన వేత్తకమును తెలిపించిన నిన్ను నేరించిన మహాబలకాళి
 వారిని అంపిన నీరుడు. కార్తవీర్యార్జునిని అందించిన పరకురామునే
 అయించిన అలకాళి. నీవు మోసెల్లజాలని శత్రువువునే యెక్కితిని.
 వర్ణకమకాళి. అర్థ రామునితోత్తరముడగుడు. అని విభీషణుడు
 అయిత రావణుడు దిగ్భునదేది - యోరీ తులనా? చగవారి
 సేంపుముగ్ధునించుచు 'చిన్ననీమాకము' జేయుదులా! నిచ్చిదేవా
 అర్థంబునకు అలియత్తునని ముందుకునుక - ముందుకుగు
 ప్రహేళ్యుడు వానినర్థగించి కాంచకదిన. రావణుడు తన ముక్తితో

యాయువృద్ధి ముఖము జాడలేక, నాసంపు స్రవించజాలక
 జ్ఞాతిమిత్రులమున నన్నెదిరించుచున్నాడు. వెంటనే వీరిని నా
 రాజ్యమునుండి వెడల్చివేయుదని. నభము వివర్ణించి,
 అంతిమరమునకీగిను. విధివహుతును 31

అ.వె.-అన్నచేత కాను, ననమోదమును జొంది
 చిన్నబోయి తల్లి. చెంతజేరి
 అన్నయన్నమాటలన్నియు వినిపించి
 అమ్మ, నేను బోవ, నాల్గవిమ్ము ॥ 32

తే.గీ.- అనుచు తెప్పిన తనచిన్న తనయుజూచి
 తల్లి కైకని యెంతయో తల్లడిల్లి
 చిత్తమందున జాలగ చింతజొంది
 మంకయ నాకముగునని వగచి బలికి ॥ 33

తే.గీ.- అదివిన్నపు రాముడం చరయలేక
 రణము సేయంగ దలచెను రావణుడు,
 తానపుల కుత్యకాలమ్ము తావురించె
 దప్పదికదీని నరికట్ట తరమి మనకు ॥ 34

అ.వె.-ధర్మమూర్తియైన చక్రవర్తిరాముని
 తెంత జేరి ముఖము తెందుమయ్య
 కనికరించుచున్ను కొనల్కతనయుండు
 బోయిరమ్ము కుభము బొందగలపు ॥ 35

నవీనము:- అని వీరించి నెలవిచ్చిన తల్లికి వందనం జాతరించి, తనకు
 పోతులైన నెల, దిల, పొత్, మంబాతులను నలుగురు ముఖులతో
 బయలుదేరి అకాళగమనమున శ్రీరాముడున్నావునకు వచ్చెను.
 తారలజూచి తనరులారాత్మమలుబాంధవ, విధివహుతిలగిత్తి 36

కం:- కరణు కరణు రామయ్యా!
 కరణం మోదరాదా రామ కరణు మనోబా!
 కరుణించుము వీరాత్ముల
 కరణుని బాదామోదరా వైరణమంబులై ॥ 37

తే॥- రావణుడు తమ్ములతోడను
 గావత విడుదలగజేసి కౌసల్యమేతా
 పాపమున తప్పుగతిగెను
 గావత కరణులతోమరి రావణుడు మమ్మునొ!

38

నవనముగా కరణుని విధిషణుడు రావణుని పాపముల బట్టిత నుగ్రితాతి
 కనిపిరులు వానిని వెనుకకు వ్రేసి వుద్ది, రామచంద్రా! ఏని మాకులు
 నమ్మరాదు, దక్కని పాపములు అమ్ముచు మనల పొందించి వచ్చితి
 రావణుని భటులు, ఏని నిక్కడనే మల్ల పెట్టెదమనగా, విధిషణుడు
 గణగడ పడుతుచు, రాముని పాదములంటి, మహాత్మా! నేను
 రావణుని తమ్ముడను విధిషణుడను, నీ తాతాతను
 రామునకప్పగించుమని పా అప్పయిగు రావణునికి నితిగరునీ,
 నమ్మ దప్పిదరయెను, నా మాకునక్కము, పంచభాతముల పాస్త్రా
 తెప్పచున్నాను నేను నీ భక్తుడను, నా తల్లియగు కైకదేవి యనుమతిని
 నీ కరణులొచ్చితిని నా మాకు నమ్ముమని ప్రార్థించెను, అప్పుడు
 వాయువందముడు శ్రీరామునితో, రామా! ఏని మాకులు నక్కములు,
 లంకానగరమున నేనానాడు రావణునికి నీతి బోధించి నమ్మ
 జంపబోయెను, అప్పుడీతడు రావణుని వారించి యాతను జంప్తు
 న్నాయువిరుద్ధులని బోధించిన మహాత్ముడు, ఏని మాకులు నిజమే
 గావచ్చుననీ, రాముడు -

39

తే॥- వగవాడైవనుగాని
 దగ కరణులన్నవాని తారమిలోదన,
 అగగిపత గాత నలయునె

దగు ధర్మంబుదియె జాత భవజీవతికిన్ ||

40

తే॥- అభయందొచ్చుట తొందుట
 మెథయెలకును నేనుమగును మత్తములకు ది
 యభయము గిర్దియెంతును
 మెథయెలకును మును తర్క మనదినిగలదే ||

41

తే॥- కావత నీనికి తత్త

గావించగ నలయు విపుట, గావున మీరే

భావించుడి ముతునిగా

బ్రోవుడు కరణన్యవాని ముడమబెప్పడున్ ||

42

పదనము:- అని శ్రీరాముడు వాసరులకు తెచ్చి విభీషణుని లేవనెత్తి
యతని భయముదీర్చి యాదరించిన, విభీషణుడు తనకును తన
యన్నయగురావణానకును జరిగి సంభాషణ దెలియజేసిన, ఎని,
రాముడు, విభీషణా! నేటి నుండి నీవు ముగ్ధిపుని వంటి ముతుడనని
బలికి జాదరించి, లంకా రాజ్యమందలి విషయములు తెప్పుమనిన
- విభీషణుడు రామచంద్రా! విసము.

కు:- పరణలగర్వితుడై యా

మరదైరి దికాధిపతుల స్రుక్కగజేసెన్

పురహారుని భక్తిగలిగియు

యరి వీర భయంకరుండు నైయుండెనాని||

44

తే.గీ:- మంత కర్ణుండు గలదొక క్రూరణలుడు

మధ్యముడు వాడు మాలోక మానవీయ

శక్తి గలవాడు యెంతయో యుక్తితోడ

ద్రుత పైకట్టి యుధముల్ జేయగలడు||

45

కు:- తావును బలమును గలిగిన

రావణ తనుజాతుడింద్ర రాజ్యమునైనన్||

గావలసిన జేకొనగల

ధీవరులాయుండెత్తు దేజమునందున్||

46

తే.గీ:- మేధుములయందు తాగియ మేయశక్తి

జాణకతములు గుప్పించు జాహుణలుడు

ద్రుత గతులను వేర్చిని ద్రుతపైక

యుధ విద్యలు వేర్చిన యోధుడతడు ||

47

పదనము:- ప్రభాత ముత్తమిని ప్రహేళికు మహావల్కలమరుండుడు.

అశునకుడు, మహావీరుడు, అస్త్రవిద్యలయందును అరితేరిన

మహాభూషణుడను గుభర్షణ గడగడలాటించెను. మంథుండును.

విశుంధుండును, మహాశాసరుడును, మహాపాపార్థుడును,
అపరాధియుండును, మహాపాపియుండును, సరాంతకుడును, దేహంతకును,
అగ్ని కేతుండును, రక్తికేతుడును అనుబారు మహాబలవంతులు.
అపార శక్తి సంపన్నులునుగైన రాక్షసి ఏరులు గలరు. ఇంకను
పదికోట్ల రక్తన ఏరులా బోలును సేగరంబును అమమత్తులై
గామచుందురు. అనువి శ్రీరాముడు 48

తే.గీ.- ధర్మదంతనలేకయే దాగియుండి

యెడిన గొండాయే మాయచే నట్టి వార

తెట్టి బలకాలురైనను మట్టు తెట్టి

లంకరాజ్యము విడిచి కుకలేక ||

49

పేచనము:- అరాధి యిది హతహార్మి యాలంకారాజ్యమున
నిన్నుధిషేకింతును. ఇదే వా ప్రతిష్ఠ. బ్రహ్మాదులధ్యవదుగాక, అ
సాలస్యని విడచిపెట్టనని అలికిన లక్ష్మణుడును ముగ్ధిపుడును
సంకుచితాంతరంగులై అదియేటి ప్రతిష్ఠయని సందేహముదేవ
లక్ష్మణుడిట్లనియెను. 50

తే:- మరలైరి తనకు తప్పును

అరబలమును దెలిసి వచ్చి బ్రాహ్మిందినదిన

గరుజోచుమమమమ అలికిన

కేరణాలిది యెతని రాజ్యపంపద విడచి?

51

అ.వె.- అనుచు బలుకు ననుజా ననుమానమును జూచి

రాముడనియె, వినుము, రావణుండె

వచ్చి కరణమన్న వలదందునే వారి

వాదించి యిచ్చ వయ్యెయొక్క ||

52

పేచనము:- అది అరాధి శ్రీరాముని తాత్పర్యములకలరి యెతని
యోజార్యులును ప్రకటించిరి. రాముడు లంకారాజ్యమన్నదే
విధివలెనును భారజోసెను. వానరులును విధివలెనని మన్నించి
యెతని నహాయ నహాకరములతో నేకు నిర్మాణమునకు జూసుకొనిరి.
తత్కర్మణన విచ్చిరమును, తత్కర్మణజాయతంబునుగా నేతురు

నిర్మించిన వానరయోధులను గమిగిది, అమరులమీలబాసించును
 ముగ్ధులమీల వారలకేక విధంబుల నాయుర్భాగ్యములును శక్తి
 పాకుర్భాజులును పరములుగా వ్రచించిరి. కప్పులందరును,
 అనుమించిన యుక్తాహముతో రామునికి సమన్వయించి బయనము
 గిమ్మని విన్నవించిరి. అట్లే సమయమున రాజులు వింపున కుకుదను
 నెక రాక్షసుడు దూతగా ముగ్ధునిద్దకు వచ్చి, రాజులు మోటులుగా
 - "ముగ్ధా! ఏకును నాకును వైరములేదు. నిన్ను నా ముతునిగా
 భావించును. రాముని విడిచి విసేనతో కిక్కిరింపు జొమ్ము,
 పరులతో అకు నిపును ని సైన్యమును జావనల. నిపు దప్పుకొనుము.
 మేము మా బలంబులు జూచుకొందుము. ని సేమముగేరి జెప్పిన
 మా మోటునిము." అని సందేశమును వినిపించిన రక్షసుని అట్లే.
 ముక్కును జిరి, రెక్కలనుదునిమిన, వారు భయభ్రాంతులై
 పారిపోయెను. శ్రీరాముడును పరులదేవుడు తనకిచ్చిన కవచము
 ధరించి, ధనుర్భాజులు జేతనాని కుభముపొర్రంబున
 అంజనేయుని మోపున గూర్పునగా లక్ష్మణుడంగడుని మూపుపై
 గూర్పుని బయలు దేరిరి. వానరులమితోక్తాహమున గుతుడు
 తుముకుడు కతివయదినంబులు వారిధి గడచి యానలి తిరమున
 గల మువేలా వర్షతముపై ఎగిసిరి. ఆ వార్ష విని రాజులు కౌత
 కంత జెందిన మనంబున -

53

తా:- రాముడు కవచపాతంబై
 ధనుర్భాజులమీల వచ్చె ధవళవలన్
 పాకుము భేదములవలము
 వేమరి కాళ్ళులు చక్కజేయంగలము ||

54

పదనము:- ముగ్ధుల విలపించునైదు మన కర్తవ్యమెట్లయిన, అందరి
 అందరిగనంగన - ముగ్ధులమీల ముగ్ధులమీల! ముగ్ధులవారలతో!
 దేవతలకవలదే బయలుచి వారిమీలమీల వారలతో ముగ్ధులమీల
 ముగ్ధులమీల నా భువన్, రాజు లక్ష్మణులతో గాను, పాకురాదులదే
 అందులమీలగలదు. అట్లేమీల ముగ్ధులమీల! ముగ్ధులమీల

గతగతతాకిందిన రాజసేవకురుకన్తు. అప్పులగు నరదానరు గురించి
 పినుకేల? మిరానతిచ్చిన, నేనిదే యానరదానరుల ముగ్ధుడేని, యా
 అలలి యందు బుద్ధిదేయనే, యన యతికాయుడు తేలి అన్నయగు
 అంద్రులకు మూలులు అందించుచు - నానరదానరులప్పులని
 భావించరాదు. అవాడు ఒక్కదానరము మహాంబుధిని కాటి
 అభేద్యమగు లంకానగరము ప్రవేశించి, అశోకపనము జెరది, ఏరుదగు
 అక్షయకుమారునే పాతమార్చి ప్రజములో పట్టణమంతయు
 దృఢమునర్చి, జానకీ దేవిని గరిసికొని తన కార్యమును పాధించుకొనెను.
 నిండుపేలోలగంబున, అరివీర భయంకరుడగు తండ్రిగారి యొడుబు
 నిలచి దైర్యపాపానంబులు దీపింప ధర్మపదేశము గావించె. నేడు
 కోల్లకొలది దానరపీరులు నిబ్బంధించి, మహాసముద్రమున కతయొజన
 పర్యంతము నేతువు నిర్మించి మనోలా పర్యంతమున నిలచి మనలజెనక
 మున్నారు. అట్లే వారిని తేలికగా అంచనాదేయరాదు. అదియు గాక
 ధర్మవిరుద్ధమైన పరదాలాపహరణ మొనరించిన, మన తండ్రి
 ధర్మబలంబుతో మున్న వారి బలమధికముగాదా? 55

త.గి.- ఇప్పుడైనను బుచ్చిన దేమిలేదు.

రాకుల్యుడుని కాతనిరమణినిచ్చి

కరణు వేదిన నాతడు కరుణ జూచు

కాంతి వెలకొల్పి నిల్పామి నంగరము ॥

56

పవనము:- అదియునుగాక నీకాదేవిని తెరబట్టిన నాటినుండియు లంకలో
 పనేక అరిష్టంబులు జోతనావృతమృదు. గానరామునితో
 లంకాదానమును నొందించుచున్నది. మున్ను రామునకును మనకును
 వైరము లేదు. అతని పత్నిని అట్టిచెచ్చి మనమే వైరము గల్గించితిమి.
 మనమే సంధిజేసుకొనుట యుత్తమము. అది అయ్య అతికాయుని
 నీకాకులదాదరించక రావణుడు ఈకదారణాలను విరువ్వుడు
 రక్కసులజేరి, మీరు నూయజేమింబున ప్రతికూలాచలమున కరిగి,
 అక్కడ నంగతులు దొరికికొని వారి బలాబలంబుల గమియించి
 లంకాయుగని చెచ్చి మనము అశోకపదములు లాల్చి యాదానరులతో

గలది తెక్కించనదిగాని పైవ్యమును జూచిరి. ముగియని కడనున్న
 వానరులు యుద్ధములో కామేయేరక్కనులతో జోరవలయునో
 ఒక్కక్కరెంతమంది రక్కనుల పితముడంచవలయునో, యొందరిని
 మాట్టుకొట్టవలయునోయని వంతులునైచుకొనుచుండిరి.
 అప్పుడంగదుని కడనునన్న వానరులు మామంతుకు వచ్చినరక్కనుల
 సెంఖ్య తక్కువ అని బలుక, నల, ఏల, గజ, గేవయలుగూడ
 మామంతుకు జంకను వదిలేల మందియుండ వలెను అని అందరును
 విభిషణుని జాబ్బునుజేరి, అడుగుచు అప్పుడే రక్కనుల
 జంపుచున్నట్లావేళములతో మల్లవరుచుచు విజృంభించుచుండ
 కుకపారజులు భయభ్రాంతులైనక్కియుండిరి. వారిని జూచి
 విభిషణుడు మాయారక్కనులుగా గుర్తించి, వారిని రాముని యొడుకు
 పెట్టి, దేవా! ఏరు కుకపారజులను రక్కనులు రావణుని గూఢచారులు.
 మన బలాబలంబులు దెలిసికొనవచ్చిరన, వారును రాముని పాదముల
 బడి, అయ్యా! మమ్ము మన్నింపుడు రాజ్యా వలన మేము వచ్చిన
 మాట నిజమే తప్పు గలదని ప్రార్థించిరి. శ్రీరాముడు పచ్చమ మీరు
 మీరాజు వందన వచ్చిన డాతలు. మీవంటి అల్పులను జంపనేల!
 మాబలముల జూచితిరి గదా! దోయ మీరాజునకు తెప్పుకొనుడు.
 మీరియు నామాటలుగా మీరాజునకెరిగించుడు -

57

నీ:- మాయవేషము నైచి మారీచు జంపించి
 మగవను గొంజున మగతనబె,
 పతి యింక లేకట్లే బతకుల దరిజేరి
 వట్టి జంభించుట బంజుదనమె,
 అకోకవనమున నతివీచు తెరబట్టి,
 బలుగానీ గూతలు బలుక దగనె,
 జాననీ జాడగా జనుటించెనని నాడు
 డాతను జంభించ వలకనుతి ||

58

త.గి:- వేడుగలిగిన ఏరుల వెడకవలయు,
 నలునవలయును వెదిరించి మంగరమ్ము.

అలము గలదీని రమ్మను అపరమనకు,

అంతోడను నీరాజు లొకమడకు ॥

59

పాతనము:- అని అతికి పారిని బొమ్మన, బ్రతుకు జీవుడా, అని పాదులంకాపగరమున కరిగి రావణునికి మ్రొక్కి, అచ్చటి పృథ్వాళ మంతయు వసేదించి, అసంఖ్యమైన ఆ పాపర సేన జాత కళ్యణుగాడు. దేవా! మీరిప్పుడైనను, ఆ రామునితో సంధిజేసుకొనుటయే సేమమని అలుక, రావణుడు కోరించి, పగపారి వక్షమును అలుకు మిమ్ము అంపుటయే దవ్వుయ్యెను, బొత్తవి కనరీ, శర్మలండను రాక్షసుని దిలచి నీస్త్ర బోయి యారాముని సైన్యమును జూచిరమ్ము యా కుక సారణుల మాటలు నమ్మ అవిలేదన, పాదును అని విధివేటుని పలన తనమాయా రూపము అయటబడ రామునకు మ్రొక్కి బ్రాణములు జేత అట్టి అరుదెత్తి వచ్చిన, రావణుడు చేయునదిలేక, విద్యుత్తుహ్వని దిలచి, నీమాయోపాయమున రాముని శిరమును గల్పించి నీతను భయపెట్టుమన, పాదును రక్షము గారుచు కుతము వరకునున్న రాముని శిరము స్పృశించి నీతముందుబెట్టెన. నీతయు గేలుగేలున నేద్యుచు ఆ శిరమునదియందిడుకొని, రామా! నమ్మ నీతిచాతవే, నీ శిరమును జూచినను నా ప్రాణములు బొందిని నీతకున్నవే! యని యేద్యుచు ఎదుటనున్న రావణుని జూచి నారామునితో నమ్మను దగ్ధము జేయుమని ప్రతిమాలుచున్న వైదేహిలో, యిప్పుడైనను నీవారాముని మరచిరామ్ము, నమ్మ బొంది సుఖంపుమని అల్కిన నీత చెప్పులు మూసికొని, దుఃఖమునవజాలక నిమ్మనీలసేలబడిను, రావణుడు బోయినవెనుక రాక్షసకాంతలు నీత సారదించురుంత వామాయా శిరము అదృశ్యమయ్యెను. అదిచూచి నీత రక్తసీమాయకు వాళ్ళర్యము నొంది, రాముని సేమమును దలచి దైర్యముతో నుండెను. రావణుడును మంత్రులదిలించి యుద్ధనన్యాహము జేయుమన రావణుని మాతామహుడును మంత్రయునైన మాల్యవంతుడు రావణునికి రాజవీతిని దెలుపుచు -

60

కం:- తనఅలము యొదిరి అలమును

- గనుగని నడువంగనలయు వార్యము నెప్పుడున్
నను మిన్నిందియు వాయా
మనవిని గైకొనుము తెమ్ము మాన్యతగనుమా 61
- తం:- పగవారలంబులనుచును
దగదు ముమా భావమొందు దలవగ వికున్,
మగున కొఱకు ని వర్యము
దగులంబెట్లుంగ దగునె దనుజాధీశ! 62
- తం:- మురలెప్పుడు ధర్మవరు, ల
మరులంగని వారిసతత జూచుదురెప్పుడున్,
మరణలము ధర్మణలమును
పరులందుననుండె నేడు పరికింపవెళి? 63
- తం:- వ్యసనవరుండగు రాజాను
గ్రసెయింపగజూచుచుండు గతుడేషంబుల్,
రసహీనుని జేయును రా
క్షస వల్లభ వైరమీదది గాంచుము కుభముల్ ॥ 64
- తే.గీ:- పశ్చ ఫలభక్తి మెప్పును అదన నీవు
భూరి పరములనెన్నియో లొందినావు.
అమర పరులైన గనలేని యెట్లైన
భాగ్యనిలయంబు లంకచేటట్లనావు ॥ 65
- తే.గీ:- వినుము నామాట నిక్కైన గనుము ముఖము
ధర్మమార్గంబులోనని వాకరధిని
కరణు నేడుము మొందుమా కంతి నీవు
అంక గాపాడి రక్తమెల్ జంకు జావు 66
- తే.గీ:- తున్న కనుమంబులెన్నియో దోచుచుండె
గానిననుచుండె అంకలో గానులెచ్చె
యంతియరమందు గూడలే గునులేని
నెక్కుగూతలు విసెనె దిక్కులతర ॥ 67
- తం:- వానరుల దేవుగాగని

రానననాకుంబునేయ రకరథనుతుడై

యా వారాయంబులే జాబు

మానన రూపంబుతోడ మహిలో ముక్తిన్ ||

68

కుం:- లంకేశనాదు వల్కులు

కుంకిపెక వినుము జోయ కరణంబమమ

పంకజనాథుడు నిన్నక

లంకుడైబోచునుము లంకాధికా!

69

వచనము:- అని మాల్యవంతుడు నెయవినయంబుల బోధించిన, రాననాదాతని

మాటలులేక్క సేయక, యంకనానిశ్చయము మోరడు.

70

కుం:- జలవిధి గల్గిన నదియొక

జలమవి యగ్నింపదగునె బగవారిని నా

జలమునెరుంగని నేనా

జలజనయన నీత విడువ జగమిదురైనన్ ||

71

తె.గీ:- మూడులోకుంబులెదురైన ముగుడ విడువ

నరుల సంపుడునంతకు బురమునకును

వాలములబట్టి యీద్యనే వాసరముల

లేడు జగమందు నాకెదురాడువాడు ||

72

వచనము:- అని కృత నిశ్చయుడై ముంతులతో నాలోచించి యుద్ధమునకై
దగునేర్పాటులుజేయించి, వృద్ధజము నలుమూలలా అసంఖ్య
రక్షసిరుల మించి కోటచుట్టును నాయుధులగు భటులగాపుంచి,
ఇంద్రాదులెత్తి పర్చివను జడవని వేసి చరవానరులకా భయపడుట
యని బలికి యంతిపురమునకు జోయెను. మరువాడు
ప్రాణకాలముననే లేచి, తన సైన్యము యుద్ధమునకు సిద్ధముగా
వేవిధమునకున్నదే చూచుటకై నిరేపరిభాగమున విలచి రాణియుడు
దూరముగా మనేలా వెద్యతముదిగి యుద్ధమునకై సిద్ధముగానున్న
అసంఖ్య వాసరసేనను జూచుచుండెను.

వాసరసైనికులను జూచి విభీషణుడు ఏని రాక్షససిరులతో
నెయే వాసరసిరులు నరికొప్పుడు ఎంచి నియమించుచుండెను.

నాలుగు దిశల నిలచిన రాక్షసివీరుల జాతి -

73

తే.గీ.- తూర్పు దిశయందు గావెనా దుష్టబుద్ధి
అతడే ప్రథమసేనాని ప్రహస్తాక్షుడనగ
వాని వెనకంగ జారిస నాడు ఏరు
దంగదుదేజాలు వికనందియంబు తేడు ||

74

తే.గీ.- మేఘవాళుండు, జాడన మేయలులుడు,
వానివెదిరించి గలగిన వాడే పామిమ,
వల్చిమీర్వారముండుగా వరియతంబై
యుత్తరంబున రావణుడుండె గనుడి ||

75

కుం:- రావణుడెదిరించంగా
నే నారును జాలకుండు రిసకులతిలుకా
గాపున నీదే నిలుపుము
ని వెనుకను లక్ష్మణుండు నేనును నిలువన్ ||

76

పదనము:- అనిన విభీషణుని వాక్యంబులకు, రాముడెయ్యకొని వారలకల్గి
సేలవిద్వి యొకపరి లంకావల్లంబు దెస అరికించి జాడదూరము
నొంది గానవచ్చు దశకుండుని జాచెను. అతడే రావణుడు అని
రామునకుజాచి స్పృగిపుడు అదేకమును బల్లజాలక -

77

తే.గీ.- ఒక్కయురుకున వెగిరెనా దిక్కునకుమె
మొక్కనచెకున్న రావణు సుక్కడింప
వాని తుటుకుంబువెగురగా వచ్చి యె
నెడని దుర్బాహనంబున కదలి వడుచు ||

78

కుం:- దశకుండుడు క్రోధంబున
అరుణానదున వచ్చినట్లే వానరుగమక
శృంగముగ బల్లకు జారెను
దిశలెల్ల గలంగ నెప్పుడె తనకర తనయున్ ||

79

కుం:- తరి తరి రావణ విభీషణున
మోచిపోతి సైనికీన యొక్క రాక్షసుని మగిలన్,
మొదలైదిశకలా నా

తల్లును నేలను విరుపురు

తల్లుగ తమమల్ల జరివి భీకరులగుచున్

చిల్లుగ నార్పుచు మిగిలు

లచ్చిగనయంగయతలి రుదరు గూడన్ ||

81

పదము:- మదగజంబుల పలెను, కొదమసింగములల్లును, పోసుగొండల బోలె సింహగర్జనంబులతో వారిరుపురును బోరుచుండ, నెవ్వరును వారిదరి జేరలేక పొయిరి. అల్లు కొంతకడపు మల్లయుద్దము జేసి యిరుపురును విలచిరి. అది గమనించి రాక్షసివీరులు వరుపురొక్కసారి ముగ్గిపువి సైబడి వచ్చిని బట్టుకొనిరి. ముగ్గిపుడును భీమబలంబున వారలనెక్కసారి విడిచింది మజేతా వర్షతమునైకెగిరిపోయెను. అప్పుడు రాముడు వానినెత్తియొకలు డుచిది గొగటించుకొని వాని క్రతు విచారించుచు - మృతమా! ఏమి నీ వాచానము క్షతువుల కడకు మంతురిగా బోదగునా? అప్పుడ నీకేదైన ప్రమాదము మంభదించిన యెంతటి మగువాడు అని ముందరించెను.

82

అంతర కాయబారము

శ్రీ రాముని అనుష్ఠిత ముగ్గివ విధివిధాలు సైన్యము నాయత్తము జేసిరి. ఏలునకు పైండన, ద్వివిధులను కొంతమందిని నిద్రి ని సైన్యములో నిపు యార్పు విధము ముద్దుకొంచుమని తెచ్చి, అంగడునికీ గజ, గవయ, గంధ, మాదనులను మరి కొంతమంది వానరవీరులనిద్రి నిపు దక్షిణదిశను ముద్దుకొంచుమని తెచ్చి, అంబరీషునకు ప్రమాది, ప్రణామాలను అనేక కలిపిరులతో నిద్రి నిపుత్తరదిశగా జరి ముద్దుకొంచుమని తెచ్చి రామలక్ష్మణులతో ముగ్గిపుడును, వానరమంతుడును, విధివిధానమునంద నిర్వహించిరి. అదమయంబున రాజునీతి నివారకుడును, రాజు రాముడును సగిరాముడు విధివిధానతో వారలందరి అంగడుని నిలచి, మనము రాజయొకడేనగా వర్షము వేసి

చక్కబెట్టవలయు గమక మనము పంథి జేసుకొనుటనే
ప్రయత్నించవలయు విష్ణు రావణు నెద్దకు బోనావతనములుగా
జెప్పుము.

తే.గీ.- ప్రాణములయాళగలదేని పడతి పడది,
తప్పు జేసినను విష్ణు జెప్ప బ్రతుకు,
మటుల గాదేని నిన్నిదే హతముజేతు,
నేలు నిలక నితమ్ము దిది నిజమ్ము ||

83

కుం:- ధర్మము దప్పిన వారే
కర్మమ జేసినను నిలువగలరే యుంకన్
ధర్మతరులకు దుష్కర
కర్మఫలంబునుభవించ గలుగును భువిలో ||

84

పంచనము:- రాముని పండ్లకుమును రావణుని తెరిగింప అంగదుడు రావణు
వాన్ధానమందవము బ్రవేశించి, పంహానవాళిమితగు రావణునెదుట
నిలచి రాముని వాక్యములు చెలిచి, ఒడనుజేంద్రా నివా
రామునెదుర్కొనజాలవు. పితామహము రామున కవ్యగించి యాతని
కరణు బొందుము. యాతడు విన్ను కరుణించును. విష్ణు నీ పుత్ర,
మిత్ర, కళత్రాదులతో సుఖంబుననుండుము, అని నవ్వుజెప్పి 85

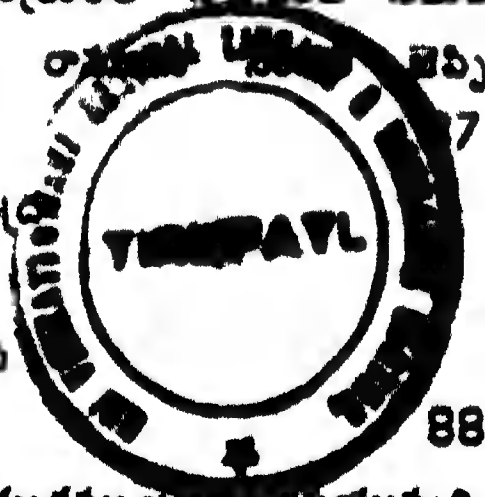
కుం:- అవ్వబోనను నియ్య
తప్పునుగమనించి కాంతి దనరగ నిటుపై
ముప్పును దెలుగజేయుము
నిప్పుడమ సుఖంబు జెందనేలుము చెడజై ||

86

పంచనము:- అని బల్కు నంగదుని జూచి రావణుడు మండిపడి, మెరువే
పినిని బట్టి వధింపుడని తనపైవిటులకానతిచ్చిన, వారును గద, కూల,
వల్లనంబులతో అంగదుని బోడిరి. అంగదుడు వారలను తన
వారమున యుట్టబెట్టి అకపముపైతెగిరి అటునుండి వారి మువ్వకములు
అడుక క్రిందకు పడరి గొట్టిన వారు రక్తము గ్రక్కుచు రావణు
రావణులతో అడిరి. రావణుని కృత్యమున జూడ రాముని వద్దకు
వెగిరిపోయిను. అచచ్చిన వారిలో భరువికుమారుడు మకరుదను

వీరుడు గొడవంటే. అరాక్షసవీరుని మరణమునకు జంతుంది. రావణుడు వెంటనే తన మూలబలముల నాయత్వరచి, తెల్లవారిన తోడనే యుద్ధమారంభము చేయును. యేయేవీరుడేయే వానరునెదుర్కొన వలయునో మంత్రులతో నాలోచించి సమర వస్త్రధారయిను. అంగదుడును రాక్షసమునకు జెప్పి సమరమునకానతియు.

తే.గీ.- ఇంకయోచనమదియేల యి! కులేంద్రుని
వీరిని ధర్మమునకును వీరెనాటి
రావణుని చక్కదిద్దుట రాదుమనకు
చెవిటి వానికి కుఱుది చెప్పినట్లే ||

వచనము:- కానున్నది కాక మానదు రేపే యుద్ధము జరుగవలసయున్నది. మనవానరవీరుల యుత్సాహము నావజాలము అని విన్నవించెను. మరునాడు తెల్లవారిన తోడనే లంకానగరమున యుద్ధభేరులు మ్రోగెను.

వానర రాక్షసుల యుద్ధము

వచనము:- రాక్షసవీరులు గడ, వట్టిన, కూల, ముగ్ధలములంబట్టి నిలువ, రథ, గజ, తురగాభూతులగు వీరులు ముందునకురికిరి, విభీషణుని మాచనలనకునరించి వానరవీరులేయే రాక్షసులనెదుర్కొనవలయునో యోయో విధముగా కయ్యమునకెదురు నిలచిరి. ఇంద్రజిత్తుని నెదుర్కొన అంగదుడును, వ్రజాంధుడును సంపాతియు, జంబుమాలిని హనుమంతుడును, మృతఘ్నుని విభీషణుడును, తనకుని నలుడును, విశుంధుని వీణుడును, వ్రహ్మాన్నుని ముగ్ధుడును, విరాటాక్షుని లక్ష్మణుడును, రఘుకేతు, అగ్నికేతు, యజ్ఞకేతు, ముష్టములను శ్రీరాముడును, వజ్రముష్టిని హైందుడును, అశ్వినప్రభుని ద్విందుడును, వ్రతఘ్నుని గజాడును, మహాకాచరుని మషేణుడును, మలేరాక్షుని జాలకుండుడును, కుంభుని ధ్రువుడును, నరాంతకుని వనసుడును.

దేవాంతకుని గదాక్షుడును, ప్రియమి కరణమునుద్రాక్షుని
 కేసరియును, విద్యుజ్జహ్వని గుంధనాదమును, మహాహర్షుని
 కేశవతీయు చలనద సిద్ధమయ్యరి, ఇట్లు నమోన బలవీరుల
 నెప్పుడొని వానరులు తరు పాపాణముల బట్టి నిలువ వానర రాక్షస
 మహానాథులము ప్రారంభమయ్యెను. 90

తే.గీ:- ఇంద్రజిత్తుడు సంగదునెదురుకొనియె
 గదనుగైకొని మోచ వాగదనుబట్టి
 వివరి వాని రథమునె విరుగ గొట్టి.
 పడెను సంపాతి పైస ప్రభంజనుండు. 91

తే.గీ:- దితుకగొట్టి ప్రభంజను ఇత్తుడేని
 యొక్క తరుబట్టి సంపాతియురికే నేగ.
 అంబునూరిని రథముతో జరిది మోచి
 నాజనేయుండు వాతవి పజారైనె || 92

తే.గీ:- అవహమ్మని పైబడి నతనిబట్టి
 ఇతుకగొట్టెను సుగ్రీవు డతుల కృ
 నగ్నికేతుని సువృష్టు యజ్ఞకోపు
 బనెడి నల్వార అది నయ్యననివతియు || 93

కు:- కరజాలంబులతోడను
 విరువాక్షుని లక్ష్మణుండు నేసబజారెనె.
 దురమున పైందుడు వాతక
 డడుచేనా యకవిపాతు డనువునదాక్షణ 94

నీతనము:- సుగ్రీవుడా మహారథుని పైగోతుకలెనైది మువ్వకము
 ఇతుక గొట్టెను. మహారథుడు యుద్ధభూమిని పడి పరుగెత్తునటుల
 జాంబవంతుడుతడయెను. వాతకోత కిత్తరముతో
 ధ్రుముడుకుంభినియును డక్కమని ముక్కవెను. ప్రతపనుడు
 నూలముతో గజాని బోతునె, వాగజాతు హంతకా ముక్తియు వెలికిదిర్చి
 వారిని జాళువొయెను. ఇట్లు 95

కు:- వాతక బుద్ధుండు అగిడు
 వానన పరులను బట్టి పరులను వేయె

జానకతో గిడులెత్తన

హాసము లొలగంగ జేసి మర్రించిరాగన్ ||

96

తే.గీ:- రానవులతోడలోరెడి వానరములు

జానకజాలక నదిగిగి మోయుడనగ

దినము గతియించి వెలుగుల తేజముదగి

మధకారము వ్యాపించె నన్నిదిశల ||

97

తే.గీ:- శ్మశులెవ్వరో తమతమ మృతులెవరో

తెలియజాలక యోధులు దిక్కుమంద

కనకభూషణ పనకములే గాతులిన

వారి రక్తములనియించె వానరములు ||

98

కుం:- హాసమును జేత నెర్పియు

జనియెను నాయుద్రణిత్తు జనకుని కడకున్.

దనయునితో జర్పించెను

మదిలో వానరుల నెట్లు నణచగ వలెనా! ||

99

ఇంద్రజిత్తునిమాయాయుధము:-

వచనము:- మరువాదింద్రజిత్తుడు రక్షమాల్కాంబరములుధరించి,
హోమశాలకు జని. వానవగురూపదిష్టంబగు సద్యరణ
తౌతుంబొనర్చినక దిష్టరథంబును బొంది మహావల్కలమముతో
యుధభూమిని బ్రవేశించి శ్మశుభయంకరుడై యుధమొసర్చెను.
తనదివ్య రథముతో సంతరిక్షవసున వెగురుచు
కరవరూపరంగురెయించెను. వానియుధనైపుణ్యమును జూచి,
రామలక్ష్మణులు చకితులయిరి. తన మాయా విద్యాలయమున,
మేళుములోదాగి యుధమొసర్చ రామలక్ష్మణులుతను కరములతో
వాని వెదుర్కొన దడగిరి. గాని పార్థకవామధీయుండగు
మేళువాధునితరుల కద్వ్యక్యమానుండై యుధముజేయ, వాని
మాయాజాలమును ఫేరింపజాలక లక్ష్మణుడన్నితో నిమాయరానవుని

అంబే బ్రహ్మస్త్రంబు బ్రయోగింపక దవ్వుడు. గాన బ్రహ్మస్త్రంబున
 వాచింబరి మార్పుమన రాముడు బ్రహ్మస్త్రవయోగము జేయ
 సంకల్పించిన నమయముననే అందరియు నాగపాకులను నిక
 మహాస్త్రంబు బ్రయోగింప నీది భయంకర సర్పంబులతో భండ
 భూమిమంతయు గప్పి రామ లక్ష్మణులను పాళ బద్ధులను జేసెను. ఆ
 సర్పంబులచే జాళ్ళబడి వానరులు మూర్ఛనొందిరి. రాముడది జూచి
 యు కర్మబంధము దవ్వదనునట్లా సర్పంబులచే
 బంధింపబడియుండెను. వానరులు గోలున నేడ్చ విభీషణుడు
 వారలనేదార్చి, కొంత తడవున కాపాకముల ముంచి విముక్తులు
 కాగలదని, భయముచ వలదని తెలియజేసెను. రామలక్ష్మణులు
 మరణించిదని యిందరియు విజయగర్భంబున లంకకీరించెను.
 రావణుడు త్రిజటను దిలచి, మన అందరియుచే రామలక్ష్మణులు
 మరణించిరిగాన నీతకావిషయముజెప్పి రామునిపై యాకపిడి నన్ను
 జేవట్టుమని నవ్వుజెప్పుమని బంపెను. త్రిజటయు రామలక్ష్మణుల
 దృష్టాంతముజెప్ప నీత గోలుగోలున నేడ్చుచుండ త్రిజట అమెనేదార్చి,
 తన మాయాశక్తితో అకాళగమనమున నీతను దీమకొని రాయి
 యుద్ధరంగములో నాగపాళ బద్ధులైయున్న రామలక్ష్మణులను జూపెను.
 వారిని జూచి యేడ్చుచున్న నీతనేదార్చి, దేవీ! వారు అస్త్రబద్ధులైరిగాని
 మరణించలేదు. నా మాటనమ్ముము.

100

తీ.గీ:- నరుడుగాడు విమము నలివార్చి రాము
 తా పారయెయని మాపెద్ద లనగ ఎంత
 నరుల చేత గాని నమర వాధునకును
 మరణమేలేదని పారయె మనుజాకయ్యె ||

101

తీ.గీ:- రావణుని అంబే రాముడు రాగలండు
 నిన్ను గొరొత్తు ఎంతెల నీవు భయము
 అంత నీకు మయ్యిధ్వంస శ్రేరగలరు
 రామలక్ష్మణుల భండంగ రమణీ విజయ ||

102

నీతినిము:- అనిభైరవుడు జెప్పుచు నీతమారవించి తిరిగి యాకపనమునకు

గొంపోయెను. అచ్చట నాగపాళులదమ్మలైయున్న రామలక్ష్మణులకడకు
ప్రహ్లాదాననవుడుగ
103

అ.వె.:- నారదుండు వచ్చి నారాయణా నీవు
నాగ పాళమునకు నలిగి పోతి
నీకు దగునటుయ్య నీవు నరుండవె
మరచి నావె విన్న మహిమలన్ని? 104

అ.వె.:- అదివిన్న నీవు యదినెరుంగగలేక
జిక్కినావు శ్మశ్రు జేతనీవు
మరచి యుంటివని మనుజుడ ననుకొని
లెమ్ముమాయ దెలసి కొమ్ము వేగ ॥ 105

కు.:- అనిన విని రామ చంద్రుడు
కనుగవి నిజమరసి విలచె గరుడుని, నతడున్
మనమగునహ పాళులు
వినయంబున ద్రొంచి ప్రభుని పడిపించెదగన్ ॥ 106

వచనము.:- గరుత్మాంతుని పంపిన అనాగముల వ్వియునకుచెను. వానరులు
నిద్రమంద మేల్కొనుచును లేచిరి. రాముడును గరుత్మాంతుని
మన్నించెను. అందురును పోషించిరి. గరుత్మాంతుడు తిరిగి తన
స్వవరమున కేగెను. రామలక్ష్మణులు బంధవిముక్తులై తిరిగి వానరులతో
యుద్ధమునకు సిద్ధముగా నిలచిరవి రాక్షసులవలన వివి మేఘనాధుడు
క్రోధంబున మండి పడి తాను యుద్ధమునకు బయలు దేరుచు
ముందుగా తనమంత్రులగు ధ్రువాక్షుని, అకుంపసుని, మహాకాయుని
నరాంతక, దేవాంతకక, అతి కాయులు మొదలగు
వీరులంపైన్యవమేతముగా ముందు బంపిన, వారును రణరంగంబున
ప్రవేశించి అనంద తేజోవిరాజులై వానరులపై
అప్రకారములగుప్పించిరి. రామలక్ష్మణులు వారిపై అనేక
మహాస్త్రముల నేసిరి. వాయుమండముడు ధ్రువాక్ష అకుంపసుల
నెకదారుచే మడియించెను. అంగరుడు మహాకాయుని బాని
సింహవాదులు జేసెను. వ్రహ్మహను రాక్షస వీరుకు మహాబలముతో

మొందునీ కురిసి వానరుల మర్రింప దొడంగెను. పిలువమీ వానరుడా
వ్రహ్మనుని జూపెను. 107

రావణునికీ మండోదరి నీతిగరవృత్తు

మహావీరులగు ధృమాత్రి అకుంవన, మహాకాయ వ్రహ్మనుల
మరణమునకు రావణుడు రింతించి.

తే.గీ.:- ఏమి మాయయో నితయు నెరుగరాదు
అట్లే వీరుల జెనకంగ నెట్లే వార
ఎట్లు వచ్చెను వీరల శింతలము
ఎదియో గాబోలు ఎధియన మెత ఎంత || 108

వచనము.:- అని తానే యుద్ధభూమి కరిగెదనని విశ్వయించెను. అది
తెలిసి మండోదరి భర్త చెంత శీతించి నయవనయుంబుల బోధింప
నాగెను. 109

నీ.:- దనుజనాయకుడవు ధర్మమూర్తిని నీవు
నీకు తెప్పంగనే మెంత రాన,
వరమేడ్చి చేబలు వరములు బొందియా
వరమేక మెప్పించి బరగినావు
శైలాన శైలంబు గడలించి నీకత్తి
భక్తితోడను జూచి భళియనంగ
నీకత్తి కుకించె నేనుబలుక లేదు
ధర్మవధమునీడ ధర్మమగునె ! 110

తే.గీ.:- వరవతిని బట్టి తెల్లనే భక్తులకును
యెందు బోయెను నీ ధర్మ మేది నీతి
కలిసి యుండి యధర్మంబు జేయవలె
ధర్మదూరుడు బొందునే ధర్మకీర్తి || 111

తే.:- బాణంబు కలిసి రానమ్మ
శైలా విజయంబు గల్గు వెరుగని దివే

చాలగ యోచించుము నీ

బరికింది ప్రజల మేలునుగనవే ||

112

కు.:- రెమ్మప్పుడైన రాముని

కిమ్మా జానకుని దెచ్చి యిప్పితమొదవన్.

మమ్ములజాడుము దయతో

నిమ్మహలో కీర్తిబొంది యేలుము ప్రజలన్ ||

113

వచనము.:- శ్రీరాముని సామాన్యమాపునిగా దలంచరాదు. ఖరదూషణ ప్రతిశిరుల జంపినమేటి. మహాబలకాలి యైన వారిని జంపిన వర్మాకమనంతుడు. తండ్రియానతిని తమ్ముని తోడను జానకి తోడను వనములందిరుగుచు దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ జేయుచున్నాడు. అతని భార్యనవహరించినివతనికి ఇచ్చునైతివి. తనుజాల బది మార్పునతనికి సురల సహాయముగల ధర్మపక్షమున విజయముండుటెరుంగవా? శ్రీరాముని జయించుట నా శక్తికిమించినవని. నీవధర్మపక్షమున నుండి ధర్మనాశనము జేయుటనుచితము. నీ సాహసమువలన ధూమాక్ష. అకుంపన. మహాకాయుల మఱి ఏరులంబోగట్టు కొంటివి. యిప్పుడైనను నంధిచే శార్కవముచక్క బరచు కొనుము. నరవాసరులల్పులని భావించక. రాముని కిరణుబొంది రాక్షసకులమునకు గరిగిన యా ముప్పును దప్పింపుము. అవాడు కార్తవీర్యార్జునునితో నంధి జేసుకొని కుభంజులు బొందితిని గదా! నేదా కార్తవీర్యుడే జయించిన వరకురామునిపై విజయము సాధించిన జగజెల్లయైన రాముని నుండి మహావీరునితో నంధి జేసుకునుటలేక సంకోచించుచుంటివి? రాముడు కరణాగత రక్షకుడు. నీవు కరణస్థు నీతప్పుమన్నించి నిన్ను బుత్తునిగా అదరించి గౌరవింతును. గాన నీమనమున నెట్టి సందేహంబును నుండక రాముని కరణ బొందుమని బుద్ధిచే ప్రయోచిత్తి నాకళంబులు విని రాజులుకు కీర్తి! నీరాక్షసులు విముచితమే. గాని మరామరులనే జయించిన జేమి జేతీ నరాధముల కరణ బొద్దిన. లేకులు నక్కరే? అన్యదిక్కుకుంటే అరికట్టి. జేమి నరవాసరులముండు కిరణునంతగలదే? ఎట్లైనను యుద్ధము తప్పదు.

అయోధ్యయులు దైవాధీనములు. ముల్లోకములు అయిదవ
రాక్షసేళ్ళరుని ధర్మవత్తనై. ఇంద్రునితో కొమరుని గన్ప వీరమాతనై
యిల్ల వీరికి మారులాద దగునే. వేనే అవరవాసరములజంపగలడు
భయము దక్కియుండుము. అని యుద్ధభూమి కరిగెను. చంద
ప్రచుండుడై, వరాకమము మెదయ వానరవీరుల నెదుర్కొనెను.
ఒండెరులు తమ కత్తి సామర్థ్యములు మెదయ యుద్ధమునరించిరి.
రావణలక్ష్మణులు ధూధయుద్ధము జేయ, రావణు ధాటికి తాళజాలక
సొమ్మసిలిపడెను. వడివ లక్ష్మణునెత్తితన రథముపైనిడి
బోపుటకుద్యక్తుడయ్యెను. హనుమంతుడు రావణు నెదిరించి లక్ష్మణుని
తన భుజములవిడి రాముని వద్దకు జేర్చెను. లక్ష్మణుడు తెలివించి
రావణుని గదిసెను. శ్రీరాముడు తమ్ముని వారించి తాడే
రావణునెదుర్కొనెను. ఇరువురును కొంత తడవు పొరముగాచారిరి.
రావణుడలసి పోయెను. రాముడు నవ్వుచు, వానరులతో చారి
అలసిపోయితిని. నీసైబాణము వేయదగదు. నేడు బోయి రేపు
రమ్ము అని వానిని ఎడలి పెట్టెను. రావణుడు రథమును ముగ్గుంచుకొని
పగరమున కేగెను. జైరి బలమును గమించి-

114

తీ.గీ.- వద్యజాని చేతబడసిన వరములెల్ల
నేడు నేమయ్యె. రాముని నేను గవయ
నవ్విదిక్కుతులందర నజిది నల్లి
కర్మలేమయ్యెవాణా కన్పయితి ॥

115

తీ.గీ.- నరుల యెంచున నిల్లి వానరులయందు,
నాకుమయ్యెనాకత్తి నాకు బలము
యిల్లి వీరవాసరములజంప దిట్టయై
కుంభకర్ణుడు గలహింక గరతయేల ॥

116

వచనము.- అని దింతించి ఉద్ధంతులగు వానరుల నమయింపదగిన
తాతా కుంభకర్ణుడే. తన వానిని మేల్కొలుపుతని. యూహకుడు,
మహారాజుడు మొదలగు రక్షక వీరులజంప, వారును,
తళతళకుంబులందుగానప్పమును, రానికి దగిన రసవర్ధములు.

వదిబండ్లపై నింది. కూనముతో నిందిన కడపులు బండ్లపైనుంది.
 వదియొను చాతులును, రెండు పందల గొల్లలను, వేయివందులు
 ను, మధువు నిందిన వీచాలను బండ్లపైనెత్తింది మున్నది బండ్లపై
 వేయించి ఇరువది యొక్కమంది మానవులను సరమానమున కైదోలు
 జొని కుంభకర్ణుని, కయవాగారమును జొచ్చి, వానిని మేల్కొలు
 వదెడంగిరి. 117

తే.గీ.- యోజనత్రయవితతమై యున్నయల్లె
 దీర్ఘవతుర్నమైనయ దీవగృహము.
 నందు కయనింది యున్నల్లె యమిత బలుని,
 సొరకాయని జాచిరా కుంభకర్ణు ॥ 118

తే.గీ.- గుఱ్ఱబెట్టుచు నిడించు కుంభకర్ణు
 నాపికారంధముల జొచ్చి గావించి
 యతని యుచ్చాననిక్యాన మందునున్న
 వాయువేగములోని తీవలకు నిర్భ ॥ 119

తే.గీ.- విదన గహ్వరమున బడి పరల లేక
 వరుగులెత్తిరి రక్కసులే దూరమునకు
 నిచ్చనలనెక్కి వానిని విడుర లేవ
 యతని తలదిక్కు జేరిరా యమరులంత ॥ 120

కు.- కొలముల బల్ల భుజముల
 ఏలుగకర్ణముల గ్రుచ్చి వేసారి హారా
 నిలిల నీవి గడవిత
 జాలుదుమిది వారు దాగుల వితముతమగుయితి ॥ 121

నీ.- వర్మకుంఠన తెల్లు బహువిధ కయ్యపై
 నిడించునంతి వానివితమును
 నీవిద్యార్థమున నిదివించి వలెమున
 రాజ్యా యమమును రాజభటులు
 మదగజులులు దెచ్చిమట్టించి మిరి మిరి

నీసంబు గరిగించి జెప్పల బోసి,
 భేరిలు మ్రోయించి భీకరంబుననార్చి
 కూలంబుల బట్టి జొనిసి జొనిసి. 122

తీ.గి.:- గోల జేయుచు వానిని గుంజగుంజ,
 గట్టిగా మోడనాగిరి చాట్టపైన
 యొడలు ఎరుచుకునాతడు యొత్తిగిల్లి
 ఎనుగు జనియించ కన్నులు ఎప్పి జూచె || 123

అ.వె.:- కనులు దెరచి జూడ, కళవళ వడివారు
 భక్తితోడ మ్రొక్కి భయముగదుర
 దనుజనాధునాజ్ఞ, దయసేయుడని బల్కి
 వేగిరించిరతని ఎనయమునను || 124

వచనము.:- రక్కసులు కుంభకర్పనకు నమస్కరించి విధేయులై రాజాజ్ఞ
 నెరిగింప- 125

అ.వె.:- ఏమివచ్చెమనకు నేయావదలు గల్గె
 నీమమెల్లజెరచి నేడు నన్ను
 యేలలేనిరిట్లు నీనమయంబున
 దెలుపుడుతనాకు దెల్లముగను || 126

వచనము.:- అని దన్ను లేవన దానపులనడుగవారును, అయ్యా! యేమి
 జెప్పుదుము, ఇద్దరు నరులు వానరులను దేడుగా జేసికొని
 నముద్రమును దాటి, మనలంకనుముట్టడించిరి. అరిపిర
 భయంకరులగు మన రక్కసుల ముక్కడించిరి. అందువలన రాక్ష
 సేశ్వరుడు వారలను జంపుటకుగాను
 మిమ్ముమేల్కొలువమమ్ములుత్తొచెనన- 126

తం.:- అపరుల బట్టియిప్పుడే
 దానదములతోడ జాళ్లి వారిధి లోనన్,
 వేదినాడే ముంజెడ
 తానెడ తాఘంతుమెచ్చి దగుదగువనగా || 126

తం.:- ముందుగ యాకలిగవియు

స్పృండున నాభోజనంబునమరింపుడు నా

తీరుచి ననగానే నా

రుదరునటదెచ్చిబోసిరన్నపురాకులే ||

129

వచనము:- కుంభకర్ణుడటనుండి గడలి నిత్యవిధులనెనర్చి యా
అపారవదార్థంబులన్నియు దివి, మధువును ద్రావి, అన్నగారిని
దర్శింపనేగెను. అతడు వీధిని బడినడచుచుండ
నెకమహాభూతంబువలె చూపరులకు భయమును గలిగించెను.
గగనేన్నతులైన శరీరముగలిగిన కుంభకర్ణుడు దూరంబుగానున్న
యుద్ధ భూమిని జూచెను. అరణ్యలమంతయు వాని
ఛాయచేగవ్వబడియె. నదీచూచి రాముడాశ్చర్యంబున యిదియేమి!
ఈ మహాభూత మెందుండి వచ్చెనని అడుగ విభీషణుడు రామచంద్రా!
అది భూతముగాదు. మా అన్నయగు కుంభకర్ణుడు.
అసమానబలపరాక్రమముగల వాడు నీనికి బలము జన్మజాతంబై
వచ్చెను. ఇతడారు నెలలు నిద్రలోనుండి ఒక్క రోజు మృతము
జాగ్రదాపస్థితుడై యున్నాడు. అరోజున నీనిని జయింప వారి
దేహమును కైచెను. నీవు గామున కాతని విషయము
జూచుచున్నావు.

130

కుంభకర్ణుని గురించి వివరించు రామునకు విప్పుట

కుంభకర్ణుడు పుట్టువు తోడనే ధీకరమైన శరీరమును,
వివరీతమైన బలముతోడను జన్మించెను. నీని పరాక్రమమును,
బలమును నహజాతములే గాని పరలబ్ధములు గావు.

కుం:- పుట్టిన దాదిగ తప్పుల

బట్టియు మ్రొంగుచునునుండ బలరిపుడతనిన్

బట్టివధింపగవచ్చిన

దట్టుచు నాతని గజాంబు దంతము విరచెను. ||

131

కం.:- వానపుడడలుచువేగమి
 గావీలి వరువిడెను బ్రహ్మకడకునొనవుడే,
 వానపుడడలుచును బావుడు
 వానత్యనివాని కావమవుడేవిచ్చెన్ || 132

కం.:- తానన నీవికమీదను
 జూనియొప్పుడు నిద్రయందె యుచ్చుముదిసములే
 యానిధికరరూపము
 గానగలేరనగ్రవజల కేలును బ్రదకన్ || 133

కం.:- అదివిది తానననాధుడు
 మదిలోనుజాతమిది మరిమరవేడెన్,
 జదియేమీ? తాతా? యా
 నిదురుండున నీవి నజాచనీకుంతుగునే 134

కం.:- తనవిది విధియిటులనియొన్
 గనుగొమ్మిక వారునెలలు కాలముకొకటి
 దినమున దెలియొది నదిక
 దినువాహారముమరలదిలివి దప్పున్ || 135

కం.:- అరునెలల వాడీతవి
 జేరిగ వెడనెడరు నీవి జెంతకునెవరున్
 పొరలలమమ్మునీవికి
 తారగలేరల్లతరిని వృథయి వెనుతున్ || 136

పీచకము.:- అవిజేప్పిన విధాతమాదులు విని తానెఱుఁగు కుంభకర్మని
 పగరికి యారముగా కయ్యారమేర్పరది కయినించజేసెను.
 అరునెలలు గడచిన తరువరినెక్కడినమున మేల్కొని యారునెలలకు
 నరినకు వాహారమును దివి అయ్యలలనుతుడగును. నీవెవ్వరును
 జయించజాలరు. గాని అది నీవికి జాగరదినముగాదు గాన నీదెంత
 అలసెంతుడయ్యు ననుకూలకాలముగానుండున నేడు మీచేత జచ్చుట
 విజయు. అని తామునకు పదేదించెను. 137

కుంభకర్పణ యుద్ధము

కుంభకర్పణకు రావణుని సభాభవనము వేది యన్నకు నమస్కరించి, రావణునితో దళదళ సందసుల జర్మితనెరిగించి, అనరవాసరులయ్యలనుకొని, గావి వారుద్ధండులై, మన్ననపొన్నది. అంబునూరిని మొదలగువీరులంజునీరి. గావీ వారల సమయింపజూచిన వాతపు పదేసని విన్ను మేల్కొనిపితిమన, కుంభకర్పణును, నిక్కింతయాలోదించి నేనుముందుగానే నీకు తెప్పితి. పరతారా వహారణము పావహేతువు గదా! దీని పలన నింతయ్యెను. అజేయముగు మనలంకకు సరవాసరులరుదించి భీభత్సము జేసిదన వారలంతజలవంతులో గమనించుము. రాజులకు ధర్మార్థ కామములర్థమైనవి. అందు ధర్మవిరుద్ధమైన అర్థకామముల బొందజూచుట అపవేకము. నీవధర్మవార్ధంబున కామముబొందదలచితివి. ఇది నీకు సాధ్యంబుగాదు. లంకకు గలిగిన యీ ముప్పును గమనించి నీతాదేవిని శ్రీరామునకిచ్చి కరణు జొంది సుఖింపుమన రావణుడు కోపించి యంత పరకుమ వచ్చిన పిదప యుద్ధమునకు వెళుతునా? నీవు యుద్ధము చేయజాలవేని బోయి వరుండుము నేనే యుద్ధమునకిగ్దనని లేచిన కుంభకర్పణు-

కుం.- నేనుండగనీకీలను

నేనేయుద్ధంబుజేతు నీవుండుమిటనీ.

మానవులనుగానెంతటి

వాసరులనుగానెంత వారలజెనకనీ ||

138

పాపకము:- తమ్ముని మాకులకు రావణుడు పంపించి వానికి గావలసిన కవలారులచ్చి దీనించి పంపిన, నీవానమేతులై యుద్ధభూమిని ప్రవేశించి ప్రళయకాలక్షుడుని పతి దిట్టుగావచ్చిన కుంభకర్పణి యాకారంబునకును వాని బొమ్మలకును వానరులు భయకుంపితులైరి రావణుని వెనుకకు జరుగెత్తిరి.

39

తే.గీ.:- పోరకాయంబుతో వెక్కు గుంభకర్ణు
జూరి వానరులందరు బోద్యమంది
యొద్దియొభూతమిదియని యొల్లవారు
భయముచేరామునెద్దకు బరుగులిడిరి || 140

తం.:- వారల భయముందీర్చగ
ధీరుడు బాబుతి యేగె తేజముతోడనె
జేరువ నచ్చెడి లక్ష్మణు
నా రాముని కడకు ఎవరె మందరునడలన్ || 141

పదనము.:- అంత నుగ్రివుడు కుంభకర్ణునిపై బండలతో మోరియు,
తరువులచే నెప్పించియు, యుద్ధమొనర్చ కుంభకర్ణుడు వానిని
మూపు సైనికు కొనిలంకాపురాధిముఖుడై జనుచుండెను. వానరులు
భయకాంతులై నేడ్చుచుండ నా నుగ్రివుడు కుంభకర్ణుని
మూపుసైనుండి వాని కర్ణంబులును వానికను గొరికివాని పట్టునుండి
ఎత్తిపించుకొని యిగిరి పోయెను. అంత కుంభకర్ణుడు కర్ణ వానికంబులు
గొరక బడి రక్తము గారుచుండ నెక్కింతవిచారింది 142

తే.గీ.:- వాని ననుయోబు మాకేది గనుకనిట్లు
విధియే మమ్ముట్లు పంచింపె వింతయయ్యె
వాడు వాడయే గాదు నమ్మ గూడ
ఎకట రూపంబు జేసిరా వింత బలులు || 143

తం.:- శానున్నదివాకుదిక
నేనెట్లులవాచగలను వితివడిదియా
జానకి దెచ్చిన ఫలమిది
యవాతీ బంక గాయకెచ్చెరి తరహా || 144

పదనము.:- అది విశ్వయింది తిరిగి యుద్ధభూమిని వొచ్చి, అధర్మ
పక్షంబున నున్న తనకు వాపు తచ్చుడు గాన ప్రాణమున్నంతవరకు
ను బలహీనుడోనే బోరవలయు ను. ఈ విధముగా నా వచ్చి భూమి
బలంబును దీర్చుకొని నా యెక్కుకు నెంతోదంబు గొల్పెననివిష్ణుభ
దీక్షింబునెక్క, వాని పింహావారులు జేసి వానర సైన్యంబునైలకిన.

వాని ధాటికి తాళజాలక వానరులు రాముని మరుగు బొద్దిరి. అంత
దశరథ సందసుడు వ్రచంద క్రోధమున నారి పొంది 145

కు.:- రారా! రాక్షస విలువిలు
బోరుమునా ముందు విలది బోరబోర లేలన్
వీరుడనని దెగబలనెన
క్రూరుడ నిన్నిపుడెయముని కొనకు ముత్తున్ || 146

కు.:- వాడి గల బాణతతులన్
బోడుగ గుప్పించి వాని మెకరీరులున్
గారించి నెవ్వజేసిన
వాడి తమిచ్చి గూలె క్రింద వానరులబుగన్ || 147

కు.:- కనులను నిప్పులు గ్రక్కుచు
ననిలోనా కుంభకర్ణు నబుగంతేయన్,
గమగవి రక్తనులెల్లరు
దను జేద్రుని వర్షకపుడె తరలిరి ఫితిన్ || 148

కు.:- తమజాని మరతము వినియో
దనుజేకుడు నేలగూరి తల్లడమందెన్
ఎనరానివంతలివిధి
గననయ్యెను నేడు మనకు గలముదప్పెన్ || 149

కు.:- మెసెలులుకు కుంభకర్ణు
డని లోగూలంగ పలసె నామమజానిచే
గనజాలరమరులేయ
దనుజాని నెమయించగలిగె దశరథమమిడున్ || 150

కు.:- ఎముడుకు విధిజామెడ
వీరుముదప్పించి యెరుకు విలచెను నేతీ
రాముడదే నూలంతకు
నేమగుజే చేయనింక యేమనబోయెన్ || 151

కు.:- ఇది యిహలోకీ రాజులు
గవియూరరు ఫితికొంది గ్రక్కుననపుడే.

అని మేఘనాథుడోడన్

ఎదికిందిరి కుంభకర్ణు వృత్తాంతమున్ ||

152

మేఘనాథుని యుద్ధము

నీతనము:- కుంభకర్ణుని మరణమును, రావణుని నిర్మేదమును ఎది
 ఇంద్రుడెత్తు కోవముతో-ఎమి! యానరవానరులయాగడము!
 కుంభకర్ణుని గూర్చి మాతృద్రుగిరికి దింత గలిగించిన
 వారలంతట జంపక ఎదునను. అని మహారాష్ట్రముతో యుద్ధసన్నద్ధుడై
 బయలు దేరి, తృడికి నమస్కరించిన కుమారుని జూచి,
 మహావీరులగు నీ పోదరులు నరాంతక, దేహాంతక, అతికాయ,
 మహాకాయులును, మహాదద, మహాపార్శ్వాదులును ఆ
 పరదానరులంజెనక జాలక యుద్ధమున గూలిరి. దైవము మనకు
 ప్రతికూలముగా నుండెను. కానిచో, యా నరమర్కటములకా
 క్షయింబునచ్చె-

153

కు.:- అనెదని చనయుతు తృడికి
 ఎనయము రీపించ మ్రొక్కి వెడలెదనిపుడే
 యనుమానమేలనన్నిపు
 తమిష్టము నంగేదము జేతు నందరు మెచ్చన్ ||

154

కు.:- కాలము గిలముగాదని
 యేలా యానంకు గొంతు వికటైనను నా
 కాలమున కనుమతింపుచు
 జాలగడిచింది ఇప్పు అనకాయముచున్||

155

కు.:- వేదా తకరథమతులన్
 రావతులకు బట్టి జూచి నచ్చెదనిపుడే.
 అదా దీపించను ఎదురూ
 నీకును బుద్ధిచి నాకు నేలదిమ్మనగా||

156

నీతనము:- రావణుడును ఇంద్రుని అంశకర్ణులును దేవదాసు
 గాకున వృత్తివృత్తులై

157

కు.:- ఎప్పుడొచ్చెదన్

గ్రామమృత భారమున గ్రోవిమిదే

యేమిరపాటున్ మొదట

దామానన కీకముల సజాచగ పలయున్ ||

158

వచనము.:- అని దీనించి పంపిన, మేఘనాథుడు పతురంగబలనమేతుడై,
ధవళపత్రవామరముల మొదయ భేరి మృదంగములు
భానభంతరాళములు సింహ, లంకా నగరము వెడలి నమిరభూమిని
ప్రవేశించి, సింహనాదంబుజేసి, ప్రచండకోధంబున

159

కు.:- మేఘములయందు దాగుచు

రాఘవమున ఇథమెత్తి లంఘించెను దా

నేమిదియ యెక్కడుండునె

యేమిదియను మీదబడునె యెరుగగవిడన్ ||

160

కు.:- నురవైరి ఇథరాణికి

గిరులన్నియు బారవైరి గిపెట్టుచునా

దరువరులు ఏతి తోడన్

బరువెత్తిరి రామచంద్రు వదములదరికిన్ ||

161

కు.:- కమగవి లక్ష్మణుడప్పుడు

దనుజానిపై కరములన్ని దగుతగుననగన్

విమిషిధిని గుప్పించెను

దనువును వసిధించి ఎడచె దైర్యముతోడన్ ||

162

కు.:- దనుజనుతునిజంపుటై

మమజేమవి తనయుడంత మహిమాన్వితమా

మనమగు బ్రహ్మాస్త్రంబును

మనమున మోలించివైరి మరీయగ జేసెన్ ||

163

తే.గీ.:- బాదకాత్మని బారెనా యునమిలందు

దైక్యులందరు బరువెత్తి దనబాళు

గుండ్ బగులగ వెల్పురా హెరబార్త

గల్గుమని రామబాదెచ్చి గుంబడియె ||

164

కు.:- అంజనగిరియంతయు

కుకటిలుచురాచనుగడు గప్పెను వ్రతుని
 పంకవిమెట్లు భరించునె
 యింకేదిబ్రతుక గల్గు వీరాజసుచున్ ||

164

తీ.గీ.:- రాజ యేడ్పుచు బరువెత్తె రాజాదరికి,
 యెంతబెప్పిన ఎనవైతి వేమి వేతు
 యిప్పుడీ కోకమెట్లు వహించు నాథ
 యను విలపించి యాసార్థి యవని గూలె ||

165

తీ.గీ.:- కోడలిని జూచి యేడ్పుచు గూలబడియె
 వేమి వేయుదు నాకునికేది చారి
 యెంత వేసెను దైవమ్ము వింకమనకు
 యేల బ్రతుకులు రాజ్యమదేల నింక ||

166

తీ.గీ.:- నాకమైతిమి పంకమీ నాకమయ్యె
 యిప్పుడైనను జానకినిదివి వేగ
 కరణుబొందుము రాముని చరణమందు
 నాదు మాంకళ్యమైనను నాకు నిల్పు ||

167

వచనము.:- అవి గోలు గోలున వేడ్పు ముంజేదరిని జూచి రావణుడు
 మూర్ఛిభవించిన కవము వేలె నిక్కింత తడవు వేకుమారురాజ మిమ్ము
 ఎరిగి మీద బిడ్డ చందులున దుఃఖించి, దేవీ! యింకమనకు మిగిలిన
 దేయి? ఈ ప్రాణములే గదా! పర్యము నాకనమైన పిదప జీవించనేల.
 ఈ ప్రాణములపైయాకతో పితకు ప్రిరామున కిచ్చి యోశని కరణు
 బొత్తునా! అంతయు విధిచిరాచము, కానున్నది కాకమానదు.
 ప్రాణమున్నంతవరకును క్షతువు నెదిరించెదనేగాని, పగవారి కరణు
 బొందజాలను, ముల్లోకములు గడగడలాడించిన వేమి, వేతు వరుల
 యారించలేను. పరమేశ్వరుని మెప్పుంది మహాప్రాయలు బొంది,
 అప్పుదిక్కుకుంటే యరికల్గిన వేమి, వేదీనకవానకుల వే మహాపరులగు
 వైకుంఠము బోగబ్బుకొని సౌరదుఃఖమున బోగుల వలన నచ్చె. ఈ
 అనీకలన్నిటికిని ఆ పితయే కరణము. ముందుగా లాభిని ముచి
 యొక్కటాని కరిగి యాకమానముననెత్త, అటుగదిలో

యొద్దముననే పరస్పరమునకొక అంతయే కాని, పరులయారితనవి
 వృతవిశ్వయునై, చందమామాకునై కండ్లమెఱచి నిప్పులు గురియె,
 దుఃఖము క్రోధముగా మారి, పెద్ద పెద్ద యంగులతో, మరచివిన
 ఇద్దముతో వ్రళయకాలయ్యుదునై అకోకవనమున కిగివీతము నరక
 బోన అచ్చటి వారందరు భయకునితులై గడగడ నణక వీతయు
 పెను గాలికి కదిలి పొపు తీగ వలె భీత లోచనయై భూమిపై అశీ
 మూర్చియై, నంత సుపార్యువవెడి వాడు రావణునధగించి-168

కుం:-

తాత పులన్ముడు వీరా
 అ తత వేదాంగ విదుత నైయుండి యిటులే
 నాతిని జూచియు నీవ
 త్యాతిని విడనాడ పాదీగాడు మరారి!

169

పతనము:- అదియునుగాక తమె దెలివి దప్పియున్నది యిట్లే వానిని
 జూచడగడు రమ్మని దీపికోని పోయెను. రావణుడు మూల జలముల
 వాయత్తము గమ్మని తాను క్షుప్త పాతీయై రథంబు నధిరోహించి
 యుద్ధభూమికిగి పుత్రకోకమున క్రోధవేకుముల సున్నుత్తునై క్షతుల
 నెదుర్కొని మహాకరంబుల గుప్పించెను. 170

రావణుని అస్త్రంబున లక్ష్మణుడు మూర్చిల్లుట

మంత్రులగు ఉన్నత్తురును, సున మృదుమ, విరూపాక్షుడును
 తమ రాజాలో క్షతువులనైబడి దుసుమాడ దెడంగిరి, సుగ్రీవుడు
 ఉన్నత్త విరూపాక్షుల నెదుర్కొని వారలం జూచెను. అంగడు మహాయ్యుని
 ముడియించె. అది చూచి రావణుడు మహాకోధంబున నిప్పులు
 గ్రక్ముచు యెదురుగా సున్న విధివజ్రుని గాంచి వీచికతంబుననే యా
 మానవ మర్మతాధముల కంతకాలమ్ము నచ్చెనుని రోషకహంబున
 లోచనంబై మహాకృత్యము నొక అస్త్రంబు ప్రయోగించె. వీచియు
 అగ్నివ్యాళలు గురియించుచు విధివజ్రునిపై అడు నేమయలలును
 లక్ష్మణుడు రావణియై అడగల్గబోయెను. గది అంతలో నా మహావ్రము

లక్ష్మణుని యురమునదాకే సంత. లక్ష్మణుడు నెలగులెను. నాకుదురా
 వాకారములు గావించిరి. శ్రీరాముడు తమ్మునవన్నకు జూచి
 యారావణునెదుర్కొని మహావ్రంశులగుప్పించెను. రాముని
 అస్త్రధాటికి నిలువజాలక రథంబు మెరటించుకొ రారణుడు
 లంకాపురాధిముఖుడైబోయెను. రాముడు జాయుతి బదియున్న
 జాహ్నుకీతెంచి తమ్ముని ఒడియందిడుకొని విలపించ దెడంగెను.

సీ:- తమ్ముడాననునీడి తరలిపోతివిగదా
 యయ్యోధ్యకేనెల్లు లరుగుదెంతు.
 నీదుతల్లి సుమిత్ర. నీవత్తి యూర్కిళ
 కేమనిజెప్పుదునేమి. నేతు
 సయోధ్యవిడనాడి యడవిలో నాకోడ.
 సతికన్యములునొంది తనుకా నీవు
 నిపుబోయినవిక నేనెల్లు బ్రతుకుదు. .
 దీనిత యారాజ్యమేలనాకు?

171

తే.గీ:- అల్లునియంబులోనైనయన్నవిన్ను
 పడలదేకది నాకోడ వచ్చినాపు
 యేమిజేతునుతమ్ముడా యేదిదిక్కు
 విన్నువిడనాడినేనెల్లు విలువగలను॥

172

పంచనము:- అనుచురాముడు కోకభారంబువేపజాలక. దుష్టశిక్షణ. శిష్టరక్షణ
 జేసి దేవప్రాహ్లాదులకు కాంతిభద్రతలు జేకూర్చవలయునని నేను
 నిశ్చయించితిని. గాని ఆ దేవతలుపహితము నాకు వగవారి నన్నవేక
 కన్యంబుల నాలుజేయుచున్నారు. ధర్మబద్ధులనగు నాకు పత్తి
 వియోగమును. ప్రాశ్నకోకంబును గలిగించి యారక చూచుచున్నారు.
 యాభిసంకల్పములతో ముందుగా నింద్రుని దేవతలనుచంపారించి
 తరువరి రావణుని అంపెడను. అందరును నాకునము జేసి
 నాతమ్మునితో నేనును ప్రాణాత్మాగము జేయుదునని తమ్ముల
 నిప్పులులాల విలపిసి. విధిక్షణ. జాలవంశ. ముగ్ధివాదులు
 కాంతివనములతో రాదువలనా! కావించుము. నీజే యలిగిన

మొట్టొకము భస్మములుగదే దైతాంక సంభాషణమును పరస్పరములును
 నగు మీకు మరణములతో గలుగును? లక్ష్మణుడు మరణించలేదు.
 మూర్ఖునియైతాడు. ఈతనిని దివ్యవిధములచే బ్రతికించినట్లును.
 అది జాణమందుడు హనుమంతుని జూచి

173

తే.గీ:- అంజవిష్ణుత వివిష్ణుతతలదగునె
 ద్రోణవర్మతమున్నది దూరనీను
 నందునున్నది దివ్యమౌ నొప్పిధంబు
 తావిగవిదెచ్చి బ్రతికింపై తాకరధిని!

174

తే.గీ:- అర్జునుడయింప తొమ్మిది యస్త్రమింపు
 దిల్లివారతముండునె దెమ్మునీపు
 విల్లి కార్యంబు సాధించనెప్పుడోపు
 మమిత జలతేజసిదేగకాంబదేయ

175

కుం:- తెల్లని యాకులు గతిగియు
 నెల్లివిరిసిమాసియుండు విరులటనెడునై
 పుల్లని పచ్చని పండ్లతో
 చల్లని రాకులనె మెరయు నంతవికడునె

176

పదనము: రాతియందే తాపని సాధించవచ్చును. తాపితీ సంజీవకరణి.
 సావర్ణకరణి, సంధానకరణి , వికల్పకరణియను తాల్పభాగంబు
 లుండును. తాపని దెచ్చిన లక్ష్మణుడు మనకు తక్కును. గాఢున
 నిపుత్యరిత గతిని జని నంతవిని సాధించి దేవతయనును.
 తామచెడువకు దుఃఖోపశమనము గావించవలయునని జలంత
 క్షీరాముడు అంజదేయని హస్తములంబట్టుకొని హనుమౌ! లక్ష్మణుని
 బ్రతికించి వాకు బాదరుని ప్రసాదించుము. ఇంతవరకును మేము
 నలువురన్నీరములము. నేమిమందీ నీతో బాటుగుండుము.
 యోజననహస్తములు దూరమందు గల ద్రోణ వర్మతము తలదేగి
 కార్యసాధకమునైన ననిరమ్ము నా బాల్పకు నంతముద్ధరింపుమని
 జలంత

177

కుం:- అది విని నంతవే హనుమంతుడు

మదిలోను సంతసించి మానవసాధున్

వదములకు మ్రొక్కి భక్తితో

గదలెను నంజని పొలుకు గదలుచివడిన్ ||

178

తం:- జలవిధిని చాలి యెగురుచు

జలతేజము వెల్లివిరియ భక్తిదవిర్చున్

దలచుచు రాముని నామము

కలకల వారములెలగ కపివరుడంతన్ ||

179

వచనము:- అంజనేయుడు సంతసించిచెప్పుటలై బోయిన సమాచారము వేగులవారి వలన దివిన రావణుడు మారీచవృక్షుడగు కాలనేమిని దిలచి సంతసించెప్పుటకు బోయిన వాయువృక్షుని కార్యమునకు విఘ్నము గావించుము, మార్కండేయమగువరకును మనలిన జాలును. అటుపై సంతసించెదవినను లక్ష్మణుడు బ్రతుకజాలడు అని అదేశించిన కాలనేమియు రావణుని కిరురాడ జాలక రాజ్యాశ్చ మేరకు మాయా తాపసియై అంజనేయుని మార్గమున అక్రమము గల్పించి మహాతపస్వియో యమనటుల గవిపెట్టెను. ఆ వచనమువగల మృగములన్ని వరస్పరకైరమువీధి సెంహంబులును బులులును, పొరిణకాకములను, గోవులను మనలుచుండ అంజనేయుడా వనమున గల ఫల పుష్పములును కమనీయజల పూరితమైన వరోవరమును జూచి యొక్కింత దప్పి దీర్చుకొనగోరి యామాయాతాపసికి నమస్కరించి, మహాత్మా! తమరుసెలకొడంగిన నేనీఫలజలములచే నాకలిదప్పులందీర్చుకొందునన, కాలనేమియుదాసిన దీవించి తియ్యనిమాటలతో బలుకరించి ఆ వనఫలములందిన ఆ వరోవర జలముల గ్రోలుమన అతడట్టి వరోవరమున దిగి కాలుచేతులు కడిగికొని వీరులుల ద్రావెను. వగలంతయు రజరంగమున నలసీయుండి నయాతనికా జలములయ్యుతోనమానములైనవి. ఇంతలో అనరోవరములోనున్న నీక మొనలి హనుమంతుని పాదములట్టి లోని కీడ్ల పగిను. అది చూచి హనుమంతుడు-అయ్యో! నేమింతతివిమోలినవాడను.

తెల్లవారక ముందే నుండిన దేవతలయందు మార్గమార్గమున
 దత్తపీఠని గదా! దాహపీక్షచే న్నామకార్యమునాలస్యము
 జేయుచుంటే! యిప్పుడీ మొసలిమండి ఎడివడవలయునని దిండించి
 శతవిధములా వ్రయత్నించినను దానివట్టును
 ఎడిపించుకొనలేకపోయెను. 180

తే.గీ:- ఏమిజేయంగ వలెవిన్నుదెట్లుదీని
 వట్టుఎడిపించగా దగు బలమదేది
 అనుచుయోచించి హనుమంతుడయ్యె నెక్క
 రిచ్చి రూపము ధరియించి తల్పెదాని || 181

తే.గీ:- ఉదరమున జొచ్చి తిల్పుచు ముత నవ్వుడె
 మేకర రూపము ఎడవాడి మగువయ్యె
 చోద్యమందంగ సంతనా మదతి బల్కె
 వారుకావంబు మోకార్చినాపు నీవు || 182

తే.గీ:- వందనములు గొనుమయ్య నానరేంద్ర
 పూర్వభవమందు నచ్చర పుటుక ముట్టె
 కాంతిల్కువి కావమున నైతి జలచరంబు
 నేటికయ్యెను నిజరూపు నీడు దయము || 183

వచనము:- నేను ధ్యానమాలినియను అచ్చరను ఒకవాడి సరోవరమున
 జలకమాడుచుండ కాంతిల్య మహాముని నమ్మగవయగోరెను. గాని
 రజస్వలనగు నేను మూడుదినములు గడచిన నీదన వికోర్కెదీర్చునని
 బయటికి. సంతనాముని యధేచ్ఛంజనియె. తరువాత దనుజవాధుడగు
 రావణుడు నమ్మగోరిన, విషయమంతయునెరిగించి నేను ముని
 దత్తప్రతిపది తెప్పినను ఎనక రజస్వలనగు నమ్మ గవనీ తన కోరిక
 దీర్చుకొనియె. నీతి నేను నట్కేగర్పనై యింక
 పుట్టునిగంటిని. రావణుడాపుట్టుచి తన మెండు దీనుకొనిపోయి అతి
 కాయుడను పేరునెట్లై మెండుకొనియె. తరువాత కాంతిల్కుడరుదించి
 విషయమంతయు గ్రహించి, వారుదత్తన నీవు నీరుని గూడతిని
 గాన నొక భయంకర ముకర్తలై యీ సరోవరమున బడి యుండుమని

134

185

అంత రాముడేల వచ్చును. అదియును గాక. ఈ కృతి ననుయించున
లంకాపురి నుండి అంతదూరము వచ్చుట అసంభవము. ఈ అలోచన
లేల అవలంబింపరాదు మించి బాధునని లంకాపురాధిపముఖాగ్ర
రాయును. 185

కు:- ఒక చేత ద్రోహ వర్తక
మొకచేతను గదములుని యొప్పెను జాతక
బెకిరింది మందల్గదిని
నకలంకుడైనవమ్మ వన భీకరుడై || 187

కు:- రావణు వంపున నెండలో
రావణుననుచరులు వచ్చి రాముని దూతన్
నే విధముల దీరిందిరి
రావణు వంతమ్ము దీర్చ రాగల మమయన్ || 188

తే.గ:- మాల్య వంతుండు వచ్చెను వందములొంది
అంజనేయునితో బల్కి నర్థగింది
బారవేయుము జలధిలో వర్తకమ్ము
గానితో నిమ్మ బలిజేతు గాచుకొమ్ము || 189

కు:- అని బల్కి వాయువందను
గనుగొని యద్దంబు నిలువ కనినరుడంతన్.
నెనువారంబునాడది
బనిపెను లంకాధి నాథు వర్తకమునకున్ || 190

వచనము:- మాల్యవంతుని నీచమనంది నామమంతుడు యుద్ధభూమిని
జేరజోన --- 191

కు:- నింకను కాంచులు భువిపై
మెండుగ తొరుపున వెలుగి మెరయును మంతన్
మొదటివది రాముడంతన్
దుండవ వేయించును భూమి దర్శము నొనరున్ || 192

తే.గ:- మంజురముండు మౌర్యుల వంశమునకు
మంజురము వేయంగ వచ్చునున్.

నాది నరకశ్రీ ముంచెదన్ వార్యుండు

నమచు కోడంద మెత్తెనయ్యననరమున ||

193

నీతనము:- చంద్రకోపియై మండిపడుచున్న రాముని తారించి
జాణబెంతుడు - రామచంద్రా! కాంతివు మింకను మూతప
రూపము మూతమే గడచెను. అది సూర్యోదయముగాదు. అనిల
తనయుడు నెంజిదిని దెచ్చుచుండనేవు. ఆ దివ్యోవధము కాంతియే
యిది పందియము లేదు. లక్ష్మణునకు ప్రాణాపాయము గలుగదు.
జాహ్ను నమ్ముమని బలుకుచుండ అంజనేయుడా ద్రోణాద్రిని
మనేలా పర్యవేక్షింపున బెట్టెను. అది జూచి జాణబెంతుడును
మప్పెనుడును అరుగునబోయి ఆ ద్రోణాద్రిని జూచిరి. వారంత
వాయునుతుడు

194

శ్రీ.గి:- ఇందు నెంజిది యేదియో యెరుగలేక

క్షుద్రి నేదెద్రితిని జూచు క్షుద్రియుండు

నెచటనున్నదె నెంజిది యేర్పడంగ

రాముతమ్ముని బ్రతికింప రుండునేగ ||

195

నీతనము:- వాయునందనుని మూకులక మందానందమున ముప్పెనుడా
పర్యవేక్షింపున బెట్టెను. అది జూచి జాణబెంతుడును
మప్పెనుడును అరుగునబోయి ఆ ద్రోణాద్రిని జూచిరి. వారంత
వాయునుతుడు

యంతిమసేక్షింపరాకని మరునాటి యుద్ధమునకు అయత్న పడుచుంక
భువన బాంధవుడు వారల కోర్కె దీర్చుకొనిపో తీయన
ప్రభాతనమయమొనస్సమయ్యెను. 106

రావణుడు పాతాళపాకమునను జేయుట

నీ:- నంతిందెచ్చుట తాముచే బ్రతుకుట
వాసిరులే నంతోషి వార్ధిదీల,
వారలు వేదేగ నేతంది
యేదిక కాదార్థ నెరుగ జేయ.
కళవళ వది రాజా కాకుత్స్థపతినిక
నవిలోనగెలువంగ నెజాని తరమి
కాలము రప్పెను గాకున్ప నీలంక
నరవానరులచేత. నాకమగునె ॥

107

తే.గీ:- యేమిజేయుదు నాకింక యేదిదారి
మేటి పిరులు నాసుతులో నే నీవి
పాలబడి నారలినాడు బదుగొనతి
పరబలములు సర్వము వ్యర్థమయ్యు ॥

108

తే.గీ:- తమచు చింతించి గురువుల నడిగెనెల్లు
వారు ప్రాణము మానము నాకుమగుల
యేమిజేయుదు నియ్యి తవేది తెరవ
తెరియజేయుది గురువర తెల్లముగను ॥

109

నవనము:- నేనిప్పుడేమిజేసిన రాకరతుల గెలువగలను? అనంతిందని
బలక రాక్షసల కులగురువును సర్వకన్యవనవిజయమును,
అగమవేధియునగు శుకాచార్యుడు బాగుగా యోచించి, ధనుజ్జ్వాలా
శ్మశునంహరమునకు ముగ్ధుడౌ. తల్లతరౌ నెలకొల్ప నలయును
- గాన నేను ఏకైక ముగ్ధమునదేసిచెద. అనిచి ఏమి గొప్ప
అనుగ్రహముతో పాతాళపాకమునూదరించి ఆ ముగ్ధము బయిండును.

విశుద్ధమును సిద్ధమును. ఎట్టి వర్జిత గర్భమును ముద్దలో తావిని
 విడువరాదుముమా! అనికొచ్చుచిదివి, రవి రావణుడు వెంటనే
 స్వాధాపిత క్రియలు నిర్వర్తించి, పాతాళం బోయమనఁబుట్టి
 వెళ్ళువంతర్వాగమున ప్రవేశించి, గుంధపుచ్చిర్పిత పై నవేదికయును
 అగ్నివిప్రల్పిలాని నర్పించదగినవరికరములుదెప్పించి, ఏకాంతమున
 విక్రల మౌనమునై పాతాళహోళమును తేయును. తరువిస్తలో
 గురూవదేకమంత్రరాజమును జనియించెదెత్తంగి. రావణుడు
 పాతాళహోళమునుతేయ వాళును రామలాకమునగవృ విభీషణుడు
 రాముని తరజేరి, రామచంద్రా! మూలక్పయగు రావణుడున
 నితోయుద్ధము చేసి విన్ను జయించజాలక క్షుణ్ణాదాదువి మంపున
 మోరొదాపాయమున జయించి పాతాళహోళమునుతేయుచుండె.
 అహోళమును నిర్విఘ్నముగాజెరదేర్చిన వానినిజయించుట
 పారిపారాదులైనను దుర్లభము.

200

తం:- కాపున నేదేవిధమున
 రావణుయోగులు జెరది రావణవిస్తలే.
 యా వాసిరులం జనిన
 వానల కార్యము నభయమగు మీకవియొక ||

201

పితగిము:- ఆ విభీషణునని మాటులువిన్నుతనే, అంగదుడు, హనుమ,
 ముగ్ధి, నుషేజాదులు వెక్క వానర ఏరులందీనికొని
 లంకానగరమునొచ్చి

202

తం:- వాసిరులందరునపుడే
 వీనులతర బొబ్బరికును విధులలోనన్
 జారిపెను గొంతెత్తియు
 వా వక్రవరుల తరమలలు గగితేయన్ ||

203

తం:- ఎక్కడ అగిను మీరా
 జెక్కడ మున్నాడ మాకు వెరిగించవలెన
 విన్నవ మౌనమిద
 తప్పవితమలార వెప్పరంచవలెన ||

204

పితగిము:- వాసిరుల తిథక్కమునలా వక్కమలు తయమొంది

వరుగిడుచుంజ రాక్షసప్రేమను బల్లెయు శకుప్తలను బల్లెయు
 దుంకించుచు రావలుని జాతలు దిబ్బుమని హంసింపుచు
 తుంకిన్మరము బ్రవేసించిన - 205

నీ.:- త విభీషణు పత్ని యావాసరుల జూచి
 వేపొంజు జేసియచెంతనున్న
 ముదిరాంతర్యాగ మర్కంబు దెలిసిన
 వరుగులెత్తెరి రాజా వత్సదలది
 యల్లంబు జేయుచు నేకరీక్షను జూచి
 నిక్కుల మనముతో నిలచుతురని
 హఠామంబు జేపితి పొమ్మగి నంతయు
 బాకు చేసిరి వారు పంతగించి 206

త.గి.:- ఎంత జేసిన నచ్చుట నేమియైన
 కదవలేరైరి రావలు కఠిన రీతి
 నెట్లకలకు నంగదురేగి దెచ్చె
 పట్టమహావిని రావలు పత్నిబట్టి 206

వచనము:- మందేదరియు పుత్రకోకమునబొగులుచు, ఎగతాళినియై
 ముడిచిన పుష్పంబులు నేలరాల, రామన్నవాళమెరింగినట్లై,
 దూతభరంబున నెలుగురాక ప్రాణేశ్వరునుద్దేశించి - 207

నీ.:- ముంతి సామంతులు మహానియులందరు
 భటవర్గమెల్లను భగ్గుమయ్య,
 నిరాధిపిరులు విహిత గుజాధ్యులు
 పుత్రులు ముతులు పూజ్యులెల్ల
 తాతామొదక్తయు జామహాకాయుండు
 మేలింబులు జాత మేఘులారు
 కుందర్ యుద్ధగ్ని కాపాటి జేసితి
 వదియెజాలదయ్యంక నన్యమేల 208

త.నె.:- దనుజ వాధయంక దవముయొద్దది ఈ
 నేలనయ్య జయమిశేలనయ్య,

ధర్మవర్ధము ఏది తరుణి వర్ధివనాదే

లంకాకమయ్యే కులలేక ||

209

కుం:- పుట్టితి దైవాంకులున

మెట్టితి నాయుండ నడవి మందినయింతున్

వట్టితి లంకాధీశుని

వట్టుబడితి నిట్లువేడు వగవారలచే ||

210

కుం:- ఏరుదపు లోకమునగం

ఏరుదపును దివిజ దైర్య భేదన ఇతి

ఏరుద వతి నత్కర్మా

పారుదనైనట్టి నిపు పాపాస్మదవే ||

211

కుం:- వారింపుము విపావాసుము

దూరింపుము శ్మశువులను దోర్లర్థమునన్

దోరింపుము వానరులను

వారింపుము నన్ను మిగుల వంతము ఏడువూ ||

212

కుం:- ఏరితిసిలోకముల

దోరితివిండ్రాది సురల దోస్పిరమునన్

వారునిక యేల యుద్ధం

వేలా రాజ్యంబు నింక వేలా సుఖములే ||

213

కుం:- వారితివేని ముందునకు పొగుము యుద్ధము వేయు మయ్యోదన్

వ్రేలుము శ్మశువర్ధమును దూపులవాకిలి జూచి యింతని

వ్రేలెడి యగ్నిహోత్రమును ఏడువూ వేగితి రాక్షసేంద్ర ని

వేలను నందియంబు వయనింపుము వీరవర్ధంబు వందగన్ 214

కుం:- వారితివేని అయంబును

నందగలపు కీర్తిలోక మందుననిన్

యందున మనీషిన అం రథం

నందమనే ఏమి గల్గు నమదత్తులచే ||

215

కుం:- తిట్టా! యోగిను ఏమి

తిట్టా! శ్మశువులమున వీరింబు

అమ్మా! వేతను ఇట్లు

అమ్మా నీవే వానరాళి నివృత్తి అంబన్ ||

215

నవనము:- అవి ముందేదరి గోలుగోలుననేడుము భయవనయముల
భర్తను ప్రార్థించుచు పొయినము గలుగునముల నొప్పించుచు ఇచ్చ
రావణుడు విగ్రహము ఏదీ పొయగుండము వర్తనుండి లేచి
వానరుల చేత అక్కిన ప్రయవత్పిని జూచి ప్రళయకాలముడుగై
చంద్రహాసముచేజూచి, అంగదుని ముఖము, అంజనేయుని
యూరమున జోడిచెను, ముగ్ధుని నొప్పించును ఏరవిహారము
నేయ రావణుని ఇతికాగలేక ముందేదరిని వదిలి వానరవీరులు
వారిహాయిరి, కాము వచ్చిన నని నెరవేర్చి పాతాళహామము
జెరిదిత్తుని యుత్సాహమున రామునివదిలి వరుగులెత్తిరి.

రావణుడు ప్రయవత్తినట్లునచేర్చుకొని యొరార్చెను. అంతట
ముందేదరియు భర్తకాడ్యదీక్ష కాటుకపైనది ఎడదీ విధముననైనను
విజయము దుర్లభముని విశ్వయింది భర్తను జూచి - 217

నీ:- ప్రాణసాధయివుడు వంశంబుదేలను

వామవేపారదిను వామమనవి

దైవాంకమునముగ్ధి దేశరథ రాముడు

ధర్మ రక్షణ పేయ ధరణీయందు.

వరదారదెచ్చుట వాచమంబొంచక

ధర్మమార్గంబును దప్పివార

వారి ఎప్పుడు నర్మాతరుండాతడు

నకలలోకములకు న్నామ యతది ||

218

తే.గీ:- కానవికదైన రాముని గావుమనుచు

కరణు జొచ్చిన మేలయ్య కుకవీరి.

ఏత నర్పించి వేగమే తెలియ పొయ్య

మార్గ రక్షణనరుతకుం వారి మూర్తి ||

219

నీ:- కావున ముందేదరిని

ప్రార్థించుచు వేయ మయ్య భామకగవియ

భావదువి కొప్పజెప్పుము

గాపుమునిక జైన లంక గాపుమునమ్మన్ ||

220

పదనము:- అని బల్కు ముందేదరిని జూచి రావణుడు -

221

కు:- చచ్చిరి బండుగుల్లెరు

బచ్చిరి వీరులును ముక్తి సామంతాదుల్.

బచ్చిరి నుతులందురునిక

బచ్చెద వింకిల లేక చుపెడ రామున్ ||

222

తే.గీ:- అంతియేగాని రాముని యడుగులందు

కరణు బొందంగ జాలను పథియెనుము

నమర ముందునగెలచుటో చావోగాని

నాడు వంతమ్ము విడలేను నాతి విజయు

223

తే.గీ:- నమరముందున నాచాపు జరిగినేని

పీత జంపించ వలెదగ చేతె వీపు

రామునైవగ దీర్పుమా రాతి వగులు

వేరుమావలనను గూడ వితిని బేర్చి

224

కు:- అని రోషులున రావణు

దనిలోనంబోరనిట్టయంబున పిప్పిటి

తన పతి ముందేదరితో

జనియెను దమయంతిపురము సాహసయుతుడై

225

రామరావణ యుద్ధము

కు:- అర్కతి నంత నిద్రకు

దూరులై పతియు తాను దూఱుముతోడన్

భారముగను వేగించుట

దూరుపు రేఖలను జూచి తొడర వతునున్ ||

226

కు:- కాలసిరుమొకరుమొనెను

కాలము నమొకరి నిక కాలమ్మలకున్

కాలాంతకర్షుడుడనై

కాలము నేయకయి జూచి జచ్చెద నాచన ||

227

పంచమ:- రావణుడు సైన్యంబాయత్తము చేసికొని, రథారుఢుడైన

సురవీరులు ఐరవేన్ద్రుల

228

పీ:- పట్టు పుట్టంబులు బాగుగా ధరియించి

చంద్రహాసంబును జక్కబట్టి

వజ్రహారంబులు వైభూర్య శాంతులు

దిక్కులనంతట దీప్తి మొద

విరువది బాహువుల్ వింశత భుజకీర్తు

బందముల్ జూడగా ననవియెడర

రథమునైసున్నయా రావణుతేజము

దశదిశల్ మొందుగా దళుకులిన

229

అ.వె:- కండ్లనుండి యగ్ని తేజములు రాలంగ

ప్రళయకాలరుద్రు పగదిదప

చంద్రానుదనగ ముడించి దిక్కుల

రావణుండు వచ్చె రణము చేయ ||

230

పీ:- భేదీ మృదంగముల్ భేరున మ్రోయంగ

రథ గజ తురగాది రాజునంత

భీకర ధ్వనులల్ భీభత్సమొనరించి

పిడుగుల్ యనునట్లు భీతిగల్పి

పంచభూతంబుల ప్రళయార్పణులనంగ

తాతాగ్నులను పట్లు తరవేయెలుగ

రక్కసి వీరులు రథసంఘ తోడుత

వింగివి నేలను వింశియూతి

231

అ.వె:- బాణ మృష్టి గురిసి భానుమంతంబున

గల్పవీలవర్త గగనమనగ

భరణియందులవిన కరకాలములు నేల

రక్తమయము చేసి రంగుదీర్చి

232

ఉం:- భారుణి క్రుంగ జేయుచును తాననాధుని పాదపూజనలో
 తారిత్రులించగా కనుల బాత అహహ్నికణంబులాలగా
 వీరులగుండియల్ అగుల వేగమి తారలద్యుంది క్షతునా
 పాదము జేసి వత్తునని యంబుజమ్లేతునెదిర్చి నిర్మనన్ || 233

ఉం:- తొరెను మంత్రికుంధకరి పొంకమడంతునకుంచునెన్నియో
 పైవారకడంబులంబరసి గ్రీధమునంతయుగ్రక్కుచున్ మహా
 ధీరగధిరుడై తనరు జేజులు బాపుచు పెంతయొగడువే
 వీరులగుండియల్ గడల వేసెను బాణవరువరల్ వదిన్ || 234

ఉం:- తానెనుధాటికి విలువగ
 నేవీరునైన దరమి యాయలలోనన్
 శ్రీ వరలబ్ధుండాతం
 తా తానరుల నుగహిత అనురేంద్రునకున్ || 235

ఉం:- అనురేంద్రుని బాణాబులు
 గ్రసెయింపన్ తడగెనచటి గవిసైన్యంబున్
 వీసివాకి తానరుంబులు
 అనెనెడి వరునెత్తై రామవల్లభు కడకున్ || 236

ఉం:- దనుజేంద్రుని బలసంపద
 మనుజేంద్రునిగూడ కొంత ఘోమరహించెన్,
 వినువీధిని మరలందరు
 గడుగవి ద్విభ్రాంతిలోడ గలవరమందన్ || 237

ఉం:- మరలెల్లరు ఫితిల్లగ
 తరుచరులా నమరభూమి తలగిచేసింగా
 నరనాథు తనయులంతలు
 మరనైరివి గెలుచునెత్తై కేళిందిరాగన్ || 238

పితవీయ:- రానెంతు నన్నాన నన్నుంబులుగా యుల్లయు జేయుచుండ
 నతని అలవ బ్రాతమేతులకును శేషమినుగనుగవి
 తానుబ్రాతమేతులకును యొక్కొండ పొందెదామన నిలువ నుత
 నతనికాత తామిలు పునెనెన్ || 239

తే.గీ.- శ్రీమహావిష్ణు నయ్యాను చింతయేన

సంకర్తయగుచునుచి నలననీకు

జయము నిర్దించు నిజయేన సంకయేన

భాను నర్చించి జేయునా భవనమిచ్చు ॥

240

పదమూ:- ఆ వల్కులు విధి వొడ్లి అగస్త్యమహాముని ఉపదేశించిన

"అదిత్య స్పృహయం" అను మార్కమృతము వృద్ధిచే

బలవర్ధకులును శ్మశానమునగు నా మృతరాజమును పీడించి

నవిత్తుచి స్మరియించెను. ఆ మృతశక్తి వలన మౌనదేవతాహామము

బొంది ధనుర్వాణములు అట్లే శ్రీరాముడు ముందునీకురకెను.

విశ్వామృత దత్తములగు మహాత్మ్యములు రావణుని అరచి అతని

బాహువులు భంగించెను.

241

కు:- శ్రీరాముడు రోషముచే

నారావణునిన అరచెనులులు పెక్కుత

నారాయణ మృతంబును

ధీరత బలియించి,తలలుతెగిపడ బుడచినె ॥

242

తే.గీ:- రత్నపూషణ హరముల్ రుగులీమ

మేకుట మురితమైనయో మణులు తెదర,

బాహువులతోడ శిరముమ బడియె క్రింద

చూచుచుండగనంతల్ చోద్యముగను,

243

తే.గీ:- శిరమెలంగూడి బాహువుల్ విత్తముగను

మరల మెలకెత్తె నదియేమి మహాను యొక్క

అర్థ పాకులుబాగుచి కరములచ్చి

మణులకాంతులు భందె వసుప్తచీకల ॥

244

కు:- వేసిన కరములు అడగా

వేసెను కరముప్తకమాల వెల్లువెదల్లె

భావెత్తె భూమియంతయు

రామరూపా శక్తిమత్తిన తులననామెచ్చెన్ ॥

245

కు:- వీరములు కరములు తెగించెన్

గరమణిమణి అడుచుకొని గర్భిణి జాతన్

తిరముగ మొలచెడి కరములు

శిరములుగను గనగనంత జ్ఞానంబయ్యెన్ ||

246

రావణమందిరము

నవనము:- శ్రీరాముడు తన వద్దగల మహాస్త్రములు బ్రయోగించి రావణుని శిరములను కరములను ఖండించినది వెంటనే మొలుచుచు దానరంగమంతయు రక్తమయమై అందు బొరలుచున్న రత్నకీరీటమండితములైన శిరములును హస్తకంఠజీయారమణిమండితములైన కరములును నిండియుండ యొప్పటినలె రత్నమణికాంతులతో నిండిన కీరీటములతో శోభిల్లు శిరములును, హస్తకంఠజీయారములతో బెలుగొండు బాహువులును ఎల్లకాదురలనలె ప్రకాశించుచు శ్రోతగ్నివి గక్కుచున్న నేతములతో దేదీప్యమానముగా ప్రకాశించు రావణుని జూడ అవదేళమంతయు రామునికి రావణమయముగానే గన్పట్టి, రాముడాశ్చర్యమానమై నిలుచి నిభిషణుడు రాముని వద్దకు వేరి వెమ్మడిగా, రామా! రావణుని శాఖిదేళమున నమ్మతభాండముగలదు. అందుచేలననే బానికి మరల శిరశరణులుబడయుచుచుండె, గాన నివాగ్గీయ బాణమును బ్రయోగింపుమన, రాముడాగ్గీయ బాణమున రావణుని శాఖిని గలనమ్మతభాండము నింకలేని, బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగించి రావణుని శిరములగులవేసి, అంత భూనభోతరాశములు అగుల ప్రళయకాలుని భీకరరవములోయన, పెళపెళారావణములతో భూమివద్దరిల్లి మహావర్షవహి విరిగినదెనెయన చుక్కలు రాలగా దనువోడుని శరీరము రథమునైమంది జారికింద అదెమ. చందకోపిల్చిన శ్రీరామునిజూడ జాలక మార్కుడుగూడ నల్పమనముత్రమన రాగవేయన మార్కుకన్నమందెను. దనుబాభాండము హాహాకారములతో అంజనగరమునకు అడువెల్లికి.

దేవతలు నులొసించి జయభేరులు మ్రోయించిలోయిన వానిమీద
జయపాదలు నిలిచి. వచ్చిమీ నంభాకాంతలు యెల్లవి పుష్పమాలతో
శ్రీరాముని శరీరమును గట్టి దేవతలు గురియించి నీ మనోజుల
వలె ప్రకాశించెను. వేరునగంబుతో అత్యున్న తనంత్రేయని
ప్రాణతోతి అతనమున కెగిరి జాయెను. శ్రీరాముడు పల్కివచ్చి,
నిర్వివేచనములై వ్యభాతరితహృదయులై నిలువించెను. అట్లుగా
నమందానందంబున రావణుని గగనంచుకొనెను. రాముడు భావి
మనములై అట్లుబునిలోగూడి యాధ్యలము పీడి జాయెను. 247

కుం:- యత్కలు రాలెను ధరణీన్
మిక్కుటమైనట్టి రసము మిక్కులనెంచెన్
నక్కలు నడిగూసెనునలు
దిక్కులదర దైక్యులార్య దీవతతోదన్ ||

248

కుం:- లంకానగరంబంతయు
కుంకటలుచు గొల్లుమనియె కాంతరకగుణ
సంకటములు గనజాలక
వంకజ మ్మతుండు మునిగె వడమట దిశలో ||

249

కుం:- ముదవరి యేర్పుచునా
రుదిమగురైనయట్టి దమజేసుగనెన్
రుదధరునెలెరపించున
అందుడు రావణునకిట్లు కాలముమూడెన్ ||

250

కుం:- కుంకరభక్తుడుదివిజభ
యంకరులై మౌనిజనుల నడలించి తుదన్,
కుంకరనేలను గూలెను
వంకజన్నేతుండు రామబాహుమనేతన్ ||

251

నయనము:- రత్నకుంకణకేయూరమంతిమంతి విరాజనానుండును,
వీరావరధారియు, అర్ధమునొకదేతను తల్పదహానంబోదేతను
ధరించినవాడును, వేటోరరాజనానుండును మౌనిజనకర్త
మంతరదేహుండును విదత్తనానుండునుగైవ యారావణుని జూచి

మొదటిది వాదనైతిని నిలబెడుట -
 పి:- కైలాస మధరంబు గదలింపగలయ్యె

252

ఏ నిలమొకయు నేలగలసె
 అన్యదిక్కులనె నరికల్గు గలిగిన
 ఏ క్షయమయ్యె నేడునాథ!
 కుకరు పూనంది క్షమించుదనయ్యు
 నేడవచ్చిగను నేదినయ్యు
 యందేగి నిభక్తి యమయ్యె నిభక్తి
 ఏ తపోభవమంత నిష్కలంబె,

253

తే.గి:- ఏదివెప్పుదునా భాగ్యమేమనెందు,
 నాడుతల్లనాత యిట్లుయ్యె నాథ నేడు
 విధిని నెదిరించి నిలచిన పిరవర్క
 కమ్మలనుమూచి నశివార్త కలికనీతి ||

254

పి:- మహానియ మూర్ధియో మయమూనానకుంకు
 నిత్య నత్యనకుంకు నిర్మలంబు
 లలాఢినతిర్పైన కుకర భక్తుంకు
 పాలన్నుకేనాకు భర్తయయ్యె
 యిల్లునె తలదన్ను యిల్లునెట్టుకు నాకు
 కన్నదిర్భవనగ గర్భమొంద
 అన్యదిక్కులర యితివేళే నారీల
 నొకగిరియలనెయమిచ్చుకొంకు

255

తే.గి:- అట్టి యిల్లుకలై యిట్లుకలై నేడు
 నాకు నాభాగ్యమొకయో నానెయ్యె,
 మొదలైనది విధివేళ మొదలయి
 కలసిపోమొనంగి నమ్మలయ్యాను ||

256

పి:- తేనెపాన నేమింది నీలంబు నానెయ్యె
 కన్నదిర్భవనగ గర్భమొంద
 అన్యదిక్కులర యితివేళే నారీల
 నొకగిరియలనెయమిచ్చుకొంకు

మొరిసింది యొంతయో మొరిసిపోయె
 ధర్మంలు వికారత తగదని తిచ్చినన్
 పరమల గర్భంలు పడలనైతి.
 కాంతమూలంబున గననయ్యె మృత్యువు
 కలమే యావిధి కాలువేని ||

257

తీ.గి.- నరులె నిజంబు మృత్యునై నాకు నేడు
 యెట్లు నైతి నాకు ని యెఱుఁపెను బోడు.
 నిన్ను నీవునై నేనెట్లు నిలువగలను
 నన్నునీడునై న్యాయమే నాథ నిన్ను ||

258

పదనము:- అని విలసింపించు మంత్రదరి అవలనై తిచ్చినదనునై
 అనరాధిపతి నిలది దుఃఖించుచున్న విధిషణునిగని

259

అ.తె.- లంక గుట్టు చిట్ట లంకకు జూపించి
 జేసినావు నంక నాకనము
 రాముడయను బొంది రాజ్యము నంతయు
 నేలుమంక నీవ యెదురులేక ||

260

అ.తె.- అన్న యెద్దు తీరి నడలంగ నేటికి
 జంక నీతి యంక నెంచు మంత్రము
 రాజ్యమేలు వికని రాక్షసమయ్యెను
 ఈకలేక నిర్భయభూతు ||

261

పదనము:- అని విలసింపించు మంత్రదరిని జూచి రాజ్యరసిత పదనమునై
 విధిషణుడు మంత్రదరికి ప్రణవాన్ని రాకయని నిరంకుశంబున
 రేడించెను.

262

ఈ:- కనుకైతనుతో నీ
 గణనగరాన్ని నాకనమునైతి
 జంకమననీతి బొందితి
 నిలువనై యాచరితమౌత నిలువననయ్యెన్ ||

263

ఈ:- నా కారణమొగ మృత్యువు
 నిజంబు నాకార్యమయ్యె నేనే మంచునన్

నాకాత్మకమగునీతి

నీ కాలముదీరి నింక నేతరీతిన్ ||

264

కు:- పరణలనెవముత్తై

ధీరయందున భోగములను దరణులతోడన్

గతముగ జొందియు మృత్యువు

వెరసెడుగని నీకు వచ్చె విధి ప్రేరేపింతు ||

265

పితృమిత్ర:- అట్లు యాశించుచున్న విధిమేలుని లేవనెత్తి రాముడు -
 దనుజేంద్రా! నీవిట్లు యాశించరగునా "జాతన్య మరణాద్రువమ్"
 అను నార్యోక్తి విసలేదా! నీమాయమానస్సమైవనేదయొక నెవమున
 మృత్యువు సంభవించును. దానికి నిపుగాని, నేనుగాని కారణము
 గాదు. ఈతడు వామామ్యుడుగాడు. పరమేశ్వర భక్తుడు. తనతపో
 బలమున పరమేశ్వరునే మెప్పించి అమేయ పరమమును జొంది
 ఇంద్రాజిదీవతలనే కావించిన ధీకారి. భూలోకమందలి
 భూరిశాఖ్యములన్నియునుననుభవించి, విధివకులున నొక
 చిన్నదేమియున నీతడు పరమరణము జొందెను. గత పుత్రహీనుడగు
 నీతనికి నిపు పుత్రనమామంతపుగావున విధి విధానముగా నగ్ని
 సంస్కారము గావించుము. ఈస్త్రీల సంజిప్తరమునకు ఇంపుమీన
 విధిమేలుతు తన మంత్రిలగు రాక్షస ఏరుల సహాయమున రావణున
 కగ్ని సంస్కారము గావించెనుత్తరక్రియలాచరించెను. నీ ధర్మమున
 మందలేదని పతితోడనే చిమమున కరిగెను.

266

పీత అద్వి ప్రవేశము

రాముని యోగిని అబ్బివాడు అంజానగరమున కదిగి
 విధిమేలుని అంజానామ్యమున కధిపీతము గావించె. యుద్ధమున
 జాతగా మిగిలిన రక్కసులు ప్రారణాదుములు విడిచి రాముని
 భక్తితో విధిమేలుని వనయందును గొలుచుకొంటిరి. శ్రీరాముని
 సేవనంది విధిమేలును నీకాశీకి నయాగళ పూనములు చేయించి

వచ్చిభరణములనిచ్చి దేవుని రమ్మని దేవతాతలం అందిన,
 వారును శ్రీరాముని విజయమును, రావణుని విధవమును వీతకు
 తెరిగించి రాముని పద్మకు వేంచేయునున నీతయు నుచ్చాతరై
 మాతసాంబరములు ధరియించి, అభరణములు నిల్లక నిరాడంబరరై
 విక శివితయందువవేష్టించి, తన పతిని జాడబోవు యన్ముందున
 అనందభాష్యములు జాలువార నచ్చి శ్రీరామునకు నమస్కరించెను.
 రాముడును పెడమొగమై నీతనుద్దేశించి -

తే.గీ.:- పాప కర్ముడు రావణపాలబడిన
 చేత విచేరవిడిపించ జేసినాను
 పతిని గాపాడ ధర్మము పతికి గాన
 నాడు కర్తవ్యముని యొంది వాతివనును ||

267

తే.గీ.:- వరుల గృహముననున్నట్లే బడతివీవు
 నిన్ను వేవట్టజాలను నేను వినుము,
 వీకు నాకుక మిత్రులెదు నేటినుండి
 వీకు నచ్చిన చోటికి వీవు బొమ్ము ||

268

వచనము:- కర్మకాలములగు రాముని మాటలు విని నీత గూడె అగుట
 నేర్చుచు -

269

వీ.:- వసుధలో జన్మించి పరమైశ్వరైతిని
 జనకుని తనయనై జానకియన
 ధరణిలో వెలుగొందు తనరక్షకునకునే
 పెద్దకోడలనైతి ముద్దుగాను
 శ్రీరామచంద్రుని చేపట్టియొంద్య
 పురమందు ముప్పినీళ్ తొందినాను
 శివుని నిల్లు నిరది నీతను పెండ్లాడి
 జగదీశ విభుతని జనులు బోగత ||

270

తే.గీ.:- తల్లికి యాకుతి తలవాల్చి తననీయయ్యె
 ప్రణామంగవియోగ నీకది జయయైతరి
 నట్లే భర్తాయ్య నతితయ్య నతకుయ్యెను

భర్త లేడే కుమారుడు పెరిగినాడు ||

271

పీ.-

ప్రతిభావతిమన పతికి రూపంబైతి

ప్రతుకెల్ల నాకుల భగ్గుమయ్య

నాకుభర్తను చాలబడియుంటి విన్నాళ్లు

నిండలంబైతి నేటికెల్ల

కైకమ్మ మమ్ములకానల కుమిది

నల్లల ముంబెను నాకుప్రతుకు

యొప్పును నానాడు నెప్పుడు నాకును

శ్రీరామునెప్పుడు చేరుకొందు ||

272

అ.నె.-అనుచు నిన్నిదినములకలయనుకగా

పిచ్చి నెచ్చి పోయి నాయునుకుడు

రామునీగు దెంచు రమణినిన్ గదిరావు

నకలనేలనమ్మ యెత్తినయనుచు ||

273

పదనము:- అది నీక రోషకవాయిక రోచనయై. నామనాక్కాయ

కర్మంబులా శ్రీరాముని దింతదప్పనన్యమెరుంగ ఈ పంచభూతులులే

పాశ్చి నరికుద్దనగు నన్నా వరమేళ్ళరుదే రక్షించు. నామెక రోషము

గదిగన నమ్మ భస్మంబు నేయును. యిచ్చి మాటలేల 274

తీ.గి.- నమ్మయుంటివి విన్నాళ్లు నామెకాకు

పతికి పదిలేది పతికుల ప్రతుకలేల

పతిని నెలకొల్పు లక్షణా! దింతయేల

నందెకుంటే నెదిప్పుకోళ్ళు ||

275

పదనము:- అది నీక దృఢ నిర్ణయయై బలికన లక్షణాదప్ప మొగంబు

నాది యోచని అర్థమైరింగి నానియల సహాయంబున అక్కడనే

అది నేర్చిన అగ్నియన పత్తికాకు తల్లియగు నీక తనలో ప్రవేశించి

తమ్ములక పత్తికమనోయెనుచి యోగంబునోనెయనునీమల అగ్ని

త్యాగంబునొప్పునొక్క. నీలానేన మునీశ్వరకరమలయై శ్రీరామునకు

ప్రకటన మాకరించి. అగ్నిక ప్రవేశించు గయది 276

పీ.-

నీతిరాకయొగ్గుమనదే

మతివిత్తునలావేది మనసాళితున్
 వత్తున నాకు నియత
 మతి తర్కమై దక్షయూత మందియమేతా ||

277

అయిత రక్షిమిగాలిగన
 వి యగ్నియై నమ్ముగార్చి యంతర దొరుతున్
 వేయము తర్కవిత్తున్
 నియత నిదెనాకు నిశ్చ యా యాతానన్ ||

278

వేదము:- అని నీత అగ్నియందు బ్రవేశించెను. నీత పోతగన అగ్ని
 శిథిలు బ్రహ్మరిల్లి అవయవమైను. సెలసెలావయవాలతో భూమి
 దద్దరిల్లెను. వరమనార్చియె, అయిదిజయమగు నీతను కుటించిన
 రామునపై శ్రోధమును, అట్లే వత్తివలాకుతల్లికిట్లే వత్తియై యని
 ల్లయె, నీతయేమగునోయని భయమును, ముప్పిరిగిన లక్ష్మణాదు
 కమ్ములు మూసికొని రోదించెను. వానరులందరూ పోపోకారములు
 గావించిరి. విభీషణ, అంగద, మృగీత, హనుమ నారణ్యంబాదులు
 భయోద్యగులైరి. దేవదుందుభులు బ్రాహ్మి. ఒక్కవారి దీదీప్యమానమై
 రీకరధ్వనులతో మిమ్ముముల్లస అగ్ని అందరు చూచుచుంక చల్లఁచి
 అందుండి నీతాదేవతగూడ నెక దివ్యపురుషుడేతొంది శ్రీరామకృష్ణు
 నమస్కరించి -

279

కుదనై జగములనెల్లను
 కుదిగా నెవరొంది నేను శరణ వేతున్,
 కుదియైన నీత వలనన్
 కుది నైతిని నత్యముగను కుఠగులతరితా

280

తే.గీ:- అగ్నియే నీత తనువును మంత్రేడు
 వరమనార్చి జాతనీ వర్షగూర్చి
 నతిని కుటించ నుదేయ, నార్చి యామె
 నీకు వెన్నుగ వేదాత నిరజాన్ ||

281

తే.గీ:- మరల వెదకకు నామె విరుణానాక
 నేని వెదకునా వెదకేను నేని నీక

కను లైనను నగ్నిని గండలేడు

దిర యైనను నలుగడు నీత నాధ్య ||

282

పాపనము:- అని స్మృతియింపుచుండ పార, దరించి, దేవేంద్రాదులా
కనమునుండి శ్రీరామునుద్దేశించి - రామా! దశరథునందనా! కానల్యా
తనయా! నైకుంకవాసా! వారాయణా యుతమ జాగు జేసెదవేల,
లోకకల్యాణమునకే ఈ భూలోకమున నవతరించినప్పుడురాత్తమా!
సందేహించక నీతను పరిగ్రహింపుము. 283

కుం:- మరనదికంటె పవిత్రము

తరుణి మణి నీత యింక దదయగనేలా!

నరుడ పగులు దెలియపు శ్రీ

పరలక్ష్మియై నీత విప్రు పరదుడ నయ్యా!

284

పాపనము:- అనిబల్కిన, రాముడు తలయొత్తి వారలకు నమస్కరించి 285

కుం:- ఎరుగుదు పితాకిం

మొరుగుదు పితలంక యామెయొచ్చుటనున్నన్

యొరుగెరు లోకులకుంచే

వేరుగనజేసితిని గాని యొరుగవె నీతన్ ||

286

పాపనము:- అని బల్కిన రాముని వల్కుల కందరను
అమందానందమునొందిరి. నీతయు వానందభాష్పంబులు జాలువార
రాముని రాచములకు ప్రణామిల్లెను. రాముడు పితమ లేవనెత్తి
మన్నించెను. పితారములను జూచి అందరును సంతోషించిరి.
పితృలోకమునుండి దశరథుజానందంబున పితారములను దీనించెను.
పీపకుంబులకు రావణుని సంహరించిన శ్రీరాముని కొనియాడుచు
దేవేంద్రుడు - రామచంద్రా! విప్రు మోక్షకరించిన యా యువశారమునకు
సంతసించితిమి. యేదేని పరమును గ్రహింపనున రాముడు నానిమిత్తమై
యా వానరవీరులందరును క్రమించి నాకు వహతరించిరి. యింద్రు
వానరులు రాక్షసులచే హతులైరి. గాన వారంకు పునర్జీవనము
గతిగించ వలెనని కోరిను. దేవేంద్రుడట్లే జేసి దివ్యలోకమునకేగెను.
మృతవానరులందరును విదురలేచినట్లుగా లేచి హర్షితరీతుంబున

శ్రీరాముని స్మృతియించిరి. విభీషణుడు లంకాకుగడమనుసూచి అనేక
భీతికనకపన్నువులును పచ్చిభరణములును సీతారాములకర్పించెను.
గాది రాముడని స్వకరింపక సూచనసాచి దీక్ష పూర్తియగు పరమహి
మాకిం విషేధమున విభీషణుడం అన్నియు వారరులకు కానుకగానిచ్చి
తన కృతజ్ఞతలు చెలువృత్తెను. శ్రీరాముడు విభీషణునితో 287

తే.గీ.- అనుగు బుతుడనై నాకు ననురసర్య

నల్పితివి నాదుకార్యములు పథలమొంద

యుల నిమిత్తే నీగి నియంత్రిత తోడ

రాజ్య సాధ్యములందుమా, రాక్షసేంద్ర!

288

పచనము:- అవి వారరులనుద్దేశించి -

289

తే.గీ.- ఐతపిదమే నాకొఱిన్నినాళ్లు

పతుల పడనాటి మీ ప్రయ నుతుల పడి

కష్టములకోర్చి రికబోయి గమము మెఱుము

వానరోత్తములార మీ వానములకు

290

పచనము:- మీ కందరకును నా కృతజ్ఞతలు. నేను అయోధ్య కేగెదనన
ఎని. విభీషణ, నుగ్రివ, జాంబవంత, హనుమ, అంగదాదులు
శ్రీరామునికి నమస్కరించి దేవా! మేమును మీతోడ సయోధ్య
కేతెంచి భవదీయపురుమును, భరతశత్రుహూది భంధు జనులకు
దిలకించి తమవట్టాభిషేకము కన్నులార గాంచెదము. గాన మాకోరిక
మన్నించి మీతోడ దీనుకొని పాపలెనన రాముడు నమ్మకొనెను.
విభీషణుడు రావణుని కొరవ్రువ్వుకంబును దెచ్చి, రామచంద్రా!
తామెల్లరును ఐదు విచ్చేయుడు. అలాశగమనంబున విడి తృటిలో
మమ్మయోధ్యకు దీసికొని పోగలడు. ఎందరధిరోహించినను
నిందునింకొక్క స్థలముచొప్పున ముగులుతున్నేయింతుము. ఇది దీని
విశేషముగాన దయచేయించువి ముందుంది జూచెను.

మహిమయపాలభంజనము గల్గిన మండపస్థంభములును,
అందు కనకమణులు, న్నజ నైభార్యగోమధిక రత్నములు పొడగఱచిన,
చంద్రకాంతశిలాదీపికలను, ముచ్చుకు దర్శనములును గల్గి, ఆ

వేదికలయందు మెత్తుని పట్టుతో వేయబడిన అస్త్రరణులును,
 ఉపరభాగమున ముత్యములు, వనదములు జ్వాలా వారు
 తోరణములును గల్గి, విశ్వకర్మ నిర్మాణవాతుర్యమునకు
 మచ్చుతునకవేలె, ధగధగాయమానమై వెలుగొందుచున్న
 అపుష్పకవిమానమును జూచి రాముడాశ్చర్యచకితుడయ్యెను. అంత
 సీతా లక్ష్మణులతో పుష్పకమధిరోహించెను. ముగ్ధివ హనుమ,
 దుంగద జాలబవంతాది వానరవీరులందరును అనుదేశ్చాహమున
 దానినెక్కిరి. విధిషణుడు కొంతమంది ముతులతో నావిమానము
 నందెక్కిన తోడనే నాదివ్యవిమానము రివ్వన నాకనమునకెగిరి
 పొవుచుండ వానరులందరు అనుదమున శ్రీరాముని వృతించుచుండిరి.
 రాముడును సీతకాభూభాగమును యుద్ధభూమిని జూపుచు -

సీ.- ఇంద్రాది దేవతలెల్లర నేడించి

యన్వదిక్పతులనే యణగ వేసి

ధనదుని నెదిరించి దగునని యాతని

మనపుష్పకంబును గల్గి దెచ్చి.

మహిలోన మకుటాయ మానమై వెలుగొందు

లంకాపురుంబును కుంజలేఖ

అరివీరులై యేలె నభివృద్ధి కృపచేత

సామాన్యుడే జూడసాధ్య యితడు

292

తే.గీ.- బ్రహ్మదేవుని మెప్పుంచి అతనినల్ల

నీరసముచ్చయ కత్తియొప్పుగవరలె

అయితే అలకాళి ధ్వియ యమరపరుడు

విధిపేకుంబున గురెను మంత్రగామ ॥

293

కుం- అచ్చుట అతీయింతు లక్ష్మణు

తీచ్చుట నెంతటి దేర్చి యిచ్చెను నమిపుత్ర

అచ్చిన వానరులందరు

నచ్చుటలొడంగ బ్రతికె సామముతునిచే ॥

294

అ.తే.- నీవది జాతి నచ్చి నైదివి జానంగ

కల్పనాము రీపి దిట్టముగను
వర్జతంబులన్ని బట్టి తెచ్చినయట్టి
వారువీరె నుమ్మ వానరములు

295

శ్రీరాముడు సేతువుదరిని రామలింగని స్థాపించుట

వచనము:- అని శ్రీరాముడు నీత కయ్యా విశేషంబులుదెలుపుచు
నమ్మదమును రాముచంద నీట నెకభూతంబోయను వటుల
జిమ్ముతసంఘమై. ఏమాన మార్గంబున కర్తవ్యై శ్రీరాముని
కన్నులకుంధకారబంధురమై రీపి రాముడు విస్మయాంతరంగుడై.
యిదియేమి! దారియంతయు సందకారమయ్యె.! లక్ష్మణా! జూరితే!
మున్నిది మనకగు వదెనా! యన లక్ష్మణుడన్నా! తెరపుబాగుగా
గన్పట్టు చున్నదే. అంధకారమేమి! ఇది దివసమేగదా! యన రాముడు
మరింత అశ్చర్యమునొంది తన నేతంబులు దుడుచుకొని జూచిన
తనముందు భయంకరాకారము ద్వాయా మూతముగా గోచరించెను.
అద్యాయతన సర్వగించునటులుండ రాముడు తలనైకెత్తి అకనమురేపి
జూచెను. అంత అకరీర వాణి బల్కులు విసనయ్యె - 296

శం:- భూసుతకొఱకును నీరా
భూసురు అంపితిని గాన పొందెను. నిన్నా
భూమర హత్యాపాపము
గానిందుచు వెంట బడియె గావున విన్నదే

297

శం:- అపావము దొలగంగా
నీ పాపవి భూమియందు నిశ్చరలింగం
జేవుగ వెలకొల్పిన నీ
కావరమేళ్ళరుదెయ్యు నన్నిటభంబుల్ "

298

శం:- వాగరేతబహువ నిర్మల
వాగరీవారుడైన నభివృద్ధి పూజల్
వేగమి వేసి అయోధ్యకు

నేగుము దోషము లెరిగి యేర్పడు నంభముల్ ॥ 299

పితృమయః:- అది విని రాముడా పొగరతుమున విహవమాపించి దిగెను.
యట్లును జూచి అచ్చట వరమేళ్ళరునెల్లు ప్రతిష్ఠించ వలయునో
యని జాణపడుతునితో 300

కుం:- ఈ పీఠమున నిళ్ళరు
నే తిరున విలువనలెనె యెరిగించుతునన్
రాజాత్మజుడు దేవలె
శివాచలమునకు నేగి శవరింగమునన్ ॥ 301

కుం:- అది బలుక జాణపడుతుడు
గనుగొని రాముండు హనుమ! కడుచేగెనునె
జని తేవలయును లింగం
బన నపుడేయేగి హనుమ యతిభేగమునన్ ॥ 302

పితృమయః:- శ్రీరాముడా పొగరమున ప్పానమాచరించి కుదియై నీతాలక్షణ
సహితుడై ముగ్ధివ విధిషజూచి వీరులు బరివేష్ఠించ హనుమంతుని
రాజకొలకెదురు జూచుచుండె. సంత 303

తే.గ. :- భానుకన్నాది జేరంగ వరుగులెత్తె
అంజనేయుండు రాజాయె నంచుదేగ
నైకతంబున జేసెను జక్కనైన
లింగమొక్కటి శ్రీరామ లింగమనగ ॥ 304

తే.గి.:- నేతుదరివిల్చి శివునకు జేసెపూజ
లర్చనలు జేసి ప్పాదించె నభిషేకచతు
అమము దొలగంగ ప్రార్థించి రంజిత
నచ్చె లింగముతోగూడ రాయునుతుడు ॥ 305

తే.గి.:- నేనుదెచ్చిన లింగమే విలువనలయు
మమము సంతము బట్టిగా అదిజ నుతుడు
రాముడా లింగమునకు నిల్పినదియె నిల్లు
దీప్త దెచ్చిన శివునకే నిక్కపూజ 306

తే.గి.:- బరుగొగలదియైన జగతియొప్పుడు

నమచు రాముడు దీనినె నాజనేయు
 హనుమదెచ్చిన యానింగమందుఁజూడె
 నర్యనాథిషేక జలంబులన్నిగూత ॥

307

పచనము:- అని ఇది! రాముడు నీతాలక్ష్మణ నహతుడై ఎభిషేక,
 సుగ్రీవ, హనుమదంగదాదులతో మరల పుష్పకమధిరోహించి,
 నయోధ్యాధిముఖుడై వయసించుచు భరద్వాజ మహాముని
 ఆశ్రమమున దిగి, ఆ మహాత్ముని సేవించి యాతని
 అతిధ్యాశీర్వాదములనంది, అయోధ్యవైపు వయసము సాగించెను.
 హనుమంతుడు ముందుగా కేగిసంది గ్రామముననున్న భరతుని
 రామాగమనము వెరిగించెనంత నంతోషంబు భరతుడు
 శ్మశ్రువునితోడను, మంత్రపామంత వరివార జమియలతో రాముని
 రాకకై వేయికన్నులతో వెదురు జాచుచుండగా పుష్పకము నంది
 గ్రామము వద్దవచ్చెను. శ్రీరాముడు నీతాలక్ష్మణులతో పుష్పకము
 దిగెను. ఎభిషేక, సుగ్రీవ, జాంబవంత, అంగద, హనుమదాదుల
 వెనుకనే దిగి రాముని వెనుకగా నిలచిరి. అపందభాష్ట్రంబులు
 కన్నులంజాలువార

308

కు:- ఎదురుగ నచ్చెడి యగ్రజా
 వదములపై బడియొసపుట భరతుడు నతుడై
 యొడనత్తుకొనియొ రాముడు
 మదిసలరుచు ప్రేమతోడ ముప్పించి పడిన ॥

309

తే.గీ:- దిద్దితమ్ముడు శ్మశ్రువు దింతరించి
 కాగించెను రాముడు కరుణతోడ
 నతని నిలిచిన ముత్తుల నాదరించి
 గురువులకు మ్రొక్కి వారల ముఖ మదిగె ॥

310

తే.గీ:- వాసుదేవ పేరు పేరున నజుకరించె
 ప్రేమమీరగ వారల ప్రయోగంబు మొద
 లెనుల నాకుండ భాష్ట్రంబు ప్రకమ్మకొనగ
 సేవకొనె మరలను దింతరించ ॥

311

నీ.వ:- అయ్యోర్య యంతయు వానందమొందెను

పొరుల హృదయాలు పల్లవితే

కొనల్య తనయులు కమనీయ గృతులు

తల్లికి మొక్కిరి తనివదీర

కొనల్యయు సుమిత్ర కప్పిరు లోలుకుంగ

గారాలు విధల గొగరించె

తల్లిదేవి మరవించి తల్లల సూర్య

సేదదీర్చెను రామచంద్రుడంత ||

312

తీ.గి:- ఇట్టి జగదీశ్వరుని నల్లనడచ

కంటి యవతీర్తి తొందితి సంచుకైక

దిన్నబోయెను మిక్కిలి నిగ్గుజెంది

తైక తరివేరి రాముడు కలత దీర్చి ||

313

తం:- దనుజారి రామచంద్రుని

గనుగొని తైకమ్మ చాల కలవర వడియెన్

మనమున కుకాకులపై

వనజాక్షుని జాడలేక పంచెను శిరమున్ ||

314

వేదవేము:- శ్రీరాముడు తైక పాదములంటి జననీ! వాయుడు గలనీ ప్రేమ
అపారమైనది. నీ అల్లవలన జగద్యిశ్వాతమైన వేమలకు పాధించి
మహాత్ముల అశిశ్వాదములను తొంది వర్చితి. నీ మనమునగల
కుకను వికలాత్తి. యెప్పటియల్లుగ నమ్మ మన్నించుమన తైక
రాముని గొగరించుకొని, రామా! నాకు భరతుని మనసు పడే
ప్రియమైనవాడవు. మనోరాజ్యయకర్మల నీ శ్రమమనేగోరు నేను.
ప్రారథి నీకుమన నిన్నవపులకునీ. నీ తల్లి గారి మరణమునకు
కారణమైతిని. ముగ్ధజాతిరాముని యంత్రులకునీతివను
లోకపరాక్రమును తొలగితిని రోకించెను. రాముడు తైక సూర్య
అమె మన వేదవ దీర్చి కలత తాగెను.

315

శ్రీరామచంద్రునిపేరము

నీ.:- అయ్యోర్య మంతయు మంత్రాణ మొంది

రంగులు దిద్దిరి రమణులంత
 గవ్వరి గలిపించి గల్గవు జల్లించి
 ముంగిళ్ల ముత్యాలు ముగ్గులు విది
 వచ్చని తోరజాల్ బవడంపు దీవాలు
 రత్నాల కాంతులు రంగులమేర
 నెచ్చట జారిన వెన్నియో నందతుల్
 వెయ్యారు వేడుకల్ వెల్లివరిసె ॥

316

తే.గి:- మంచి ముహూర్తమనుచు యోచించి ముమలు
 పశు తీర్థంబులను దెచ్చి నంభమముగ
 వేదములాలు పశియించి వేదవిధిని
 రాజ తిలకమ్ము దిద్దిరి, రామునుదుట ॥

317

తు:- బంగారు గద్దె మీదను
 కృంగారము జుద రఘుకులేకుండుండెన్
 బంగారు రత్నమకుటము
 రంగులు జుదంగ నిడిరి రాముని తలపై ॥

318

తు:- గురువులు పశిష్టులవ్వదు
 పుష్పపాత్రమ్మువైసె రాము ఘోషమిటునిగా
 పరములోపగి దీచుచిరి
 పరమాత్ముడె రాముడంచు ఫక్కి వరిర్యన్ ॥

319

తు:- విసుడించిరి సభలోగల
 జనులెల్లరు సంతసమున జానకిరామున్,
 కనుగొన్నవారి జన్మలు
 కనులును సార్థకములుదుగవులునుతింపన్ ॥

320

తు:- మ్రోగిను భేరిరవములు
 మ్రోగిను భంజనగర మున్నులుముల్లన్
 మ్రోగిను మందములుభుజే
 మ్రోగిను మేలేలు రామమూర్తిని తోగడన్ ॥

321

తు:- తురిపించిరి విరులెల్ల

మొదటిరూలు దివ్యమునుచే చోద్యంబందన్

మరదైరి వైరి జగతుచు

గరతాళధ్యమలు వింటే గగనము వెలిగెన్ ||

322

తం:- శ్రీరామచంద్రునకు వై

మో రామప్రభువునకును మంగళముదిగ్గ

శ్రీరఘునందోద్యవక

శ్రీరామ దీకు జయము సీతారామ ! ||

323

నవనము:- అది ప్రజలొనందోత్సాహములతో శ్రీరాముని శీర్షివారి. కపక
పీకమున పట్టాధిపతులగు ఆ సీతారాములు సాక్షాత్ నైకుంఠవాసులైన
లక్ష్మీనారాయణుల వలె నిరాశిల్పముండ మునులానందమున చేతులు
జోడించి--

324

శ్లోక:- కొనల్య పుత్రం కమనీయగ్రతం.

కొమరతుల్యం కరుణారవాళం ||

రామసీతారం రఘునందో తేజం,

శ్రీరామచంద్రం శిరసానమోమ ||

325

దేవారిదేవం దివిజాళి సేవ్యం

దివ్య ప్రభావం దురితామృతానం

సీతా కళ్యణం శ్రీకపారిజాతం

శ్రీరామచంద్రం శిరసానమోమ ||

326

దీరాధి వీరు విభుదాది స్మృత్యం

వేదాంతవేద్యం విహాగధిరూఢం

శ్రీ విష్ణుదేవం సకలార్థ నిత్యం

శ్రీరామచంద్రం శిరసానమోమ ||

327

నవనము:- అది యాద్యభావమున చేసి, గురు, మోసి, జనములును,
కవి, ముఖజన, వందనమును, మృతజనులును కొనియాడ,
రఘునందోద్యవకమునకు తరతరరాములు సీతారాములై
పట్టాధిరాములై, అగ్రత అనంతపురాని
328

తం:- పట్టాధిపతులై ప్రళయగ్నే రాములను

మునుకొల్ల దీపంబి మునుకొల్ల
 ప్పతవామరములు చేరిల్లి నిలువగ
 భరత శ్మశ్రుములు భక్తితోత
 నిమ్మి ధనువుతో నరవదే నిలువగా
 నాననెయుదుభక్తి నకుగులొత్త
 వామదేవులు గురునైన పశిష్టులు
 ప్పొత్తి వాచకములు జడుపుమంద ॥

329

తే.గీ:- రామచంద్రుండు సయ్యోధ్య రాజానెగుచు
 నేలుచుండెను రాజ్యము నింపుమీర
 ప్రజలు నేనెల్ల రాముని ప్రస్తుతించ
 తల్లులందరు నెంతయో తనివలెంద ॥

330

తుం:- నెల మూడు వర్షములతో
 ఎలనీల్లెను భూమియంత వేడుక గూర్చన్
 వరియుండెను సస్యములు
 కలకల లాడుచును ముందే కనువిందగుచున్ ॥

331

తుం:- ఎరుగరు జనులే కరువులు
 నెరుగరు రోగములు చొర్యమరుగరుకించి
 తైరుగరు నశాలమరణము
 లెరుగరు శ్రీరామచంద్రు డేలుచునుండన్ ॥

332

తుం:- ప్పొత్తి సమస్త జగమును
 ప్పొత్తి నకల లోకభూత వయమునకెప్పుడున్
 ప్పొత్తి యగు గాక పర్యము
 ప్పొత్తి ప్పొత్తి యనుచుదేవి సంతెము బల్కిన్ ॥

333

ఇది శ్రీవరమేశ్వర భక్తి తత్పరులును, సదాచారసంపన్నులును,
 వార్యల నిర్యాగి బ్రాహ్మణులును, అత్రేయ సగ్గేతులును, తాగుబో
 సంశయములునువగు జోగిరాజాగారి ధర్మవత్సయు, ఇతభక్తి
 ధురంధరయునగు గారితోపదే విరచితముగు "శ్రీ గారీరాజానామము"
 నందలి యుద్ధకాండము పర్యము సంపూర్ణము.

సర్వము శ్రీ వరమేశ్వరార్పణమస్తు
లోకా నమస్తా నుభివేభవంతు.
లోక నమస్తాం పూర్ణంభవతు.
లోక నమస్తాం కాంతిర్భవతు.
లోక నమస్తాం మంగళం భవతు.
ఓం కాంతి కాంతి కాంతి

యుద్ధకాండ సంస్కర్షణము

శ్రీ గౌరీ రామాయణమునందలి

ఉత్తరభాగము

శ్రీ ఉత్తర రామాయణము

- కుం:- శ్రీరామచంద్రులక్షి
వారాయణ వాసుదేవనలినదశాక్షా!
జాడకేవామా రామా
శ్రీరఘు పంచార్చనామ సీతారామా! 1
- ఉ:- శ్రీరఘు పంచభూషణుడు సీతనుగూడి యయోధ్యాయందునన్
కౌరజా సంఘసంతనిల బిమ్మకు లేకయె యేలుచుండెనా
సారసవత్రలోచనుడు సజ్జనులందరు బ్రస్తుతింపగన్
ధారుణి కాంతి బొంద తన ధర్మము దప్పకనెల్ల వేళలన్॥ 2
- కుం:- భరతుడు శ్మశ్తుఘ్నుడును
నరననె నిలువంగ భత్రచామరములతో
చరణముల మ్రోల హనుమయు
వరధనువుతో లక్ష్మణుండు వరుసగ నిలువన్॥ 3
- కుం:- కరుణాకరుడగు రాఘవి
పరిపాలనయుండు సాధిపంతులతోడన్
వరలెమ నవ్యములన్నియు
కరువులెరుంగమ భూమి కలకలలాడన్॥ 4
- కుం:- చనుదొతురు ముదముందుచు
మునివరులెల్లరును రామమూర్తిని జాడన్
గనుగొని జన్మతరింపగ
వినిపింతురు ధర్మములను వివరముతోడన్॥ 5

త.గి:- రామరాజ్యములో ప్రజల్ రమ్యముగను
వేద హోమములెప్పుడు ఎనబడుగ
వరన సంగీత వాద్యాలు చవులు వింప
నాకు పాటలయందున నలరుచుండు 6

కు:- రాజును పేదను భావము
నేజనులకు దెలియరాక నెప్పుడు ఎభురై
యా జానకి నాధుండే
రాజై వరలుంగవలయు రాజ్యము సేయన్!! 7

కు:- పన్నులు లేవని తమతమ
మన్నవలను దెలియ జేసి మహారాజునకై
యెన్నగ తమ ధనప్రాణము
లన్నియు నర్పింప సిద్ధ మగుదురు ప్రజలున్!! 8

వసంత ఋతువు వర్ణన

కు:- కాలము గడుచుచు మందగ
నాలోవల వచ్చెనంత నామని తోర్చ
పూలన్ని వెల్లివిరిసెను
కాలము కోరికలు రేపె కాముని రభసన్!! 9

కు:- మల్లెలు ఋసీయుడొరము
నుల్లసిలంజేయ మనుజులుత్సాహమునన్
వల్లవ పాముల జేరగ
తల్లడ మెందుదురు సంధ్యతరుణము కొలుకున్ 10

కు:- కోయిలలు కుంకమెత్తెను
పొయిగలిసి వీనులకును హర్షము గూర్చన్
నాయువు శీతలమై మధి
పొయిగవులకింప తమవు నెలరించిగడున్ 11

కుం:- దివ్యరాకుల తొంపంబుల
 వన నవలూడుచును బూలువాక్కుము పేయన్
 నవమకరందపుగంధము
 బవసంబున నాల్గుదేశల బరుగులు వెల్లన్ 12

కుం:- కుంతు వనంత జయంతులు
 మంతనములు జేసి జేసి మనుజుల హృదయ
 భ్రాంతరముల గలగింపగ
 నింత్తులు తమవతుల జేరి రివ్వము దీర్చన్!! 13

కుం:- యువకులు తమకముతోడన్
 జవరాగ్రన్ గలసి రతులు నల్పుచునుండన్
 వవనుని దేరుగ జేకొని
 యువకముజూచి మరమడంబులనేయన్ 14

కుం:- ఎక్కుడ జూచిన నందరి
 మిక్కుటమై వెల్లివిరియ మేదిని పతియున్
 జక్కగ వనమున నతితో
 నక్కంతునికేళిదేరి యానందించన్ 15

కుం:- తలచెను మదిలో రాముడు
 జలకేళిందేలవలయు, జలజాక్షులతో
 వలువవలె విహారములని
 తలచెను తమ్ములను దరికి బ్రేమ దలిర్చన్ 16

కుం:- వనమునకేగి వనంతుని
 మనమలరగ వూరి జేయ మనమందరమున్
 జనక తనయలందేర్చిని
 జనగవలయు సుత్యవంబు నల్పుట కొఱకున్ 17

పదమూడు:- గావున వనంతోక్తకమునకు తగుదోర్పాటులు
 జేయవలయునని భరతుడు భర్తృహరియమున దీక్షించి
 ననువిహారమునై యాయత్తముజేయ నింతిచ్చుచు జనములతో
 బయలుదేరి స్త్రీలమును ప్రయాణమయి గీతతో నుపసంహరించు

విహరింపదెడంగెను.

18

తే.గీ:- అవసంతుని జతయన నరుగుదెంచె
పాలమున్నీటి ముద్దుల పావడంత
వెలిగె నింగిని నేలను వెండిజేసి

మమజ హృదయాలయందున మరులు నింపె

19

ఉ:- తుంతుని మేనమామ నిశికాతుడు వెల్లగ దూర్పుదిక్కునన్
చింతగుళాంతి పుంజములు వేడుక జేసెను మానసంబులే
వంతులులేక హర్షరసవారిధి దేలగ సంతసంబునన్
ఊతలువీడి జేరుదురు చిత్తజాకేళికనెల్ల వారలున్

20

క:- నీకారములు చింతవీడి మదిరంజిల్లంగ క్రిడించి తా
మాతంకమ్ములు లేకయే మనసిజాన్సారాధనల్ జేయుచున్
ద్రీతింజెంద సమస్తలోకములు సంప్రీతిల్లి రుంజిల్ల ప్ర
భాతిం బొందిరి కామకేళి ఎదురై కాకూర్పులా తోటలో॥

21

తం:- రేపులు మాపులు నెరుగక
నా పూదేటలను దిరిగి రానందవర
త్యాపూరంబుగ దంపతు
లా పూచిల్చునికి జిక్కిరుందురుగూడన్॥

22

తం:- మరచిరి తమతమ ఎదులన్
మరచిరి నగరమున కేగ మరచిరి యింద్రన్
మరచి మరుచేత జిక్కిరి
మరచితి మని రాఘవుండు మదిలో వెరిగెన్

23

తం:- మరచితిమి రాజ్యపాలన
మరచితి మిటుమరుల జిక్కిమన తల్లులవే
మరచితిమి తమ్ములారా
మరల వలయు వేగపురికి మనలకనింకన్॥

24

తం:- అవి బలికి రామచంద్రుం
దేవతాళ సంకరగు జేరి యెకచేగమునన్
జనించుని తొందర జేయున్

ఎనయంబున బయనమైరి వేగమె పురికిన్. 25

వచనము:- శ్రీరామచంద్రుడు నీతా నహితుడై రథమెక్కి నగరము
బ్రవేశించెను. అ వెనుక రాజవరివారమును దేడ్కిని భరతుడు
పురము వ్రవేశించెను. నగరమందలి యువకులు డమ తమ
నతులందేడ్కిని యిండ్లకు జేరిరి. కొన్ని దినంబుల వరకునా
మధురస్పృతులలో నానందంబున నుండిరి. 26

కు:- నగరంబు జేరి రాముడు
తగు విధముల వ్రజల సుఖము తనసుఖమనుచున్
జగములు గొనియాడంగా
దగునని దేవతలు మెచ్చుధారుణి నేలన్॥ 27

త.గీ:- అలసి వచ్చిన కోదండ్ల సాదరింప
అత్తలరుదెంచజూచి యా యతివ సీత
మ్రొక్కి ఎనయమ్ము దీపింప, ముదము జెంది
గారవంబున కొనల్య గొగలించె 28

కు:- పదముల వారిన సీతను
ముదమారగ లేవనెత్తి ముద్దుగ నవుదా
వదనము ఏక్కింపగనే
మదిలో సందియముదేరి మగువతా బల్కెన్ 29

త.గీ:- చిక్కిరాఱితివేలనే చిట్టి తల్లి
నదుము నన్నము పొడవాయె మెదనుజూడ
కుంకణమ్ములు పదులుగా కదులుచుండె
నడలె నగలన్ని నీ మేను నడలియుండె॥ 30

త.గీ:- అమెచు కొనల్య కోడలి పదుగుమంద
నిగ్గులొలుకుంగ సీతమ్మ శరమ మంచె
ముద్దుకోడలి భావమ్ము ముదము గొలువ
సంతసంబున కొనల్య చాలమురిపె॥ 31

త.గీ:- రఘుకులంబును జూచించ రామచంద్రు

దేవి నీతమ్మ గర్భమ్మ తేజరిల్ల
అంతిపురమందు వ్రీలేల్ల హర్షమొంద
రాజా హృదయాన సంతోషరాగి నిండె

32

సీతాదేవికి సీమంతము జేయుట

కుం:- గురువులు దెల్పిరి నీతకు
సరిగా నీమానమందు జరుపగవలయున్
త్యరలో సీమంతమును
వరమానుల దిల్యబంపవలయు పడుచున్||

33

కుం:- నందరీ వడుచుమ వరిజమ
లందరు సీమంతమునకు నన్నియు గూడన్
నందముగా నమకూర్చిర
మందానందము జోడ నా వేడుకలన్||

34

అ.వె:- మునులు ఋషులు వచ్చి ముందుగా నగ్నివి
హోమగుండమందు మంది భక్తి
మంగళ మెగుగాక మహారాజా కుచుమ
వ్యక్తి వాచకములు చదివెచదివె||

35

కుం:- మంగళ జలకము లార్చిరి
మంగళమెగు పంచరామ మహావతారలో
అంగీత అందరు జనకజ
శ్రుంగారము జేసిదెచ్చి నిర్దమ జేయన్

36

కుం:- వీర్చిరి బందుగులెల్లరు
దెచ్చిరి కామకలు పెచ్చి శేషముగార్చున్
మెచ్చిరి నీకారముల
వీర్చిరి వీరము ప్రేమ నిర్మల నిర్మల||

37

అ.వె:- సీతారాముల జేర్చి హోమములు జేయించి, కుందనతల
పూజ

నర్సింవజేసి, అభిషేకార్చనలుజేయించి, నీమంత
కార్షకముంబులు జరిపింప, శ్రీరాముడును బ్రాహ్మణ
దేవతారాధనలు జేసి బ్రాహ్మణులకనేక గోభూహరణ్యాదులు
దానముజేసి వారలం సంతృప్తులజేసెను. పరివార జనములకనేక
వస్త్రాభరణములు ప్రసాదించెను. బంధు జనుల నాదరించి
ఉచితరీతిని సత్కరించెను. వారును నీకారముల నాశీర్వదించి
తమతమ నెలవులకరిగిరి. కొనల్యయు నీకాదేవికి నేయే
నమయములందేయే కోరికలుండునో మనసెరిగి అపురూపముగా
జాచుకొనుచుండెను. శ్రీరాముడును ప్రేయసతినొక క్షణమైనను
విడువక ప్రేమాదరుంబుల మన్నించుచుండెను. రఘువంశము
పండితచు నీకా గర్వకుక్తి ముక్తాఫలమునై నేయి కన్నులతో
నందరును యెదురు జాచుచుండిరి.

38

అ.వె:- ఒక్కనాడు నీత నక్కున జేర్చుచు
రాముడనియె నిల్లు రమణి నిపు
యేమి గోరుచుంటి పెరుగుగ జేయుమా
నీదు మనసు దీర్చు నిక్కముగను॥

39

కు:- అనవిని జానకి పతితో
ఎనయము దీసింపబలికె వివినమునందున్
ముని పత్నులతో నాడగ
మననయ్యెను నాకు నాధమన్నితురొకో॥

40

కు:- గుంజ తిరుంబున గల
యంగవలమ గూడి జలక మాడగ మరియున్
మంగళ కరమౌ వారల
పంగతిలోమన్న వెంత కాంతవిదలతున్॥

41

తే.గీ:- నాతి యా నమయమున వసుంధరలోన
నెట్లు దిరుగంగ జాలుదు పెడగ లేవె
అన్ని యేడ్లుండియును గూడ నడవులందు

మరల దిరుగుగ దలచితే మగువ యిప్పుడు|| 42

వచనము:- అనిరాముడు మనమున సంకోచమును బెడురును
గలవారై నీత కోర్కెను మన్నించ లేకను కాదనలేకను యొక్కింత
యోదించి సమయమరిసిని కోర్కె దీర్చగల వాడనని ఋజుగించెను.

43

కు:- చదరంగంబుల నాడుచు
పదిలముగా జూచుకొనుచు వడతిని యెప్పుడున్
హృదయం బలరు జేయును
మదిలోనా రాముడెప్పుడు మరిమరి ప్రేమన్|| 44

కు:- సొగటాలనాడు చుందురు
తగువని పందెములు వైచి దగవులుబడుచున్
జగదీశ నీరుడగుతన
మగనిని యోడించి నీత మరిమరి మురియున్|| 45

కు:- నతిచేత నేడి యొకనా
దతి పంతుము మీరనాడె నవని పతియున్
వెతఁజెందగ నాపందెము
లతివను గెలిపించి రాము నవమానించెన్ 46

అ.వె:- పంతుగింది ఎఱుడు పలికె కోపంబున
వాడనిక నీతో అతివ ఎనుమ
మంతరించి నావే మరియేమి జేసికో
మాయ జేసి నావు మగువ నమ్మ 47

వచనము:- అని రాముడాటను గలిపి లేచిపోయెను, నీతయు
రామునేడించీ యుడికించిన అనందంబున అటచారించెను.
యా రీతిని నీకారాములాడుచు బాడుచు మహారానందంబున
బ్రోద్యులుచు ముడిరి. 48

పితా పరిత్యాగము

వచనము:- దేవలోకమున దేవ పరులు వైకుంఠవాసుడగు ■
మహావిష్ణువును భూలోకమునుండి యెట్లు రప్పించవలయునా
యని అలోచించుచుండిరి

49

అ.వె:- అది విష్ణువచట నాలక్ష్మితో గూడి
అవనియందు సుఖములందు చుండె
అసురవిభుని జూచి అవనిజాతను బొంది
మరల వచ్చుటయును మరచి యుండె||

50

అ.వె:- విష్ణు ముర్తిలేక వేసారి చాతిమి
యెట్లుమనగ వలయు నేమి జేయ
మరలవచ్చు గారి మనకడకుంచును
యోచనంబు జేసి వేచియుండె||

51

కు:- ధారుణియందున దుఃఖము
పారముగా గలుగ వలయువారి|| నివృద్ధి
వేరుగ జేయుంగలిగిన
కారణమును జూపవలయుకాకుత్స్థునకున్

52

తే.గీ:- వాణియేతింది నిజ విన్నవాడయందు
రజకులున్నట్లే యిండ్లలో రంధి జేసి
ఒక్క వాదాలుడగు వాడు విక్కుచుండె
నితిని యెలను బొమ్మని పతితయమెచు

53

తే.గీ:- పెద్దలేతింది జెప్పిరి బుద్ధులెన్న
గలతలనునీడి జేయుంగ కాపురము
పరుల కొవనున్నట్లే యీ పడతనేల
వెళ్ళి రాముండవేగాను ఎనుడు పొడు

54

వచనము:- అని శ్రీరామునే విమర్శింప కడంగెను

55

తే.గీ:- నిత్యము దశరథరాముడు

నత్యము దవ్వకనుయేలు జనులను దయతో

నత్యంత మోదముందుచు

ప్రత్యక్షపరోక్షములను ప్రజలునుతింపన్

56

తే.గీ:- అట్టి రాముని పాలన ముందు గుప్త

చరులు నత్యంత దీక్షతో సంచరించి

చేరి జనులలో విషయముల్ సేకరించి

విన్నవించురు రాజుకు విశదముగను

57

వచనము:- ఒక్కనాడొక గుప్తచరుడరుదెంచి తాను విన్న విషయములు రాజునకు నివేదించి రాముడు సంతృప్తరంగుడై తన పాలనలో ప్రజలకేలోపములు కలుగ రాదు వారల సంతృప్తి యే తనకు కావలయుననియు బలికి నాపాలనయందేగాక నా నడవడి యుండు ను గూడ ప్రజలు సంతృప్తులే గదా! అని అడిగిన, నావేగుచరుడు నిరుత్తరుడై యూరకుండె. అతని సంకోచమును గమనించి రాముడనుమానించి ఏమి? భద్రా! ఏమయిన విశేషముగలదా! నా యెడల జనులు యిప్పులై యుండిరా! సంకోచింపక చెప్పుమన భద్రుడు - ప్రభూ! పండిత పామర రంజకమగు తమి కాసనము నుండులోపములుండునా, అయిననూ ముష్కరుల మనస్సు రంజింపజేయుట దుష్కరము కదా అన రాముడు - 58

తే.గీ:- ప్రజల భావములైరుగుటే ప్రభుని విధియు

భ్యాతిగానిమ్ము లేకవి భ్యాతిగాని

సంశయం జేల రెల్పుమా సంగతమొ

నీడు కర్తవ్యమును నీవు నెఱవ వలదె

59

వచనము:- అని బిల్కు రాజువేకు భద్రుడు - వట్టణమందలి ప్రజలు తమమ కొవి యాడుచుండ నొక ముష్కరుడేమేమో వాగి మిమ్ములను విమర్శించెను. మూర్ఖులును తాగుబోతులును వాగినవి లెక్కలోనికి రావుగదా! అన రాముడు - అధికులైనను

అల్లులైనను మమ్ముల గురించేమను కొనుచుండిరో మాకు
 తెలియవలయునుగదా! అందులకేమిమ్ము నియోగించినది. ఎట్టి
 విషయమైనను దెలియజేయుమని రాజాజ్ఞ. దానిని ధిక్కరింపక
 దెల్పుమనె, భద్రుడు గడగడ ప. బకుచు ప్రభూ! ఒకరణకుడు
 మున్నగురై భార్యను సంశయ. రాతి యెండే గడిపినవచ్చితివి
 విన్నేలను, ప్రజల మలినముల న ఒగట్టి పవిత్రముజేయు
 పవిత్ర రణకకులమున జన్మించినవాడను. బారుషహీనుడను
 గామ రామ్ము అని - పరుల పంచనున్న భార్యనేలుటకు నేను
 వెట్టి రాముడను గానని మిమ్ము విమర్శించెను. అట్టి మూర్ఖుని
 మాటలు తమకెరిగించలేకను రాజాజ్ఞను ధిక్కరించలేకను
 సంశయించితిని, మన్నిపుడు ఈ మాటలు తమరులెక్క
 చేయవలదని ప్రార్థించుచున్నానని బల్కి నమస్కరించి యేగెను.
 కర్ణ కూలంబులగు నా మాటలు విని రాముడు కూలబడియెను.
 కొంతవడి యుఖించి అయ్యో! నీకా! అయోనిజనగు నీకపవాదమా!
 నీ పవిత్రత నెరింగియులోకపవాదమునకు భయపడియే
 నిన్నావాడగ్ని బ్రవేశింప జేసితి అయినను ప్రజలను మోసించు
 చుండనేవు. హా! హతవిధి! ప్రజలు సంశయంబున జూచుచుండ
 నేనెట్లు రాజ్యమేలగలను, రఘువంశమును పండించి కులదీపకుని
 ప్రసాదించ బోవు పవిత్ర మూర్తివి, నిన్ను నిరసేనెట్లు బ్రతుకగలను!
 నితోనుఖించుచు ప్రజలనేలగలనా! నితోగూడిన నా జీవితము
 ముఖ్యమా, ప్రజలు ముఖ్యమా, వద్దువద్దు, ఈ ప్రజలు ఈ
 రాజ్యము మనకు వద్దు ఈ రాజ్యము భరతునకిచ్చి మన
 మదపులకు బోయి సుఖముగా నుండము, అని యుభాకాంతురై
 కిరీటమును దీసి నేలకూలబడియెను. ఇంతలో అదృతముగా
 వీతముపై మంచబడిన కిరీటము ధర్మమూర్తిగా ఎదుట నిలచి-
 ౬ రామచంద్రా! రఘువంశ యశోభూషణా!
 దశరథమందనా! నేనీ రఘుకులపీరులు ధరించిన ధర్మరూపమును,

నీవు నన్ను ధరించిన నాడే నా వశవర్తి వైతివి. యిక నీవు
 నీవుగావు. ధర్మానువర్తివి. ధర్మ స్వరూపుడవు. నీ స్వార్థమునకై
 నన్ను పరిత్యజింతువా! ధర్మరక్షణకై దిలీపుడు తన ప్రాణమైనను
 త్యాగమొనర్చదలచెను. ధర్మరక్షణకైరఘువు తన సర్వస్వమును
 దానము జేసెను. సత్య ధర్మరక్షణకై నీ తండ్రి దశరథుడు ప్రీయ
 పుత్రుని ఎడచెను. ప్రాణమును ఎడచెను గాని ధర్మమును
 ఎడువలేదే! అట్టి ధర్మమూర్తుల వంశమున బుట్టి. అంతవరకును
 ధర్మరక్షా పరతయే జీవన పరమావధిగా దలంచిన
 ధర్మదీక్షాధురుంధరా! నీ స్వార్థమునకై, నీ ప్రీయవత్ని సీతకై
 ధర్మపరిత్యాగమొనర్చువా! ఇదియేనా నీ కర్తవ్యము! ఇదియేనా
 ప్రజారక్షణ! ఇదియేనా రాజపాద! ఇదియేనా పశుపతివ్యారక్షణ?
 నీ సుఖమునకై ఈ రఘువంశకీర్తిని మంటగలిపెదవా! నీ
 పెద్దలందరును సుఖాపేక్షలేకయే కష్టములనుభవించిరా? లేమ్ము.
 కర్తవ్య ఎమూడుడవుగాకుము. ధర్మరక్షణకే జన్మించిన నీవు
 ధర్మమునకై నీ సర్వస్వమును త్యాగము చేయవలెనన, యిక
 సీతయన నెంత! అని ప్రబోధించి తిరిగి కిరీటుముగా మారిపోయెను.
 రాముడు నిశ్చేష్టుడై కొంత తడవనట్లేయుండి, దుఃఖభరితమైన
 మనస్సును దిట్టబఱచుకొని ధర్మ బద్ధుడై, కృతనిశ్చయుడై, లేచి
 లక్ష్మణుని తోడితెమ్మని సేవకుని బుత్తించెను. ఝాము రాతి
 గడచెను లక్ష్మణుడు శయన మందిరమునకేగి, సంతలో రామాజ్ఞ
 వినిపి వార్తైవెంటనే అన్నగారి మందిరమున కేగెను. గంభీరవదనుడై
 యున్న శ్రీరాముని జూచి నమస్కరించెను.

60

కు:-

అన్న పడుముల తెరగిన

జన్మియనుజా జూచి బల్కె సీతాకాంతుం

దన్నా లక్ష్మణ ఎనుమా!

యొన్నగరానట్టి వింద యెంతయొ గలిగెనా!

61

కు:-

లోకవవాదముదచెను

కాకూత్స్థుల కేమయింక గౌరవముందున్

లోకులనిందను బొందిన

లోకులెటుల బ్రతుకగలరు లోకమునందున్

62

కుం:- అన్ ఎని లక్షలుదెంతయు

ఎనయముదీసింప తత్తి వెలయగ లెక్కన్

మన కపవాదము గలుగునె

మనులీ యిక్ష్వాకులంచు గానరె ప్రజలున్||

63

వచనము:- ధర్మరక్షాధురుధరులీ రామచంద్రప్రభువుల కపవాదమా!

అని రోషకవాయతలోచనుడై లక్షలుదు బలుక రాముడు గుభీర

వదన్తుడై, తమ్ముడా! ధర్మరక్షణకై మన మెట్టి త్యాగమైనను

జేయవలయును గదా! ప్రభువు యెడల ప్రజలెల్లవేళరా తత్తి

విక్యాసములతో మెలగ వలయును. ప్రభువు అదర్శుడాయుడై,

స్వత్యవర్తనుడై యుండవలెను. అట్టిప్రభువునే ప్రజలాదరింతురు.

లోభమోహంబుల జిక్కి, స్వార్థపరుడగు రాజాను ప్రజలు

శుంకింతురు. శుకాన్యుడగు వాడు కానకుడు గానుండదగదు.

ప్రజారంజకమైన రాజధర్మమే నాకుగావలయును. అందుకొరకు

నేనేమయినను త్యజింతును. ఆ ధర్మము కొరకు నేడు నీతను

త్యజింతును. లంకాధి సాధుని చెరలోనుండిన నీతను రాముడు

మోహంబున స్వార్థపరుడై యేలు కొనుచున్నాడని నా ప్రజల

చేతనే నాకపవాదము సిద్ధించెను. అగ్నియందు పునీతయైన నీత

శిలమును శుంకించు ప్రజలనెట్లు నమ్మించగలము. కావున నీతా

వరిత్యాగమే తక్షణ కర్తవ్యము. అని బలుక లక్షలుదు గుండె

రుల్లుమన లోకముతో అన్నా! అదియేటి ధర్మము. అయోవిజయు,

పతిసేవా పరురాటును, పరమ పవిత్రయునగు జానకీదేవిని

త్యజింతువా! అమెను విడిచి నీవు బ్రతుకగలవా? ఈ మాటలు

వినిన జానకీ దేవి ప్రాణములు విలుచునా! యివరో బాలకుని

వలుకులకు విలువవిచ్చి నైదేహిని త్యజింతువా!

రఘుకులదీపకులగు రామచంద్రుని యిల్లాలు, సంకోధీపకుని ప్రసాదించు పూర్ణ రఘవతియైన సీతాదేవిని శుశీల మిత్ర మనస్సాపమును గలిగించిన యాతుచ్చుని నాలుకనుదీర్చి వేసెదమని యొరసుందీ భర్తము దీయ - రాముడు తమ్ముడా! ఒక్కని అంపిన వచ్చిన కళుకము బోవునా! రేపు సూర్యోదయమునకు మున్నుగనే సీతను రథముపై గొనిపోయి గంగా తీరమున ఎడిచి రమ్ము. ఈ ఎషయమెవరికిని దెలియరాదు. వేనిక సీతను జూడజాలను. నివిందేయుండుము. తెల్ల వారుఝామున సీతనరణ్యములదించి రమ్ము ఇది రాజుగా నా అజ్ఞ. కాదనిన నా మీద అన, అదియునుగాక సీత గంగాతీరంబున మున్యాశ్రమములందు ముని కన్నెలతో నాడగోరెను. కాన ఆ నెపంబున గొని పొమ్మని జెప్పి తన కయ్యయందు గూలబడియె. లక్ష్మణుడును చేయునదిలేక దూఱముతో నారేయి వేగించెను.

64

శం:- తొలి ఝాముగడిచి సంతనె
మరిఝామరుదెంచెగాని ముందరమునకున్
గలియగరాలేదనుచును
విలుమారా సీతజూచె వతిరాకకునై||

65

అ.వె:- చూచి చూచి సీత వేచియుండగనంత
కలత నిద్రురందు కలను గవియె
తమ్మ వెళ్ళ గుహామ తరిమితోయుచునుండె
భూతయొక్కటి తన భుజము బట్టి||

66

వీరసము:- అట్లే భయంకర వ్యవస్థమును గవి భయభ్రాంతయై సీత
మనసునందు కీడు దేవ రామచంద్రుడు గూడ ముందరమునకు
రాలేదని విచారకు దూరపై కలతమొందిన మనస్సుతో నారేయి
వేగించెను. అంత లక్ష్మణుడు తెల్లవారు ఝామున అక్కకాలకిగి
అక్కములను రథమున బాచి భారమనమ్మిదై సీతామాత

మందిరమున కిగి యుముత -

67

తే.గీ.:- ఎంత ఘోరము గలిగిదీరింతలోన
పతిని యెడబాది జానకి బ్రతుకునెల్లు
రాముడెటులముడు రమణి బాసి
ఎరి ఎలాసమదొంతటి తయయ్యె||

68

తే.గీ.:- నాడు దుర్భాగ్యమేగదా నన్ను బంపె
ఎరమ నార్చిని యడవుల పాలుజేర్చు
యేమి జెప్పుదు నీతకు నెల్లు యిప్పేడు
దీసికొని బాంబు యడవిలో దింపినట్లు||

69

తే.గీ.:- రామచంద్రుని దేవి యా రమణి నీత
కొమరుగది వెలిగించు మాకులమటుచు
తల్లులందరు యొంతయో తనియుచుండ
యొంత జేసెను దైవము నేమనెందు||

70

కుం:- ఏమని విలువగదగునే
నేమని జెప్పుదును వనముకేవిధి నీత
భామామణి గొర్రెపుడు
నేమని యా రామునాళ్లనెరిగింతునెకో||

71

వచనము:- అని యుండుచు నీతను జేరి నమస్కరించిన సొమ్మతిని
జూచి నీత దీచించి యంతసెందలకదనే యేమి పనిగలిగి మీ
అన్నగారు రాతి మందిరమునకు రాలేదని యడుగ, లక్ష్మణుడు
తల్లి రాచకార్యముననుండి రాలేదు. గుంగా తీరమున మునికన్నెలతో
వాడగరేమగాన నీతను గుంగా తీరమునకు గవి రామ్మని అన్నగారి
అల్లు. తేరు సిద్ధముగామన్నది దయసేయుడని కుంపిత స్వరమున
బలికెను. నీతయు సంతపించున ముని వత్సులకు కొన్ని
వృద్ధాభరణములు కామకలుగావిచ్చుటకై రథమునైనుంచి మీ
అన్నగారి సెలవంది వత్తుననీ లక్ష్మణుడు తల్లి రాతంతయు
నిద్రలేక అలసి పరుండెగాన యిప్పుడు నిద్రాభంగము

జేయవలదని ప్రార్థించి, తన మంచనకు జానే దుఃఖించుచు
 రథమెక్కిను. సీతయు తన వల్లభుడింత తొందరగా తన కోర్కె
 దీర్చుచున్నందున నంతనంబున రథమెక్కిను.
 రథమధిరోహించుచుండ దక్షిణ స్నేతమును భుజమును నదరి
 అవళకునము సూచించెను. లక్ష్మణుడతివేగముగా రథము
 దేలుచుండెను నగరవిధి కాటకుండగనే మార్గాలమెదురయ్యెను.
 అది చూచి సీత భయముతో లక్ష్మణా! అవళకునములు
 గననయ్యెను. మీ అన్నగార్కి చెప్పకయే వచ్చితిని నాకు రాతి
 దుస్వప్నము వచ్చినది సుమా! నా మనస్సాందోళనగా నున్నది.
 వన ఎనవిహారమునకు మనసం గీకరించకున్నది. రథమును
 వెనుక ద్రిప్పుము. మరియొక దినమున వెళ్లవచ్చును అని
 జెప్పుచున్నను లక్ష్మణుడు మానముగా రథవేగమును
 హెచ్చించెను.

72

త.గీ.- ఏమియునుమాటలాడక యేగు చున్న
 చిన్న మరదిని జూచి యా సీత బలికె
 దిగులు జూపించె నీమోము తిరు జూర
 చిన్నబోయితి వేలవే యన్న నీవు॥

73

త.గీ.- నాడు కోరితిగాని యా నాడు వేను
 రామచంద్రుని ఏతదియో రామమందు
 దిరుగ జూచును వేగమే ద్రిప్పు రథము
 వేడు నామది కలవే కిడు రేచె

74

త.గీ.- దుష్ట కకునమ్ము తెన్నియో దేవుచుండె
 కృష్ణములు గల్లువని మెది కలత జెందె
 గంగ తీరులువకు బోవగాదు యిప్పుడు
 మరలిపోవుమి పగరికి ముంచిదయ్య॥

75

వచనము:- అని సీత భయాందోళిత మనస్కయై లక్ష్మణునావ, అతడు
 దుఃఖమ్మున బోగులుచు

76

తే.గీ.- మరలిపోవంగ తరమొనె మనకు నింక
వచ్చి నారమదియొగను వనము తల్లి
వరమ పాపని యాగంగ వడతియింక
నిండు దిరుగంగ గోరితిందు పడనా!

77

వచనము:- అని రథమునాసిన సీతయు రథము దిగి లక్ష్మణుని దెస
జూచిన పతకు కన్నీరు మున్నీరుగా అమె పాదముల బడి
వెక్కివెక్కి యేడ్పుచుండ సీత భయముతో కుంపించుచు లక్ష్మణుని
లేవనెత్తి ఏమిది? లక్ష్మణా, యేమయ్యో! నాకుడు శ్రీరామచంద్రుడు
శ్రీమమేగరా! అయోధ్యయందు మన వారందరును సేమమేగరా!
ఎత్తి సేవా పరాయణులును, మకుమారులునునగు నాచెలియండ్లు
కుళులమేనా! రఘువంశదీపకులగు మీ జాతరులు శ్రీమమేగరా!
ది యభిమునకు కారణమేమి! చెప్పుము తండ్రీయని అడుగ
లక్ష్మణుడు కొంత తడవు మౌనము గా విలసింది - తల్లి విశేషుని
జెప్పగలవాడ

78

ఉ:- పాపపు రక్తముందు చెరబట్టిన సీతను యేలె రాముడం
చేపగు నిందమోపినిమ నేలుట దేషమటంచు దుర్జయం
బొవలుగాకి కూతలకు సంబుజన్నేతుడు దింతజొందిని
స్నివగదిన వనాంతరమహిష్మతి వీడగ బంపెతల్లిరో!!

79

కు:- ఆ మాటలు ఎని జానకి
యేమేమి మరల జెప్పు మేమంటిని శ్రీ
రాముడు వనువిడనారెనె
నా మూలంబునను ఎందనాధునకగునే!!

80

కు:- వాడగ్గిని ద్రెక్కింపను
వేడి ఎధిననున్న ఎరువనితియె దనకి
వాడెదవన యవవాడము
నీరుబుకై నన్ను పడవి ఎరువేగ బంపవే

81

కు:- పీత పరమపాపనియని

యాతావసీవరులు దేవతాదులు బల్కన్

నాతోసేమియు తెప్పక

యీ తీరున ఎరువదగునె యిక్ష్వాకునకున్॥

82

వచనము:- అని సీత గోలుగోలుననేర్చుచు - లక్ష్మణా! నేనెట్లు
నిర్మాగ్యురాలను నా తీవితమంతయు గానలకీ అంకితమయ్యెనే,
నాప్రారబ్ధవశమున గుంజ తీరమున మునికాంతలతో నాదగ్గరితి.
దివరకు నాకోరికలదపుల పాలుజేయునని యెరుంగనైతి.
అనెవలమున నన్నదపులకు దీసికొని రాముని మీ అన్నగారు
పెరివిద్దిరా! యొంతటి అవ్యాయము లక్ష్మణా! శ్రీరామునెడబాసి
నేనెట్లు బ్రతుకగలను! పతికి దూరమగు పతికి బ్రతుకేల!
అయ్యో! నన్ను నీ ఖర్గమున దెగబార్చి ఈ దూళిము నుండి
నాకు విముక్తి గలిగించుము. అట్లుగాదేని అదిగో వరమిచ్చావని
గుండదేని యుండనేయున్నది. నా దూళిమును బోకార్చి తన
గర్భమున దాచు కొనునని యేర్చు సీతతో లక్ష్మణుడు తల్లి! నీ
విట్లు బలుకే దగునా! నిన్ను బాసి శ్రీరాముడు నుభముగా నుండ
గలదా॥ 83

కు:- అ బార్తె విన్న దాదిగ

నేనిది సీతకును తెప్పి యే విధి నతివే

నేనిది ఎడకును నదపుల

హా! విధి మమ్మొంత జేసెయని రోదించెన్॥

84

వచనము:- తన బహిష్కరణమవగు నిన్ను ఎరుచుకు తెంత వ్యధ
తెందుజే దినెరుగదా! రఘువంశవీరుడగు రామచంద్రుని తేజము
నీ గర్భముననుండ నీవు ప్రాణ త్యాగమునకు బామకొనవచ్చునా!
తల్లి! బానికీదేదీ!! శ్రీరాముని యందు నీ ప్రేమ అనన్యమేవి,
మనోవాక్యాయ కర్మలా రాముని శ్రేయముగోడు నీదా రాముని
దూకంతురమును రక్షించి కాపాడుదువుగాక! దానికీ దప్పిన
శ్రీరామునిపై అన మనా! అని బలుక సీత - అయ్యో లక్ష్మణా!

నన్నెంతటి శక్తుకు గురి చేసితివోయి. మీ రఘునాథ ఏరులెంతటి
విర్రయులు, ఎంతటి న్యాయవరులు! మీ మాత రక్షణ కొరకొక
అబల జీవితమునే బలిబెట్టుచున్నారే! లక్ష్మణా! మీ అన్నగారికి
ప్రజారక్షణయే ముఖ్యముగదా! నేను మాత్రమయోధ్యాపుర
వాసులలో నెకతెనుగానా! ఇదియేటి రాజధర్మము, పురప్రజలలో
నేన్నీకైనను ఈ కష్టము గలిగిన మహారాజా తన ప్రాణమైనను
నిచ్చి వారి యార్తి దీర్చియుండును. నాదురదృష్టము వలన నేను
రాజనైతిని, రామరాజ్యములో నెకస్త్రికి గలుగు రక్షణ,
అదృష్టమునాకు లేవుగదా! వా! పరమేశ్వరా! యెంతజేసితివోయి!
మరణించుటకును జీవించుటకునుగూడ స్వతంత్రము లేకుండా
మీ అన్నగారు నన్ను శక్తిందిరిగదా! ఇప్పుడీ కష్టమెవరితో
జెప్పుకొందును! ఎట్లు బ్రతుకుదును! అయ్యో! అవి యేడుచు

- 85

ఉ:- శైవ వరంబుతో నవుడు కావలగిగితి పంతనంబుననన్
నా కిదియే వరంబునుచు నాధుని నంగతి ఏదలేక నే
నా కరినాత్ము రావణుని యాచెరలందున రామురాకృతి
యాశలి దప్పులన్ మురచి యచ్చట నుంటిని జీవాకాశతో॥86

కు:- నేరేమని జీవించును
వాడే నన్నగ్నియేల నాకముగాకన్
నేరీ ఎధి శక్తిచెసు
రాచే నానాధునిక రక్షింప ననున్॥

87

కు:- లేకావనాదమనుచును
కాకాత్ములు కరుణలేక కారణమైనన్
కాకెరిగింపకయే యిప్పు
కీ కావల చుట్టి విడువ విధి ధర్మమే?॥

88

పశుపతి:- లక్ష్మణా! లేకావనాదమొదలనవుడు, అర్థాగినగు నాతో
చర్చించుచునుగదా! రాముని ధర్మపాలనకడ్డు నిలచుట!

రాజధర్మమునందు రాజానకున్న భాద్యత రాజునగే
 లేదా! నేనే నా నాథుని సెలవుదీసికొని అధిపతులకు వచ్చెడిరానను
 నన్నా మాతమిద్యము చేసికొనలేకపోయెను. నా కోరిక యేనెపముగా
 పంచనతో నన్నదవుల కుప్పులు నన్నవమానము చేయుటయేయని
 మహారాజానకు మనవి చేయుము. రామచంద్రునికి నాకడనారి
 పందనములని తెప్పుము. అని గంగాతీరము వెంటడి యేద్యుచు
 జనుచుండ, లక్ష్మణుడును దూతముతో రథము మరలించుకొని
 పోయెను. 80

కుం:- ముని బాలురు సమిధలై
 వనములదిరుగుచును నటకు వచ్చిరి, పీతన్
 గనుగొని యచ్చురుపందుచు
 మునివరు వాల్మీకి తోడ ముందుగ దెల్పన్ 80

వచనము:- ఇమ్మల మాటలు విని వాల్మీకి పీత కడకు వచ్చి,
 శోకమూర్తియైయున్న యామెను జూచి యోగదృష్టితో
 విషయమంతయు గ్రహించి దరికి చేరి నిలచిన 81

కుం:- గురువులు వాల్మీకుల నా
 వరమాత్ముని దేవలేచి భక్తి రతిర్పన్
 శరముమొగిచి వినయంబున
 వరమానికి మ్రొక్కినిలచి వచనము పంచెన్|| 82

తీ.గీ.:- రామచంద్రుని వల్లంపురాజుడైన
 నీకు దప్పులు గల్గినే నెలక విమీను
 అగ్ని నంటునె మనినము లననిజాత
 అమ్మ! రావమ్మ! జానకి యడలవేల|| 83

వచనము:- అది వాల్మీకి మహాముని అమెనేవార్చి, నీకు జానక
 వముండమే చింత నీటి నాత్మకమమున ముందుము.
 నీకుకుభంబుగునని దీవించి ఆకమమునకు దడిదెచ్చి, అచ్చటి
 మునిజాతల నామెను జూచి తమె వచనదీపక మన ఆకమమున

ఈమెలే లోటును గలుగనియక సేవింపుడని వాదల కొప్పగించెను.
వారును సీతాదేవిని భక్తి కర్మలతో సేవించుచుండిరి. 94

వచనము:- లక్ష్మణుడయోధ్యకేగిన తోడనే సీతా పరిత్యాగ వృత్తాంతము
అంతిపురమంతయు వ్యాపించెను. రాజసోదకులును సీతా
చెలియండ్లును గోలుగోలున నేడ్చుచుండిరి. పరివారజనమంతయు
పరితపించి దొడంగెను. గుంధిరుడై మానముద్రతో మున్న రాముని
కడకొప్పురును వెళ్లలేకుండిరి. 95

కు:- సీత నెడబాసి రాముడు
యాతనతో బొగుచుదెసకు విస్మయియై
ఆ కాటక మర్థమరా
సీతనుమది వీడలేక అంతిలుచుండున్|| 96

కు:- జననెల్లడు రాముడు పథ
ఎననెల్లడు రాజకీయ విషయములేఎన్
గననెల్లడు యేరని తన
మనమున నా సీతనెప్పుడు మరువక యుండున్ 97

తే.గీ:- చేరవెరతురు రాముని చెంతకేవరు
మంతులైనను ప్రముఖపామంతులైన
తల్లులైనను భరణాది తమ్ములైన
అంతిపురమంత వీరన మోవరించె|| 98

తే.గీ:- మందిరమ్మును విడువరా మమజ విభుడు
ప్రజల కష్టాలు ఎసరాడు ప్రముఖులైన
విచ్చగించడు మాటాడ దేమియైన
భరతు దేజాచు నారాజ్యభారమంత|| 99

తే.గీ:- సీత నెడబాసి రాముని కట్టజేసి
ప్రజలు సాఖ్యమ్ములే విధి బడయ గలరు
కరువులే గల్గె జనులెల్ల గలక మెంద
లక్ష్మి లేకయి యాపుర లక్ష్మికుయిలే|| 100

కుళలపుల జననము

దీచనము:- అచ్చట వార్మికి మహాముని ఆశ్రమమున మన్న
జానకీదేవిని వనదీవతగా వారాధించి ముని శాంతలు యిల్లవేళలా
సేవించుచుండురు.

101

కు:- ముని వల్లెయుందు నీతకు
మునిశాంతలు సేవజేయ మురియుదురెప్పుడున్
మనమలరగ జేయుదురా
వనఫల పుష్పములు దెచ్చి వనితలు ప్రేమన్ 102

కు:- అనవరతము రాముని దన
మన మందున దలచు నీత మగువలతో నా
ముని యాశ్రమమున గల యా
వనతరు లతిశాని కుంజ వాటిక పొందున్ 103

దీచనము:- ఆశ్రమమును కుత్రవరచుట యందును, అందలి
మృగపక్షికాదుకముల పొందుట యందును మునిశాంతలు
వారించుచున్నను నీత వారతో అయావనులయుందు పొల్గను
చుండును. ఒక్కనాడ నీతాదేవి పూలమొక్కలకు నీరు
బోయుచుండ వార్మికి మహాముని ఆశ్రమమునకు వచ్చి ఆ
సాధ్యమ తల్లిని జూచి విచార విభ్రమంబుల - 104

నీ:- సాకేత నాథుని పతియైన నీతమ్మ
కన్యాలు పడుచుండె కావలెన,
పట్టు పుట్టంబులు బాగుగా ధరియించు
శాంత గర్భిణి వేడు కావ దిత
చెరికత్తియల తోడ సేవలొదిలి రాతి
మునుల సేవలయందు మునిగి యుండు
పతితోడ మత్రియించు వరతి నీతాదేవి

తే.గీ.:- రామచంద్రుని యిల్లాలు రమణి సీత
నిండు చూలాలి నీ యిల్లి నిందగరిగె
విధివిద్రుతము లెంతయు వంతగాదె
యనుచు జాతించె మదిలోన యతివరుండు

106

వచనము:- అంతనెక్క కుభ ముహూర్తమున -

107

తే.గీ.:- వంచ గ్రహములు గురునితో మించి వెలుగ
కుభమువే రాసులైదిండు జాపుచుండ
రఘుకులేకుని యిల్లాలు రమణి సీత
గనియె సుతులిర్ధరిని వెక్క కాలముదె

108

వచనము:- మునికాంతలు వేరుగున బోయి వాత్మకిముని పుంగవున
కావార్చనెరిగింప వేతడును నహర్థముగ

109

కు:- కుశలంజేకొని వారల
కుశలమునై వాలవంతు గూర్చియునపుడే
కుశలార్థమొత్తములతో
కుశ రక్షలుగల్గజేసె గురువుల జేర్చిన||

110

కు:- కుశలవ మార్గన వలననె
కుశలపులని పేరులుంచి గులవర్ధనమున
యశముమ గలుగగ వారిని
బకువతి రక్షించుననుచు బలికెను మునియున్||

111

వచనము:- వారి జనన లగ్నములు బరిశీలించి అమందానందమున
జానకీ దేవి . కతకేగి - తల్లి! నీ చిత్తలనమాన
ఎక్కడోనుజేతోదిరాజులు. రఘువంశయశోభావములు.
శ్రీరామచంద్రునే . మించు వత్సాకమ వంశములు
అయ్యోయ్యసంహసన మధిష్ఠించి పెక్కింద్రీ భూమిని పరిపాలింతురు
మేమా యని జలుక జానకీదేవి కన్పిరు మున్పిరుగా ఎలసించుచు

- వీళ్ళదేవా! వాళంతట అద్భుతమా! రాజాంతావృత్తిముల
 నల్లారుముద్దుగ పెరుగవలసిన శ్రీరామచంద్రుని అమంగు విద్యల
 యడవులలో ప్రవృత్తిముగా ముంద వలసి వచ్చెనే! అయ్యోధ్య
 యందు నైభవోపేతముగా ఇరుగ వలసిన పుత్రోత్సాహము మీ
 విధముగా అడవుల పాలయ్యేగదా! ఇది వినిన రామచంద్రుడెంతటి
 అసందము బొంది యుండును. ఇనని కొనల్యారేని కెంతటి
 వంతనముగలిగిడిది నా దురదృష్టమువలన వారికిని నాకును
 గూడ సంతాపమే మిగిలెను. అని వాచాపు చున్న సీత సూరడించి
 తల్లి! దింతింపకుము. నీ కష్టములు దీర్చి నిన్నారాముని కడ
 జేర్చెడి అనపాయ కూరులు నీ వర్తనుండ నీకు కెంగేల నమ్మా!
 వీరిని ఎద్యాధికులుజేసి అయ్యోధ్యానింపాననమధిష్ఠింప జేసెద,
 నీవును నీ భర్తతోనుఖించగలవని యూరడించెను. వాల్మీకియు
 వారికి జాతకకర్మలు జరిపించి కుశలవులని
 కుభనామములుంచెను. సీతయు తన విద్యలను జాచుకొనుచు
 వారి ముద్దుపల్కుల కానందించుచు, వారల సంగత్యంలో తన
 బాధనా పని వారలతోజెప్పుకొనుచు ఒక్కొక్కప్పుడు దుఃఖించుచు,
 నెక్కివరి అనందించుచు వారల లాలన పాలనలతో
 ప్రొద్దుముచ్చుచుండును.

112

కుం:- జోజో రఘు కులదీపక
 జోజో నానమువంట జోజో తనయా!
 జోజో మామాదశరథ
 జోజో మాజనక రాజ జోజో తనయా!!

113

కుం:- మీ తల్లిది రామ చంద్రులు
 మీ తాతా దశరథకమేదిని వజ్రయే
 మాతా మహాలా ఇనకులు
 మా తల్లిదీనిదుర బొందు మా నంకువిధులో!!

114

వచనము:- ఈ విధముగా దిగ్భుజులందు కొనుచుండు వారు
 బదువత్సరముల ప్రాయము గల వారైరి. వాల్మీకియు వారల
 విద్యాభ్యాసమునకై తాత్కాలి కోవనయన సుస్కారము జేయించి
 విద్యలు నేర్పుచు ధనుర్విద్యయుండుగూడ వారల
 బ్రవీణులజేసెను. సింహాశీరముల పల్లె నా కుశలపులు
 వదివత్సరముల ప్రాయమునకే సమస్త విద్యలయందును
 అరితేరిరి. వాల్మీకి తాను నారద్రవబోధము పలననర్యజ్ఞులై
 శ్రీరాముని దివ్యచరిత్రను "శ్రీ మద్రామాయణము" ముగ్రంథమును
 గాయత్రి మంత్ర దివాక్తరములతో సంపుటికరణము జేసి అరు
 కాండలుగా రచించెను. (ప్రస్తుతము తన యెదుట అరిగిన
 చరిత్రను శ్రీరామవిర్యాణము పరకును ఉత్తరకాండగా తానే
 మొత్తము యిడువది నాలుగువేల శ్లోకములతోనేడు కాండలును
 రచించెననునది జగద్విదితము) తాను రచించిన
 "శ్రీమద్రామాయణము" ము కుశలపులకు వేర్చి తానిచే
 నారామాయణచరిత్రను దేశమంతటా ప్రచారముగావించి
 సంకల్పించిన వారై వారలనా యత్తముజేసెను వారును రామగాథను
 మధురాతి మధురముగా గానము చేసి వినిపించెడివారు. కుశలపుల
 గానమాధుర్యమునకు అక్కను వాసులా వాల గోపాలము
 అనందమున తన్మయులై రామ భక్తులై రాముని పూజించెడివారు.
 కుశలపులకు శ్రీరాముని చరిత్రమత్సంతప్రియమైనది. శ్రీరాముని
 తమ అదర్శ పురుషునిగా, గురువుగా, దైవముగా నారాధించెడివారు.
 శ్రీరాముని దైర్యసాహసములు గానము జేయు నపుడు తాను
 శ్రీరామునిగా భావించి ఈ పాత్రయందు తీసమీగు యుండెరి.
 వారిని జూచి జానకీ అనందమును యుభయమును గూడ
 మమభవించుచుండెడిది.

114

త.గ:- గురువు వానిత్వము కుశలపులకు
 ప్రభులు తాళము దప్పక కృతులు గొర్చి
 రామచరితమునంతయు రమ్యముగను

జాతు యందురుచురొంతయో భక్తిమీర||

116

తే.గీ:- తదిది వివిహించు కుకుడుత జక్కగాను
అర్థమును తెప్పువారపుడధినయముగ
మధుర భావము లొలికింది మత్తుగొల్పి
తెరియజేయుదురా కథ తెల్లముగను||

117

పీ:- అయ్యోధ్య కేతించి యా బాలురిధరు
శ్రీరామచరితము చిత్రముగను
విధుల దిరుగుచు వివిహించుచుందురు
ప్రజల వేనెళ్లతో ప్రస్తుతించ
దివ్వారి కుకలపుల్ చిత్తములలరింది
గావించు జేయగా శాంతలంత
వరుగున నేతించి పలుమారుజాతురు
రాచనగరునున్న రమణులంత

118

తే.గీ:- ఎంత చక్కని బాలురే యింత జాతు
అట్టి తనయులు గలుగగా వెళ్లి తనము
జేసినతొడి యే పూజజేసి తల్లి
అనుచు బల్కుదురాపురి యతివలెల్ల||

119

వచనము:- కర్మాకర్మిగా వారిగురించి వివి రాముడు వారలచిలపించిపాడ
మనెను. తన చరిత్ర కన్నులకు కట్టినట్టుగా వివిహించిన వారి
గావించుధుర్యమున కలరి. హర్షాతిరేకులున నొడలు పులకింప
తన సీతయేయాబాలుర రూపించునగునెడను. అబాలురేగాక
ఆ ప్రాంతమంతయు సీతామయమై కన్ను క్షుకుపులర్థమై
మోహజేకంబున నేమియుగమింప లేకపోయెను.
దిరునవ్వులొలికించు వారి ముఖారవిందములును
అమ్మత్తప్రాయములగు వారి ముఖమును జూడ తన సీత
యేతన్ను పలుకరించుచున్న భ్రాంతిగలిగి సీతాసీతాయని
దూఠించుచులేచిగెను. కుకలపులును తమముది వల్లెకు
జిదిరి.

120

“శ్రీరాముడక్కమేధయజ్ఞము జేయుట”

తే.గీ:- రామచంద్రుని యిల్లాలు రాణి సీత
పరచి పాల్చేసినందున ననుభవించు
దనుచు భూరేచి కోపించె పనగ కరువు
జాచి కుంబులతో వ్రజల్ గానెడిది॥ 121

నచనము:- మధిక్షమైన రామరాజ్యమును దుర్విక్షము జేసుకొన్న
దురదృష్టవంతులము. వరమపాధ్యమతర్లియగు జానకిదేవిని
మించిందిన పావమూరకరావువా! అని అయోధ్యారాములు
కరువుకాటకములతో బాధపడుచు- 122

తే.గీ:- వ్రభుతో జెప్పకొనలేక వ్రజలు మిగుల
తల్లరీల్లుచునుండి రాతరుజనుండు
గురువులరుదెంచి రామున కెరుగజేసి
అక్కమేధమ్ముతో కాంతినుండు మనుచు 123

కు:- పతిలేకను యజ్ఞంబులు
పతులేవిధి జేయగలరు వర్ధతి లేకన
గతి దప్పి పనులు జేసిన
మతిమంతులు మెత్తురాళ్ళో మహిపతివైననా- 124

తే.గీ:- ఏకపత్నివతుండనే నెరుగరాళ్ళో
యెట్లుజేయంగగలుగుదు యాగమనిన
గురువమూహము వ్రజలమేల్కొరి ఐలె
వ్యర్థసీతతో యాగము నల్పుమనుచు 125

తే.గీ:- పమ్మొందించెను రాముడు పతియ సీత
వ్యర్థరూపముతో తన పరపిమండ
మంతనంబున యజ్ఞము నల్పుచును
పూరణమంబులు జాలమొప్పుగు చుండ 126

తం:- గురువుల యాదేశమున
 వేరవేలవారిగను మందివస్తువులెల్లన్
 పురమందు జనులు దెచ్చిరి
 మిరియాదలు దప్పకుండ మహారాజానై 127

త.గి:- ఒక్క మాహార్యమందున నెనరగాను
 అక్కమేధము జేయగా యవనివతియు
 పంచకల్యాణి గుఱ్ఱము వట్టి దెచ్చి
 పట్టికను వ్రాసి కానింప వదలి రవుడు 128

వచనము:- శ్రీరాముని అనతిని శ్మశ్రుముడు చతురంగ బలములు
 వెంటరా అక్కము వెనుకబెడలెను. అదియును అంగ, వంగ,
 కళింగ, మగధ మాలవాది దేశములు దిరిగి తిరిగి వార్కికి
 మహాముని తపోవన భూములవ్రవేశించెను. యెక్కడ జూచినను
 వ్రజలు భక్తి ప్రవత్తులతో దానికి మ్రొక్కుచు, పూజించుచు
 రామునికి విధేయులైయుండిరి. ఒక్కనాడు లవుడు
 మునిబాలురతో నాడుచు అటదిరుగుచున్న 129

తం:- యాగాళ్ళమును గనుగొని
 వేగమె నాదరికి జేరి ఎంతగ జూచెన్
 జాగుగ నున్నది భరిరే
 యాగుఱ్ఱంబును దానెక్కగ దలచెన్ 130

వచనము:- ఆ లవుని జూచినంతనె యాగుఱ్ఱము మారిమయైన
 రాతునెద్దకు వలె కదలక బెడరక విలచెను. లవుడు దానిని,
 నిమురుచు, బుఱ్ఱగించుచు, దాని మెదుట గల వ్రతికను
 జూచెను. అంతట లవుదాళ్ళర్యంబున అగుఱ్ఱమునొక తరువుకడకు
 దీసికొనిపోయి, అచెట్టు మీదకిక్కి దానిమెదుట గల వ్రతికను
 విప్పి క్రిందకుదిగి అందలి విషయములు చదివెను- 131

నీ:- శ్రీరామ చంద్రుడా శ్రితపారి జాతుడు
 రఘువంశీమారు దామ విభుడు

ధర్మావతారుండు దశరథరాముండు

కౌసల్యబంగారు కడుపు పంపు

వీరాధిపీరుండు ఎకమో పేతుండు

రావణ సంహారి రణవిజేత

దేవాదిదేవుండు దివ్య ప్రభావుండు

సాధురక్షకుడునా జన్యముర్తి

132

తే.గీ:- అట్లే అయ్యోధ్యధవునిదీ హయము దీని

బట్టగాలేదు యొకటి దిట్టలైన

వట్టగలవీరులెవరైన ఎట్టకట్ట

మమ్ము గెలిచిన యిత్తుము మాపురమ్ము॥

133

తే.గీ:- అనుచు జరుపుచు మరిమరి యాగహమున

మండిపడియెను లపుడంత మదిని చాల

వీరులే లేరు రామ్ముని ఎఱ్ఱవీగు

వీరి దర్పమ్మునదగింది వేతునేను॥

134

తే.గీ:- వీరులేలేర భువిలోన వీరెగాక

యెరుగ జేసెద మాకార్యమొంత గలదే

హయము బట్టెద రెవ్వారలధ్వమైన

గడ్డి గరపింతు వారల గర్వమదది॥

135

కుం:- పారిపారులధ్వంలైనను

దురగంబును ఎరువ వేను దురమున గెలుతున్

అరివీరభయంకరులము

ధరలో లవకుకుల గెలువ ధరమెవ్వరికిన్॥

136

వచనము:- అని లవకుమారుడు రోషకవాయిత లోచనుడై యొకసారలో

వాగుల్లము నొకచెట్టునకు గట్ట, నదియునువానికి లొంగి యుండెను.

మునిజానూరు భయముతో లవకుమారా! మనకీగుల్లమొందులకు?

అదిగో యీరేకోతాహలము ఎనబడుచున్నది. దీనికైగాబోలును.

దీనిని నదలి పారి కొప్పుదమురమ్మున, లపుడు వేనిగుల్లమును

విడువమి మిమి భయముగలిగినచో బొందని అక్కడనే దైర్యముగా
 నిలచెను. వారును లచ్చని విడచిపోజాలక భయముతో అక్కడనే
 నక్కియుండిరి. ఇంతలో శ్రీతుమ్మని సైన్యము అక్కము
 జాడలంబల్లి అక్కడకు వచ్చి బంధింపబడిన అక్కమును
 రానివక్కనే నడ్దిన చేతులుంచుకొని వీరరవాసిజారమోయమ
 నటులనిలచిన తేజోమూర్తిని జూచి అక్కరథంబున - బాలకా!
 వదేదా యీ అక్కమును బంధించినదని యడుగ, లచ్చకు
 దర్పముల్లేవర అప్పునని బలికెను. శ్రీతుమ్మరా బాలుని
 గర్వమునకు ముచ్చటవడి -

137

ఈ:- ఎవ్వరి బాలుడవోయీ!
 యెవ్వరి దనిబల్లెవాడ ఏయక్కమున్
 ఎవ్వని దిరిగెడి వాడవు
 యి వ్యారువమేల నీకు యెరుగుజెప్పుమా॥

138

వీరవము:- అస లచ్చకు -

139

ఈ:- వీరకుగుట మర్యాదయే
 ఏరులకెదైనగాని ఏరుగివండున్
 జేరును జెప్పునె లోకపు
 తీరును గమనించి బల్కు చెలియదెవీకున్॥

140

ఈ:- ఎవ్వరి వాడని జెప్పి
 ని వ్యనిలో రజముపేయవెంచిలో జెప్పుమా
 యివ్యారునంబు విడువమి
 రెప్పల్లు జెప్పిననుగాని ధీమైనవికన్ ॥

141

ఈ:- బాలుని జాడగ ముద్దిలో
 తాలగ నంశయమే గలిగె శ్రీతుమ్మనకున్
 లీలగ వీజారములు
 పాలికలే గానునంది లంకెను వ్రూడమున్ ॥

142

ఈ:- బాలుడ నీరూఠాఠానినీ

- వాలగ నంతవము గలిగి కార్యము జూడవె
జాలుదువే నిరుదవనె
జాలురతో నాదబొమ్ము వరుగున నింకనె ॥ 143
- వచనము:- అది విని లవురు - 144
- కు:- నిరుదవగుదవ యేనినె
బోరుమునాతోడ తేడ బొమ్మవలకు ని
పూరకమాటలతోడనె
బోరకయే దీనినివల బొడగ గలవే ॥ 145
- కు:- జాలుని పల్కులు వివనె
జాలకనిను విరువలేదు జగితమనెగా
జాలుర యాటలుగావుర
నాలావును దీరియలేక నను తెనకెదవే ॥ 146
- కు:- అనిబర్కి శరము బర్కెను
ఎనరాబాలకు కయింక వేయుదు శరములే
గనజాలవు బ్రతుకియ్యెడ
మన జాలవు నుమ్మి యింక మరలుము వేగనె ॥ 147
- త.గి:- విన్న వాడవు నీవని తెప్పుమంటి
రామ్ము హయమునువిడచి మీఅమ్మదరికి
యెరుగ జాలవు యుద్ధమ దీల నీకు
ఈరు వారలతో బోయి అరుకొమ్ము ॥ 148
- వచనము:- అ మాటలు విని లవురు - 149
- త.గి:- విన్నవాడను వేనని యెన్నబోకు
కార్యముండిన ముందుకు నాగిరమ్ము,
పట్టి మాటలతోడని వారవమ్ము
బొడ గలుగుదువే నీవు బోరుగాక ॥ 150
- కు:- అని గర్భులున బలికెడి
దివవానిని జూడ జూడ చెంటెమ్మకోడం

- జని వేయముందు కురిగెను
ధనువును సంధించి వేసి దగిన కరణుల్ ॥ 151
- కుం:- జరుపురు బోరిరి యచటన్
నరియగు కార్యముతోడ నరిపిరులనన్
మరిమరి బల దర్శముల
గరిపై లంఘించి బోరు కరియేయనగన్ ॥ 152
- కుం:- క్షతువులను నిర్ణించెడి
క్షతుఘ్నుడు గురియ వేసి కరవర్ణులున్
క్షతు జతుండగు రాముని
పుత్రునిపై సంతలపుడు పుడమినిబడియెన్ ॥ 153
- తే.గీ:- వడివ జాలుని దరికిని వల్ల జూచి
ముద్దులొలికెడి యాహము ముదముగొల్చి
వల్లతన రథమందున బెట్టిజనియె
వచ్చి మునిమతుల్గుళుని కావార్త జెప్ప ॥ 154
- కుం:- అది తెలిసి వరుగు వరుగున
మదిలో ఫిత్తి రథము మార్గములోనన్
వదములు తడబడ బాణం
బదరుచు వేయంగ దక్షిణా కుకుడపుడే ॥ 155
- తే.గీ:- ముందు జానుచున్న క్షతుఘ్ను ముందువేసి
కరము ముక్తించి సమ్మోహ కరమునపుడు
ముక్త క్షితి వాతీరు మళ్లవేగ
లేచి వచ్చెను లపుడవ తిలగామ ॥ 156
- కుం:- ఇద్దరొకరిక్కునిలువగ
ముద్దులొలుకుచున్నవారి మోములుజూడన్
అట్టి రథశయని మనమున
నిద్దరి దైర్యము మెచ్చె సంతయొసేమన్ ॥ 157
- తే.పద్యము:- ఆ కుశలపులనే జూచుచు వరధానముగానున్న

శ్రీతుఘ్నునిపై వాడియైన బాణములిరువురును ఒకేసారి
వేయనతడు నేలకొరిగెను. రాజభటులు వరుగున బోయి
శ్రీతుఘ్నుని విషయమెరిగింప రాముడు విచార విస్మయములు
జెనగిన భరతుని దిలచి బొమ్మన నతడును బాలుర గెలయట
బ్రహ్మవిద్యయా! సైన్యమేలనని జానే రథమధిరోహించ
లక్ష్మణుడును వెంట వెళ్లెను. మునివల్లెదరి జేరి,
అటబంధించబడిన గుఱ్ఱమును రానివర్త జగజల్లెలవలె విలదిన
బాలురను జూచి -

158

శం:- హరిహరుల వలెనిలదిన
సరిగానక చాల్కినున్న చందముగనియా
దరి జేరి ప్రేమమీరగ
మరిమరి మెచ్చుచును మించి మాటల తోడన్ ||

159

అ.వె:- చిన్నవారు తెలియ రెన్నంగమీరలు
అదని దిరుగు మీకు నశ్యమేల
రుండు మాపురంబు రాజాశానుకరిచ్చు
రణమదేల మీకు రాముతోడ ||

160

వచనము:- అని భరతుడు వారలకు నచ్చవెచ్చ వారును తమలోకాము
— సవ్యసాచి

161

శం:- వీరుడవైనను యిటులన్
గారది వాక్యములై గాదని మమ్మి
పూరక గొప్పజాతి
తోరక విడుచుటయేలేదు బొమ్మనలకున్ ||

162

వచనము:- అది ఎని భరతుడ్రాగహవేళులుల, మూర్ఖులారా!
వచివారలని వెప్పితిగాని చాతకగాడు. లక్ష్మణా యికనిరల
విడువరాదు. వీరిని జూచియే అశ్వమును దీసికొని పొడము, అని
శరమును సంధించి ఓరి! దీనితో మీ అయుధ సరిగాచుకొనుడు

తే.గీ.- తలచుకొను తల్లిదండ్రుని దైవములను
అనిన భరతుని జూచి వారవిరి యిట్లు
వేతిని బంపించి రాజ్యము సుతునకిచ్చు
తల్లి పంటిది గారు మాతల్లి జూత ॥

164

తం:- అని బల్కెడి లవకుతులన్
గనుగవి క్రోధముతోడ కాలాంతకురై
చినుచిది మంట లెగయగ
బనిచెనెక కరము పంట బంధించి వడిన ॥

165

వచనము:- అగ్ని జ్వాలలు వెదజల్లుచు వచ్చుచున్న జ్వలమును
జూచి లవకుతులు ధనుర్పాణములు వదలి చినికి పడవై పురింగి
- మాతండ్రి దైవాంక సంభూతులనిజెప్పిన మాతల్లి కృప
సత్యమేని, సాధ్యమేదీయైన మా తల్లి రక్షణలేమని లమ్ము
నిపును రక్షింతువుగాక అనిబల్కిన -

166

తే.గీ.- వహ్నిజమ్ముచు బాణమ్ము వచ్చుచుండ
జాలురా బాణముకు మ్రొక్క భక్తిమీర
మరలె బాణమ్ము వెనుకకు మంటలస్సె
దాని లక్ష్మణభరతులు ధరణి కొలుగ ॥

167

వచనము:- మూర్ఖులైన వారిని జూచి వారును కష్టముల పడుచు
అయ్యోధ్య కరిగి నమస్కరించి రాక్షసుని పన్నవలదిని 168

తం:- ఏమని తెప్పుదుమయ్యా
యే మహామము గలదిగాని యెరుగెవరున
మేమెటు విలువంజాలుచు
మీ మహా గెలువంద జాలరెవరుగూడన్ ॥
జాణుట జూతగ బమ్ము
జోలుకు కొడుకునకును పుట్టిని బావయన్

169

జాలరు వారిని గెలుచున్

బాలురుగూల్చిరి ముమ్మత వట్టిని భతతున్

170

కుం:- అన విని రామునిశిక్షయు

ఘనమగు దూతము మిదిని గలచెను చాచా

ఎవనయ్యె ఎంత రిభువి

గననయ్యెను నేడు మనకు కాలముదప్పెన్

171

వచనము:- అని కొంతసేపు దూకించి లేది సైన్యమాయత్తమై వెలురా
రథ మధిరోహించి ముని పల్లెదరికి వచ్చి అచ్చట వతియున్న
తమ్ములను జూచి దూతాకాశురై తనకింత దూతము గలిగిరిన
వారెవరాయనిజాడ-

172

కుం:- దశవత్సరక్షుల బాలురు

దాదికలన్ వెలుగజేయ రైర్యము తోడత

దశరథరాముడు దలచెను

వకుపతి వ్రత్యక్షమయ్యె బ్రహ్మతోగూడన్

173

తే.గీ:- చిన్నబాలుర దెవ జూచి తన్నుతానె

మరచె రాముండు దూతము మరచియెంత

తన్మయమున వాకల తరికిణేరి

అట్టి నిలచుండె తన దూత మనుచు లేచి

174

వచనము:- ఎవడనువహించిన తేజోమూర్తిని జూడగనే కుశలవులును
తమమనస్సు కలదిసట్లుగా యెద్దియో తెలియని అనుభూతికి
లోనై

నేతులు జోధించి నమస్కరించిరి. శ్రీరాముడును విశ్వయాసంధులు

జెనగన వాకల దీనించి

175

కుం:- ఎదురై బాలురు! భూత

నేతుని నైశుండు మీకే దేవతదేవుడి!

యేమేమి భూతయోగిని,

నేను భూతముల గంతు మీకే సూచియియెన్

176

శం:- కోరిన యిచ్చెద నంటి ఎ
 కోరుటకును యాచకులమె కోసలనాథా!
 కోరినది బడయ గలయీ
 నీరత్యమెగలదు మాకు వింటివ రాజా! 177

తే.గీ:- దిన్నవారల మేమని యెన్న బోకు
 కార్యమున్నను మాతోడ బరువు రణము
 పట్టి మాకులు మనకేల బట్టు కరము
 హయము గెలిచిన వారిదే అయ్యయ్యోధ్య!! 178

వచనము:- అంత రాముడా కుకలవులతో- 179

నీ:- ఏమిరా బాలురు! యింత పంతము మీకు
 నాతోడ యుద్ధము నడువగలరే!
 అబ్రహామము నాకు అటుక బరిమార్చి
 ముక్కంటి ఎల్లును నుక్కడించి
 దండకా వనమున దనుజుల హతమార్చి
 బలకలి యావలి బలమడించి
 వారిధి బంధించి వడిగ లంకకు బవి
 దళకుంకు బాపితి దిశలువెలుగ!! 180

తే.గీ:- అట్లే నాతోడ బోరుట కెట్లెవారు
 దిన్నవారలు మీరు ననెన్నగలరే
 హయము మీకేల బోయి మీరాకుకొంతు
 ముద్దు విధలు మీరేమి యుద్ధమేమి! 181

నీ:- అడుదాచివి బంపుటదియొక కార్యమే
 నాబోవారితో నారు నబంపవలయు
 దివుకు ఎల్లువరది పీతకు బొల్లదీ
 చెప్పుదువే నీవు గొప్పగావు
 యెదురవలది బోరు పింతయో బ్రాహ్మణులు
 యొగ్గ బాటుగ బాపి నిరతమే!!

దనుజులైననునేమి దగునని జారల
స్వరంజులకిగి అంపదగునె||

182

అ.వె:- అయ్య వెరిగి అంపదదివీకే జెల్లెను
వల్లెమాటలేల గల్గె పెల్లు
వెల్లె రక్కసులమె వెనుకాడుటకు హేము
రమ్ము గెలుపు మమ్ము దమ్ములున్న||

183

అ.వె:- అనుచు బల్కువారి నాశ్వర్యముగ జూచి
రాముడనియె మీకు రజములేల
వప్పు దప్పకములు పలుమారుభుజియుంచు
ఎవనుతులు మీకు విజయమేల?||

184

కు:- పలుమారు ఎవనుతులని
బరికిన మేమారుకొనము అటు వీరులమున్
పలుమాటలేల రజమున
నిలచి గెలుపు కొర్యమున్న నివిపుడైనన్||

185

కు:- అ పలుకులు విని రాముడు
జావన బాబురకు నింత దైర్యము కొర్రు
జేవగదిగల్గినని మది
అ ననిబాలకుల జూచి యాలోచించెన్||

186

తే.గీ:- ఎవరిదిద్దలు తదిదండ్రు తెనదిమాకు
యేది నామము కులమేది యిరుగ జేయు
దెవకువేర్పిరి యావిద్య తెనకుగురువు
ధన్యులేముమ్ములనుగన్న తల్లి దండ్రు||

187

నటనము:- రాముని మాటలు విని లనకుకులు నవ్వుచు - 188

కు:- కులగ్రతంజులు దెలిసిన
ఫలమేమియు గలుగజోడు వనరంజునకున్
కులవాడును అర్థంజే
దెలియును నీకులకులంజు లేవమిగాదా||

189

కు:- వెయ్యవ మూలం నేటికి
విజయం మూలంబునకు మేలమనెనున్

వియ్యమునకు గామయివ్వుడు

కయ్యమునకు వచ్చినావు గద ఒరాజా!!!

190

కుం:- తియ్యని మాటలతోదన్

నెయ్యంబున హయముగనగ నెంచితివేమో

కయ్యంబున గెలువకని

కియ్యమునిక దీనినంచు యెరుగుము నీవే!!

191

వచనము:- ఇన్ని మాటలేల రమ్మ రణమున గెలిచిన వారదే
హయమును అయోధ్యయుగూడ అనిసవాలుచేయుచున్న
లవకుళులజాచి రాముడ్రాగహవేశమ్ములతో శరమునంధించి
విడచిన ఆ శరమునకు మ్రొక్కుచు బాలురు - 192

కుం:- మాతల్లి పరమపావని

యా తల్లియే మాకు రక్షననపరతుంబున

మాతండ్రి దేవదేవుం

తాతడు ప్రేమైకమూర్తియై గామమమున్!!

193

వచనము:- అవకుళపులపై వేసిన యారామబాణము వెనుకకు
దిరిగి రాముని సైన్యమును మడియించెను. అది చూచి
రాముడ్రాగహంబున నారాయణాస్త్రమును సంధించి
నవంశ్రకవముగా విరువవెంచి నవయవమున
వార్షికమహామునినచ్చి రామశర్మ! అగుము. నీవేయరిగివ
రోకుంబులు నిలుచునే! అని వారి ముఖ్య నిలచెను. శ్రీరాముడు
భక్తితో మునికి నమస్కరించెను. కుళపులును వార్షిక
గురువర్యుల పాదములంటి నమస్కరించిరి. వారిని దీనిరి.
శ్రీరాముని ముందు నిలిపి రామశర్మ! ఈ కుక్షణము కొరకే
యెదురు జూచుచుంటి. ఈ బాలురు మీ భ్రమునంశ
యశభూషణులు. శ్రీరామశర్మ! విశ్వలు. పరమపావని
పార్వమతల్లి జానకి దేవి గర్భకుశముల్ల నిలయులు. వీరు
వీరవయసులే మహా! బాబా! వీరే ముఖవకులు

అయోధ్యాపురాధినాథులు రామచంద్రవభువు సమన్వయపుతన
కుశలపులు సంభ్రమాశ్చర్యమున రాముని పాదములతడ
మోకరెల్లరి. శ్రీరాముడును తన్నయత్సమున, అనందభాష్యములు
గురియ, విధ్యలలేవనెత్తి, గోగరించుకొనియును. పుత్ర
పరిష్కారములో రాముడును. చిత్తుపేమలో కుశలపులును
ఘృమరవి కొక తడవల్లె యుండిరి. రాముడు విధ్యలమరి మరీ
గోగరించుచు చెక్కిలిపుతు కుశిరములు మార్కొని వాల్మీకిలజాచి
- గురువగా! ధన్యాదను. ఏరిని జాతగనే యేరియ అగన్యఘేన
అనుభూతికి లోనైతిని నారేచ జానకిదేవి కైమమేగదా! మునింద్రా
న నీతను కాచి. వా విధ్యలనింతటి వీరులనెనర్చి నన్నును.

మఃమును నుద్ధరించిన మహాత్ములు మిగిలే నాకృశిల్లా
పూర్వకమున నమస్కృతులని అ ముని పాదముల పంక
మున లెను. వాన్నియు రామచంద్రుని లేవనెత్తి రామా! నీ
పుత్రులు పరాధివీరులు అనపాతుకీజోవిరాజాలు మమా!
అన్నిచా నెన్ను ముచిన సారలే అనివారలంజేర్చి తన
సేవగాత మందలి జలవయలంజల్లిన అనివడివనున్న
భరతలక్ష్మణులకున్నాది నైన్యమంతయు విడువ మేల్కాంది
నలుల లేవి నీ మునకును మున్నాదులకును నమస్కరించి
వంగతినింతయు. విని, అమరావతందంబున కుశలపులు
గోగరించుకొని అనందభాష్యములు గురియించిరి. రాముడును
మునివరా! జానకిదేవిని రప్పించుచు మీ నెల్లవైన నీతను
పుత్రులను దీసికొని అయోధ్య కరిగెదనన వాల్మీకియు
సంభ్రమమున నీతను దీసికొనిరమ్మని జామరనుబుక్కించెను.
మునిగల్గెలోనున్న ప్రీతిందరూకు ఈ తనదేవత
అయోధ్యాధనతల్పాన శ్రీరాముచంద్రుని యల్లలు
నీజాచియాయుని విరివికొని, సంభ్రమాశ్చర్యమున నీజాచిని
దీసికొని వాల్మీకిలున్నావని నీమని శ్రీరాముని జాచి భక్తి

నమస్కరించిరి. నీతయు తాముని వద్దవచ్చి వేతులు జోడించెను.

194

నీ:- కావాయ దీరజ్ కాయంబున గన్పి
భూషణ రహితయై భూమి జాత
కున్పించె దేహమ్ము శకవహ్నిని తా
దీనత్యమే ముఖదీప్తి యుజగ
తమన్త పదలె తాత తలకట్టుముడివైచి
పేదముత్తైదు నైసియుని వేరి
కమ్మతారగ రామగమగిండునని జూడ
వాకుండ బాప్సాలు అర్థగించె||

195

తే.గీ:- ఎల్లకేలకు దలయొత్తి యుంతి నీత
నీడు తనయులగవిడెచ్చి నీకొనంగ
పడితి కృష్ణమ్ము లెచ్చియో పద్మనేత
నాకు నెలవిమ్మునని దీరె నాధనేడు||

196

ఉ:- మోసతి విందనేమి వికమాయగ జాలమి నీరు నీసుతుల
దేహి యొగ్గి వేడెడమ దేవములెంచకు రామచంద్రనే
దేహితి జీవితమ్ము ప్రతిరూపులె నీరలు నీకు బ్రోవుమో
కోవల నాధ యావరము గోరితిమింతయె జాలునాశికన్|| 197

ఉ:- కల్లలు నమ్మి నావతియె కానలకునెమి పూర్వగర్భిదన్ =
యుల్లమునందు విధానకయు యోరిమిలేకనుమించుచు నా
యొల్ల ప్రణల విసంగవిపుడేమని బల్కుదు నాడు శిలమున్
జల్లకమంటె జ్ఞానకుకు తల్లిరో వాకిత కావెపంగుమా? || 198

నీతనీమి:- అని నీతముకుళితకరకమలర్పి భూదేవిని ప్రార్థించ
భూయదధ్యర్థిని ఫలఫలా రామబాలజ్ నీతరాముల మధ్యగానున్న
భూమి రేణుగిగా నీతి అందుంతి రత్నమణిమయ కాంతుల
విరజమ్ముచు నీకే నీవ్యసించి పవనమున నర్చనలకార భూమికయై
భూదేవి అందరు జాతు యందగ వచ్చి నీతరలికినచ్చి

అమెనమ్మనజేర్చుకొని నీతతోగూడ అసంపాదనమున గొల్పినదే
 అదివ్యసంపాదనమో భూవివరణమన జూచును. ఎవ్వరియొక్క
 భూమిగప్పబడియో. అది చూచి అందరూను పాపా కారణమున
 జేసిరి. కుశలపుల్కాకరించుచు రామునిగోగరించుకొనిరి.
 రాముడు కన్నీరు మున్నీరుగా యాశించెను. ఈ పాపాత్
 పరిణామమునకందరూను జరిగింది. వాత్సకి మహామునియు
 శ్రీరాముమారడించి 100

కుం:- నీతయధిమానపతియ
 రీతిని వినుచానె యిదట రేయింబవలున్
 వాకాతపముల భూప
 జాతమిదిన్విన్నెదలది జరగెను దినములో॥ 200

వచనము:- అదివిని శ్రీరాముడు కొంత తడవు యాశించి, నీతమ
 తపలోనికి దీసికొని దొయి యంత వివత్తును గలిగించిన భూదేవిపై
 పరిగి కరము సంధించిన! సైమండి అశరీర వాణి విల్పులు
 ఎననయ్యెను. 201

కుం:- శ్రీమన్నారాయణ నీ
 నీ మహాలోసనతరించి యాదావంబువై
 శ్రీ మీరగ ధరియించగ
 నా మహాలక్ష్మీయును నీతయై జనియించెన్దా॥ 202

కుం:- గాఢన సైకుంతమునకు
 విష్ణును దయసేయవయ్యెనిజమునగమమా
 గావలనీనీ వసులయ్యెను
 యో వరలక్ష్మీయును ముందు వదిగెను గానదా॥ 203

వచనము:- అదివిని రాముడు విర్రేతముతో దమమము
 వనంహరించుకొని
 వాత్సకి మహామును వధ్య పెరిగెను. తనయొల తమ
 తమ్ములతోను సైన్యము మరలించుకొని

అయోధ్యాధిముఖుడయ్యెను. అందరి ముఖములయందును విచార మేసిందియుండె. తల్లికై చురపిలు కళలపులను దరికి నేర్చుకొని కోకమూర్తియై రాముడయోధ్యకు నేరెను. అత్యంత దిలపి అంతిమర స్త్రీలందరును కుళలపులను గొగలించుకొని నీళ్లైవలపిందిరి. శ్రీరాముడక్కమేధయాగము సంపూర్ణముగావించి నీతావియోగమును దిగ్గమింగి తనయులతోనే బ్రాధ్య పుచ్చుచుండెను. ప్రజలకష్టములరయుచు ప్రేమాదరముల పాలించు చుండెను.

204

శ్రీరాముని నిత్యానము

రామ రాజ్యమును దిరిగి పొందితిమని జనులెల్లరును విషయ విధేయతలతో రాముని పేరించుచుండిరి. కొంతకాలమునకు కోనల్యా శ్రీకా సుమిత్రలు క్రమముగా యిహలోకబంధములు విడిచిపెట్టునకరిగిరి. భరతునకు దక్షపుష్కరులును, లక్ష్మణునకు అంగద చంద్రకేతులును, కృతుఘ్నునకు మజాపాల శత్రుఘ్నాదులును అను మిత్రులు దయించిరి. యుక్తవయస్కులగు తనయులకు రాముడు కోనల దేశమున "కుకావతి" యను పట్టణమును నిర్మించి అందకుటనకును, ఉత్తర కోనలమున "ప్రాంత" యను పురమును నిర్మింపకును ఇచ్చి పట్టణవిస్తీర్ణులంజేసెను.

పశ్చిమ తీరమున గల సింధు ప్రాంతమున "తక్షశిల" యను పురమును భరతుని కుమారులగు దక్షునికి "పుష్కరాక్ష" మను పురమును పుష్కరునకు యిచ్చి వారలమీందు సేధివతుల జేసెను.

తూర్పుతీరమునగల అంగదేశమున ఉత్తర భాగమున మిన్న "అంగద" పగరమునకు లక్ష్మణ స్నేతులగు అంగదుని మల్లదేశమునకు చంద్రకేతుని నిర్మింపజేసెను. దక్షిణ ప్రాంతమందు గల దేశములలో మధురానగరమును

మేలబాసినకును విశిష్టాదురమును శ్రితుహతులకు విచ్చి
శ్రితుముప్పుతులనయ్య వట్టముల కధిపతుల వేసెను.
ఇట్లన్ని యేర్పాటుల నెవరించి తన ధర్మమును కర్తవ్యము
నెరవేర్చి రాముడు సంతుష్టుడయ్యెను

శ్రీరాముని వైకుంఠమునకు దీసికొని పోవ దీపితల పంపున
యముడు ముని వేషమున రాముని కడకు వచ్చి, రామచంద్రా!
నీతో కొన్ని రహస్యములు మాట్లాడవలయును. గావున
నిందెవ్వరును నుండరాదు. ఎవ్వరేని వచ్చిన కఠినముగా
ఇక్కించవలయునని బల్కిన రాముడు లక్ష్మణుని ద్వారము
కడకాపుంచి అమాయా మునిని దీసికొని రహస్యమందిరమున
కరిగెను. ముని దూపధారియైన యముడు ప్రత్యక్షమై రామచంద్రా!
నీ వచ్చిన వసులయ్యె గాన వీర్యావనితారమును జాలించి
వైకుంఠమునకు విచ్చేయమని బల్కి అదృశ్యుడయ్యెను. వారు
మాట్లాడు నమయమున దూర్యానమహాముని వచ్చి రాముని
గలుసు కోసగోరెను. లక్ష్మణుడందుల కియ్యకొనక రామార్థ
నెరిగించెను. కాని మహాకోర స్వభావుడును యురాక
పంభూతుడును నగు దూర్యానుడు కోపించి

205

కు:-

కావనులమనుచు వెరుగక
నీవగిరిని నమ్మి వాని నెందిన మిమ్మునో
కవంచిచ్చెదనని మీని

కోపమున బల్కజూచి గుందుచు మదిలో

206

కు:-

ఉముని కావముతో తుల
మేమగునో యందు దలచి యొంతయు భరిన్
రామార్థ మీరే లక్ష్మణు
రాముందిరమునకువేగి అన్పకుమొక్కనో!

207

వచనము:- రామచంద్రుడును తన పత్నీనక దీక్షిత రామార్థముల్లంఘించిన
లక్ష్మణునిదే కలహిచ్చారమునయే పోయెను రామునిపితలేక

పరమానందలో నునిగి యోగమార్గంబున ప్రాణశ్వాసముజేసి
 తపనితపాపముగూ అది శేషమై నైకుంతమునకు జనియెను.
 శ్రిరాముడును తనశరణ్మకముములన్నియు వృతులకొప్పగించి,
 దివదంబునకేగనిశ్చయించిన వారై నభవేర్పాటు
 జేసిమంత్రపామంతపుర ప్రముఖులనందరును విలపించి
 నభాపదులనుద్దేశించి - మహాజనులారా! నేను వచ్చిన
 వసులయ్యెను. గాన, నేనిలోకమును వీడి దివంబున జరిగెద. ఈ
 అయోధ్య వాసులందరును జన్మరాపిత్యము నొంది స్వర్గమున
 కరుదొంచగలరు. నేడు నాతో రాగోరు వారి శరీరముతోడనే
 దివంబునకు రాగలరని ఐర్మి అంతిపురము వీడి నభా భవనము
 గడిచి కాలి పడకనే కోట నింహార్యారమును గడిచి
 పరమాపదీశ్చరమునకు ఐయలుదేరెను. భరతశ్శత్రుఘ్నులును
 మంత్రపామంతాదులును పురమందలి వృద్ధులును పెద్దలను
 శ్రిరాముని నైకుంతగాములై ఐయలుదేరిరి. అపల్లవమున గల
 జనులారాచారగోపాలము రాముని కడవారిగా జూడగోరి వారి
 వెంటనడువదొడంగిరి.

208

కుం:-

అనాదు దేవ దేవుం
 డీ సగరాధిపుని యింబు యారాముని గా
 మానపునై బుట్టి మనల
 కాపందము గలుగ జేసి యలరించెగడున్॥

209

కుం:-

అనాటి సంతనము మది
 శీతాశేమయ్య మనకు నేమనజెల్లున్
 మాకున వాధుండిపుడీ
 మాకునరూచమున నింక మనకగునడునే॥

210

కుం:-

గావున మనమందరమును
 జోషణయును రాముతోడ జొరుగననుచున్
 రాములయే నేగ మేను

దేవునితో బయనమైరి దినమును జేరెన్||

211

వచనము:- అని వరుగు వరుగున నచ్చు వారును, శ్రీరామునకు భక్తి విశ్వాసములతో మ్రొక్కు వారును, ఎప్పుడైనను బోవువారను గదా! ఇప్పుడు రాముని బోయిన దివ్య వదమును బొందగలమని ఒకరి నొకరు ప్రోత్సహించుకొనుచు రాముని వెనుకనే నడువసాగిరి. అయోధ్య అంతయు గదలి వచ్చెనాయన పెద్ద కోలాహలమయ్యెను. రామునితో బోవువారును, వారికి సంబంధించి యువకులును వసిజాలులును శ్రీరామునితో గూడ తమ పెద్దలను కడసారిగా చూచుచు విచార విశ్మయములు బెనుగొన సరయూనదిని వమిపించిరి. కొద్దిమంది యువజనులను వసివారును దక్క మిగిలిన వారు రామునితో నుండిరి. అయోధ్య విధ్వంసమయ్యెననునట్లుండె. ఈవిధముగా జరుగునని దెలిసియే రాముడు ముందుగనే కోసలరాజ్యమునకు 'కుశావతి' ని రాజధానిగా జేసి కుశలపుల నందుంచెను.

ప్రజలందరును భయందోళనలతో జూడ, దినమునుండి దేవదుందుభులు మ్రోయుచుండగా అచ్చట వారు తన్నునునరిప శ్రీరాముడు సరయూనదిలోనికి నడచెను-

212

తం:- రాముడు జగదధిరాముడు
రాముడు వైకుంఠమేగ రయముననదిలో
రామాయని ప్రజలు నుడువ
రాముడు దివ్యత్వమున విరాజితుడయ్యెన్||

213

తే.గీ:- నీలి మేఘువృ ధాయతో నిండి యున్న
దివ్య దీపాము ధరియించి తిలలువెలుగ
కుళా భరితుడు శ్రీకుంభు శక్రమయ్య
విష్ణుడై యొడ్ల వారికి ఎకద వరిచె||

214

తం:- గురియందరి దివిజాలు నీలి
విరిజానలును ప్రమునము విష్ణువునీడన్

చరణముల మ్రొక్కినిలచెను

శరీరమును బ్రస్తుతించి గరుడుడు గూడెన్॥

215

పంచనము:- శ్రీరాముడు శ్రీమహావిష్ణువై శుభాచక్ర గంగావద్దములు
ధరియించి గరుడ వాహనారూఢుడై అందరును జాటుచుండరిప్పుడు
అకాశమార్గమున వైకుంఠమున శేగెను. రామునివెనుక
సరయానదిలో దిగిన వారందరును దివ్యదేహములతో ఆ
మహావిష్ణువును వెన్నుటి బోయిరి. అది జూచి మిగిలిన వారును
దైర్యముతో రామనామము స్మరియింపుచు నదిలో బ్రవేశించి
కాంతి పుంజములు వెదజల్లి దివ్య శరీరములతో వైకుంఠమున
శేగిరి.

216

కు:- భూవలయుంబున ధర్మము

గానగన వతారమెత్తె కాకుత్స్థురై

శ్రీవిష్ణువై రాముడనగ

నా వరలక్ష్మియును నీతయైవెలుగుదెన్॥

217

కు:- శ్రీరాముని చరితమును

నేరారగ చదువ విన్న ముద్రవిన గావి

కోరికలెల్ల ఫలించును

కూరిమి వైకుంఠవదము గూర్చునుతుదకున్॥

218

కు:- మంగళము రామచంద్రా

మంగళమో కోకలెంద్ర మహానాయగజా

మంగళ మొనగెడ నీకును

మంగళములు గలుగ జేయు - మాకుందరకున్॥

219

గద్యము:- అది అత్యేయనగ్రోదృష్టులును, అర్కేలనియోగి
బ్రాహ్మణులును, చాగంటి వంశియులును, అగు జోగిరాజాగారి
ధర్మవత్సయు, శివ భక్తి ధురంధరయు, “శ్రీ వామలింగేశ్వర
చరిత్ర” రచయితయునగు గారిదేవతే రచించుచుండిన “శ్రీ
గారి రామాయణము” వందలి ఉత్తరకాండము సంపూర్ణము

ఈ "శ్రీ గౌరీ రామాయణము" నీ జాలకాండమునుండి
ఉత్తరకాండము వరకు ఎదు కాండలును రచియింపబడియె.

లోకాన్నమన్నా మృతినోభవంతు

లోకాన్నమన్నా క్షాంతిర్భవంతు

లోకాన్నమన్నా పూర్వోభవంతు

నర్మం శ్రీరామచంద్రార్యణమమ్మ

ఓం కాంతి, క్షాంతి, క్షాంతి

నర్మమును శ్రీరామచంద్రార్యణమమ్మ.

చాగుంటి గోతివేది

గ్రేడు I హిందీ పండిత్ (రిటైర్డ్)

R. C. M. స్కూలు

బడవాడ్డేపల్లి పంచాయతీ సర్పంచ్

విశాఖపట్నం జిల్లా.